

HET DERDE BOECK.

Van de

Proportie des Menschen/

Van

ALBRECHT DVRER.

In dit derde Boeck wil ick aen-wylen / hoe dat men dese voop-
 belchzeben maten veranderen en verkeeren kan / nae dat men
 selver wil / Alle dinghen vermeerderen ofte verminderen / ende
 een beelt zoo gheheel onbekent maken / dat het met syn voop-
 gaende gantsch gheen ghemeenschap en heeft. Sulcks neem
 ick eerst vooz in Mannen / Vrouwen ende Kinderen beelden /
 des-ghelijcks oock in alle andere.

Om dit nu recht te verstaen / moet men vooz al weten / welke dingen dat het
 syn daer sulcke veranderinghe dooz gh eschieden kan / dit kan men doen dooz
 te ghenstrijdende tsamen-voeghinghe / in alle maten ofte toe-vallinghe : want
 in ghelijcke dinghen en is gheen andere onderschept dan dat het eene het ande-
 re niet en is / daerom en kunnen ghelijcke dinghen wt malckanderen niet ghe-
 kent worden. Maer wat tot de mate / dienstelijck / teghen-strijdich ghenoomt
 mach worden / syn dese na-volghende dinghen :

groot	}	ofte	}	kleyn
langh				kozt
breet				smal
dick				dun

Daer naet zijnder sommighe aen-hanghende ofte toe-vallende dinghen /
 die oock de ghestaltenisse veranderen / als daer is :

krom	}	ofte	}	recht
vet				magher
lieffelijc				schrickelijck
hert				sacht

Daer naer ghebruyckt men ooc ander dinghen / die mede dienen tot
 de veranderinghe.

krom	}	ofte	}	recht
effen				oneffen
hoogh				leegh
ront				kantigh
scherp				stomp

Wat

Daer naer verkeerren dese dinghen oock } oprecht
overdwersch
ofte overcant

Oock verkeert die { gheben
nemen
veel
weynigh

Daer naer ghebruyctmen ooc wel } rechte
sincks
boren
achter
boren
onder

Wt sulcken boren verhaelde dinghen/machinen een dinghen van maickan-
deren onderscheyden en deelen/en het tweede anders maken als het eerste/dit
wil ic nu eens beginnē in't werck te stellen/en nemen eerstelijc vooz de twee wooz-
den Grooten en kleynen / dese zijn tot allen dinghen te ghebruycken/ die niet
groot oft kleyn maken wil/ In welcker ghestalt het gheen andere verandering-
ghe en geeft/dan dat men segt: Dit is een groot dingh/Dat is een kleyn dingh/
ghelijcke wel konnense beyde in eene proportie syn / daerom moghen de ghe-
schreyden proportien/ groot ofte kleyn worden/ want ele besluyt zijn eygen deel
in sich/van maet en ghetal/ ghelijc by exempel: Men hout een kleyn vernieu-
t Hups/gelijc oft men een groot Passelys wilde oprichten/ ofte gelijc eenen groo-
ten ronden koghel die teghen eenen kleynen ghehouden wert / daer blijft geen
onderscheyt/dan alleen/Dat wert groot ofte kleyn/als boren gheseyt is.

Maer zal het woort Groot ofte kleyn/in de ghelijckenisse een onderscheyde-
lijcke veranderinghe brynghen / zoo moet sulcks in verscheyden deelen geschic-
den en niet op eene tijt/dan zoo men eenige deelen grooter/de andere kleynder
maect/zoo wort verandert dat zelvighe dingh in't aenzien / ghelijc als men een
beelt boren het gordel groot maect/en onder het gordel henen af kleynder/ende
zuler ghelijc boren verhaelt / is vooz allen de lidmaten in een jeghelijc deel be-
sonder te ghebruycken/zoo wel in de kleynste als in de grootste / hier in zijn de
veranderinghen ontallijcke veel. Daer is te mercken/ dat gheen dingh kan
onderscheyden worden ten sy dat het eene teghen het ander ghestelt worde/het
groot teghent kleyne/dit mach een jeder ghebruycken/ zoo wijt en veer alst een
ieder van noode heeft.

Voorder wil ic het woort Langh ofte kort / vooz nemen / hier wt wil ic kort
ofte langh maken/den dicken Man die vooz in't eerste Boec beschreven is. Nu
meret hier op/ in dien desen Man langher ghemaect wert / zoo wort hy in de
mate dunder en smalder/maer wort hy korter ghemaect/zoo wort hy in de ma-
te dicker en breeder naer de eyghenschap / In sulcke verlenginghe ofte verkort-
tinghe/laet men de dicte en breete onverandert blijven in alle dinghen/ghelijck
in den vooz beschreven Man aen-ghewesen is / Maer alzoo beyde de Mans
den verlengden ende verkorten weder in haer eyghen mate/ in de lenghte des
eersten

eersten beschreven Hans ghetoghen worden/ dan zoo wort hare dicke en bzeets al anders/ dan den eerst beschreven Han/ daer wt sy ghetogen zijn/ en alle deelen der lenghte komen wederom ghelijc den eersten beschreven Han/ ende zijn doch eben-wel malckanderen onghelijc / om dat den eenen dunder en smalder/ den anderen dicker en breeder geworden is/ dooz dien boven-genoemden wegh worden de lenghten der lidmaten ghelijckelijc met malckanderen verlengt ofte verkort/ tusschen alle dwersch-linien / welke de lenghte des Menschens lijf aen-wijzen/ strectmensse wijt van malckanderen / zoo verlengt sich dat beeldt korter / daerom ghelijc boven gheseyt is / gheeft ofte neemt sulcks aen de dicke ofte bzeete/ niet aen de gantsche lidmaten/ nochtans maect dat woortde Langh ofte kort/ een onderschept in de beelden. Indien men zoo op het nieuwe met den Passer meet/ zoo wort de beschrijvinghe anders dan den eersten Han. Nu zoudehet seer verdzietich wesen/ zoudemen alrijc die moepten doen/ en elck deel inde verlenginghe en verkortinghe met den Passer te soecken/ daerom wil icse hier toe een anderen wegh wijzen/ om dese verlenginghe ofte verkortinghe lichtelijc te vinden/ sette derhalven desen reghel:

Eerstelijc mete ic eene ghepuncteerde linie/ daer naer 2. andere/ een langhe en een korte/ en punctier die ghelijckelijc/ dat doe ic al zoo: Ic neme eene linie vooz die sy a. b. zoo langhe als den eerst beschreven Han is/ int eerste Boec/ Dese linie is gepunctiert met de dwersch-linien/ daer dit beelt mede beschreven is/ dooz alle lenghte der lidmaten. Dese linie a. b. stel ic oprecht vooz my/ en stel op de syden wijt daer van een punctken c. wt dese punct c. trec ic gestrecte linien/ dooz alle puncten der oprechte linien a. b. en henen wt. Als nu a. b. c. eenen triangel gheworden is/ en de doozstreckende linien schier eene hojste gelijc syn/ Dan set ic 2. andere oprechte linien neben de oprechte a. b. op elke syde een/ de korte teghen de punct c. die teeckene ic boven met d. onder e. maer de langhste sette ic vooz henen wt/ die is boven f. onder g. en zoo veel als ic den Han langer hebben wil/ zoo veer set ic de linien henen wt/ en zoo veel ic hem korter hebben wil/ zoo veer trec ic de linie naerder tegen het punct c. Al zoo ist nu ghedeelt/ wat wy begheren tegen de wtghesrecte linien wt de puncten c. dooz de drie oprechte linien d. e. a. b. en f. getogen/ en is al zoo elke linie den anderen gantsch ghelijc gedeelt.

Sulcken regel als hier boven staet/ heb ic hier naer eygentlijc vooz ooggen gestelt/ niet alleen hier toe/ maer tot andere dingen te gebruycken. Dese Figure geef ic eenen onghen naem/ en noemse een Verkeerder/ daerom dat een dinghen daer dooz verkeert wort. Neben desen Verkeerder mogen gebruyct worden/ dese twee worden veel ofte weynich.

Dooz desen Verkeerder mach een teghelijc dingh dat onnoemelijcke deelen heeft/ in een groote ofte klepne ofte gelijcke form ghebrocht worden/ want daer wt zijn veel wonderlijcke dinghen te maken.

Dooz desen Verkeerder kunnen een beelt / dat 7. hoofden langh is/ 8. 9. ofte in de 10. hoofden langh maken/ Als tusschen het hooft en ghewicht des voets het beelt omtrent des hoofts lenghte/ een reyle 2. ofte 3. verlengt wort/ zo moet men het hooft ooc een weynich naer ghelegentheyt verlengen/ op dat het hooft syne proportie en fatsoen behoude/ maer het gantsche beelt blijft dan niet meer zoo veel hoofden langh is te voren.

Het is sonderlijck wel in acht te nemen en daer wel op te passen / als men den besonderen alle instacnde voet en hant des eersten Boecks/ dooz desen Verkeerder/ langher ofte korter wil maken/ dat men voozlichtich daer mede om gaet. Hier naer volcht de Figure ghenaemt den Verkeerder.

bzeets
ke des
de zijn
valder/
wegh
ngt of
ens lijf
beelde
de dicke
Langh
we met
n. Nu
ck deel
wil icse
he lich

nghe en
ne vooz
Deleli
is/dooz
tel op de
en/dooz
n trian
n/Dan
de korts
e sette ic
hebben
wil/300
t wy be
te linnen
gedeel.
ngen ge
Figure
dinghen
den/de

te deelen
anc daer

8.9. ofte
es voets
/30 moet
het hooft
niet meer

men den
Derkeer
in gact.

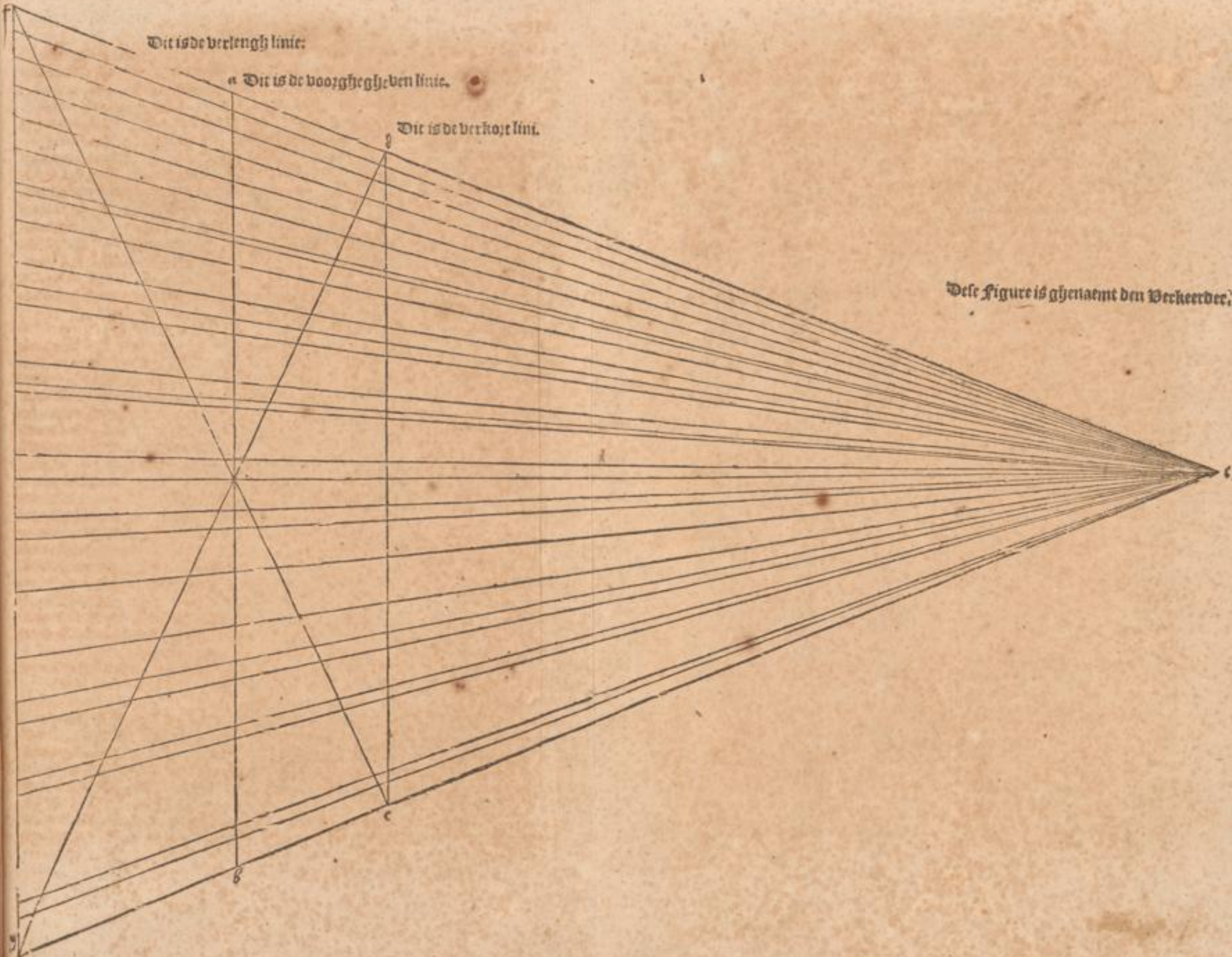
ziet
e der
e zijn
alder
wegh
gt of
as lijf
beelde
e dicke
angh
te met
l. Nu
k deel
oil ufe
te lich-

ghe en
e vooz
Dese li-
s/ dooz
l op de
n/ dooz
trian-
a/ Dan
e kooze
lette ic
hebben
oil/ 300
wp de
e lumen
gedekt.
gen ge-
Figure
inghen
den/ de-

e deelen
is daer

s. o. ofte
s vort
so moet
et hoeft
iet meer

nen den
erkeren
n gart.

Dese figure is ghenamt den Verkeerde

Z
de
gh
ri
ten
der
bar
er
ma
me
de l
de
met
goe
tog
leu
e
jede
ghe
ghe
har
de
sma
ri
nae
me
s
sen
ghe
sma
doe
bye
e
des
lin
in
ma
s
nie
seth
wo
seth
sich
ald

Zo nu dese twee niet-ghemaecte ghepuncteerde linien / de langhe f. g. en de korte d. e. / een jehelijck met twee dwerfch-linien / dooz alle puncten die sy ontfanghen hebben / dooz-ghetrocken worden / Dan treck ick de ghestaltenis des Mans / langh en kort / nae der syden en van boren ziende / ghelijck in het eerste Boeck aen-ghewesen is / met alle dichte en breete daer in / en eben zoo desen reghel aen-wijst / de lenghte des verlenghden en des verkozten Mans / alzo heb ickse beyde af-ghetrocken ghelijckse sullen zijn / Daer den verlenghden Man / hier int net te setten / heeft niet konnen gheschieden / van weghen dat het Papier te kleyn was / daerom heb ickse wederom in haer eerst beschrevene lenghte gheset / en ghelijckelijc met haren nieuwe veranderde mate van niens opghetrocken / dooz desen wegh als hier nae volghet / ghelijcmen dat ooc in ander dinghen mach ghebruycken. Alzo wert de maet op de linie f. g. den dunnen en smallen Man / en op de d. e. een dicken en breedten Man ghestelt. Desen Verkeerder kannen op ghelijcke wijse ghebruycken / met de woorden Dick en Dun / Breet en Smal / als in Langh en Kort / het is goet en schickt zeer wel / dat alle beelden / dooz alle Boecken in eene lenghte getoghen worden / op datse dan teghen malckanderen zien en daer van oorzdeelen moghen.

Oock zal men weten / dat men dooz den boven-ghemelden Verkeerder / een jeder besonder de el in het vooz-ghemaecte beelde veranderen mach / en sommighe laten blyden / Doch wat een deel ghenomen wort / dat wort het ander deel ghegheben / Dit is nu ghesproken van de lenghte der lidmaten / maer men kan oock zoo van ghelijcken doen op alle dwerfch-linien der beelden / daer mede de lenghte ghedeelt is / en oock daer tusschen die dicker / dunner / breedter ofc smalder te maken / want zoo dickmael ghy een vooz-beschrevene linie hebt / en die in den Verkeerder op stelt / en twee ander linien / de eene vooz de andere nae ofte achter ket / zoo wijst hy u aen wat het gheeft. In desen Verkeerder meucht ghy setten wat ghy van nooden hebt / dat verandert hy u gelijckelijck.

Nu wil ic aen-wijzen / hoe dat men hier wt arbeypden zal / en wilt ghy wt desen Verkeerder een instrument maken / daer mede ghy vinden kondt / een jehelijc vooz-beschreven deel / langher oft korter / dicker oft dunner / breedter ofc smalder te maken / gantsch ghelijckelijc teghen malckanderen / dooz ende dooz allen de deslen des gantschen af-ghedeelden beeldts lenghte / dichte ofc breete.

Eerst treect een dwerfch-linie / het beginsel is a. en het eynde is b. maect dese linie vast / en wt de punct a. treect een ander linie diens eynde sy een c. dese linie a. c. die moet beweghelijck zijn / doch moeten de twee linien a. b. en a. c. in de punct a. nimmermeer van malckanderen wijcken / maer stadich aert malckanderen vast blyven.

Merckt hier op / wanneer ic van puncten ofc linien sprekke / zoo meyne ick niet alleen de puncten en linien / die u den Mathematica vooz-stelt / hoe wel de selve onzichtbaer / ondeelbare puncten en linten hier in verbat en ghemeynt wort / maer ic sprek hier van sulcken puncten en linien / die met de naelde ofc scherpe pinne gheteekent en ghetrocken worden / aen een reghelchept het gesichte verstandelije vooz-ghestele.

Als ghy nu dit instrument ghebruycken wilt / zoo rechte dit werck-rupch aldus toe / neemt een effen glat planckken / daer toe dienende / en treect de vooz-

ghemelde linie a. b. en steect een spitse naelde in de punct a. wel stijf ende vast; bint daer aen eenen fynen ghetweerden spiden draet / en treect die voor by het eynde c. desen ghetruyct dan voor een beweghelycke linie a. c. want den draet kont ghy lichtelyc gmit ende weder draepen waer ghy wilt.

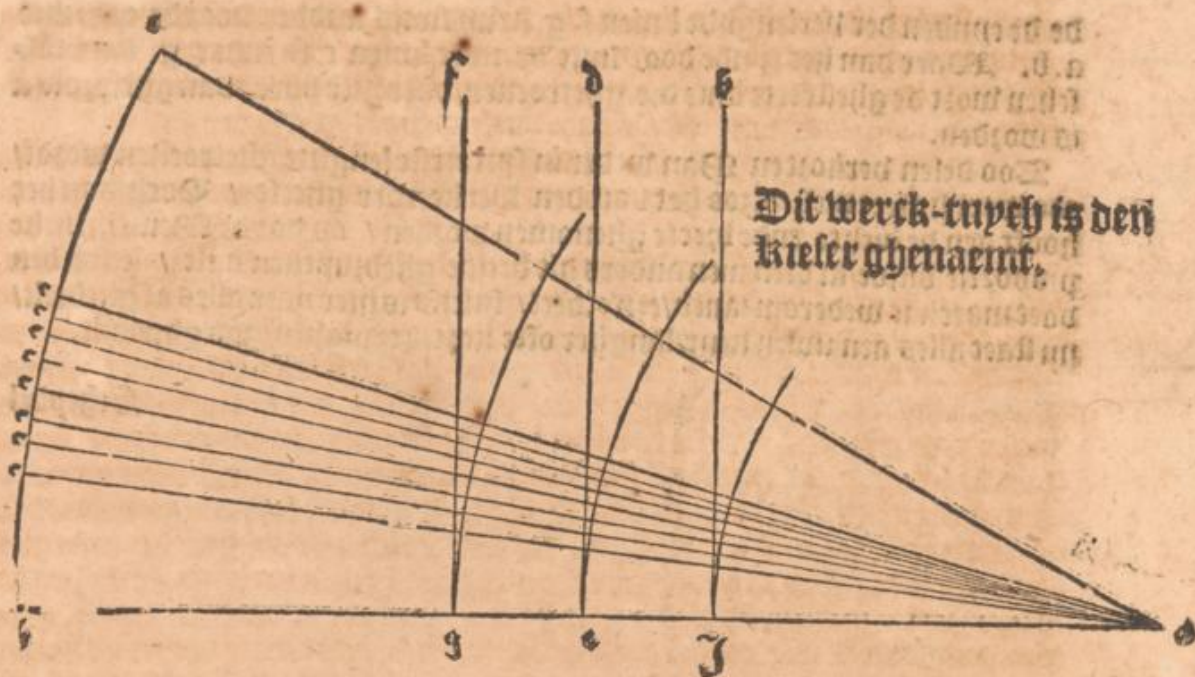
Als dit dan alzo toeaghericht is / dan treect wt het midden der dwersche a. b. ghereede oprechte linien d. e. naer de ghelycke hoecken opwaerds / boven sich.

Op dese linie d. e. moet het voorszghenomen deel het sp dan de lenghte / dicke ofte brette / twelc ghy verandert / ghelept worden / dat het onder de dwerschlinie a. b. met een eynde aenroert. Daer naeneemt den draet / die daer is in plaets van de linie a. c. / en treect die wt / alzo dat die boven aen roert / het deel dat ghy op de linie d. e. gheleght hebt / Dan verlenght u voorszghenomen deel / zoo vele als ghy wilt / en set de selve verlenghde linie met het een eynde op de dwerschlinie a. b. tot ghelycke hoecken / voor de linie d. e. teghen het eynde b. en treecte recht wt / tot dat sp boven den ghestrecten vadem a. c. aenroert / dese oprechte linie is f. g. Daer zoo ghy het deel korter wilt hebben / het gene ghy op de linie d. e. ghelept hebt / zoo set utwe voorszghenomen korte linie oprecht tot ghelycke hoecken op de dwerschlinie a. b. achter de oprechte linie d. e. teghen de punct a. en treect die oock op de linie a. b. opwaerds tot datse boven roert aen den wtghestrecten draet a. c. dese oprechte linie is h. i. Alzo zijn in dit werck tynch 3. oprechte bloote linien neven malckanderen / op de linie d. e. wort ghelept de eerste beschrevene lenghte / Daer op de linie f. g. wort ghenomen het verlenghde deel / en van de linie h. i. het verkortte deel / en daerom gelyc een deel op de linie d. e. ghelept wort zoo mist den wtghestrecten draet a. c. zoo den selven de lenghte boven op de linie d. e. roert / op beyde de oprechte linien f. g. en h. i. verlenght en verkort ghelycke dinghen / ende verandert alles wat men daer mede maect. Wt dit werck tynch is veel te maken / want men treect desen draet hoogh ofte leegh / zoo maect hy ghelycke deelen teghen malckanderen / het sp in lenghte / korte ofte middelmate dinghen / en oft ghelycke wel de deelen niet eenparich zijn int ghetal dat men meten wil / als men niet kan seggen dat is een 2. deelen in 3. deelen / ofte een 3. deelen in 6. deelen etc. als voor ghelept is.

Dit myn boven gheschryven voornemen / heb ick hier naer af gheteeckent / daer met sich een ieder weet nae te rechten en voor ooghen kan zien.

Dit werck tynch noeme ic ooc kiesel / om dat hy kennelijck sp / en dat daer wt te weten is wat men wil / thy om veel ofte om weynich. Wt sulcken kiesel is desen Man / hier naer gheteeckent / dunder / en den anderen dicker gheworden / als ghy aen dese figure des kieselers zien kont.

In dit veranderen is te merken / dat een jehelijck dinc dat door desen werck als boven ghelept is / ghemaect wort / hoe de lenghte / dicke en brette / in groote deelen komt / hoe verder alle dinghen in de maet van malckanderen komen / ende hoe de deelen kleynder ghenomen worden / hoese naerder tsamen loopen / daerom wort het dunste beelt / twelc door desen kiesel verandert is / veel ghelynder dan het vergroote beelt. Dit boven beschreven / is door eenen Quadrant ooc alzo te maken / ghelyck dan de circkel trecken in desen kiesel aenwijzen.

Dit werck-tuych is den kieker ghenaemt.

Desen verlenghden Man is een vierdendeel van syn eyghen lenghte toe-ghegheven/en 300 men hem ghebruycken wil / 300 moet men zijn hooft een wepnich korter maken / dan de verlengingh gheeft hem een onghestaltenisse/alzoo treet men de kinne wat opwaerts/en deelt het aengesicht weder dooz den kieker teghen een. Ick maeck het hier naer dat het boven in syne hoochte aenroerdt/en maeck de lenghte van de hoochte des schepdels tot het eynde des kins/een 15.deel/en van het eynde des kins opwaerts/tot het eynde des boozhoofts/een 10.deel. Daer naer deel ic het aengesichte der lenghte/half dooz den kieker weder in/maer de dicte en smalte behout het ghelijck dooz den kieker gheworden is/als ick beneffens het beelt sulcken aengesicht hebbe af-gheeteckent en booz ooghen ghestelt. Soc maec ick den boeck lanck twee 13.deel/want die is dooz den kieker te kort gheworden/soec maec ic het nederste van den enkel naer behooren/en sonderlijck zouden hem de enkelen een wepnich dunder en smalder ghemaect worden/om het wel-staen ende beter proportie wille in welke deelen het geschieden moet/ hebbe ic in de naest volghende beelden mijne meyninghe aen-ghelesen / desen Man is een 5. deel dunder als den eerst-beschreven Man/int eerste Boeck/ daer wt desen verandert is / En ghelijck het hooft en alles dat ic meyne ghetrocken zal worden/ 300 hebbe ickt hier naer volghende af-gheeteckent/ op dat ghy teghemwoozdit h booz ooghen zien meucht / het onderschept tusschen den eerst-beschreven Man/ende den ghenen die daer wt ghetrocken is.

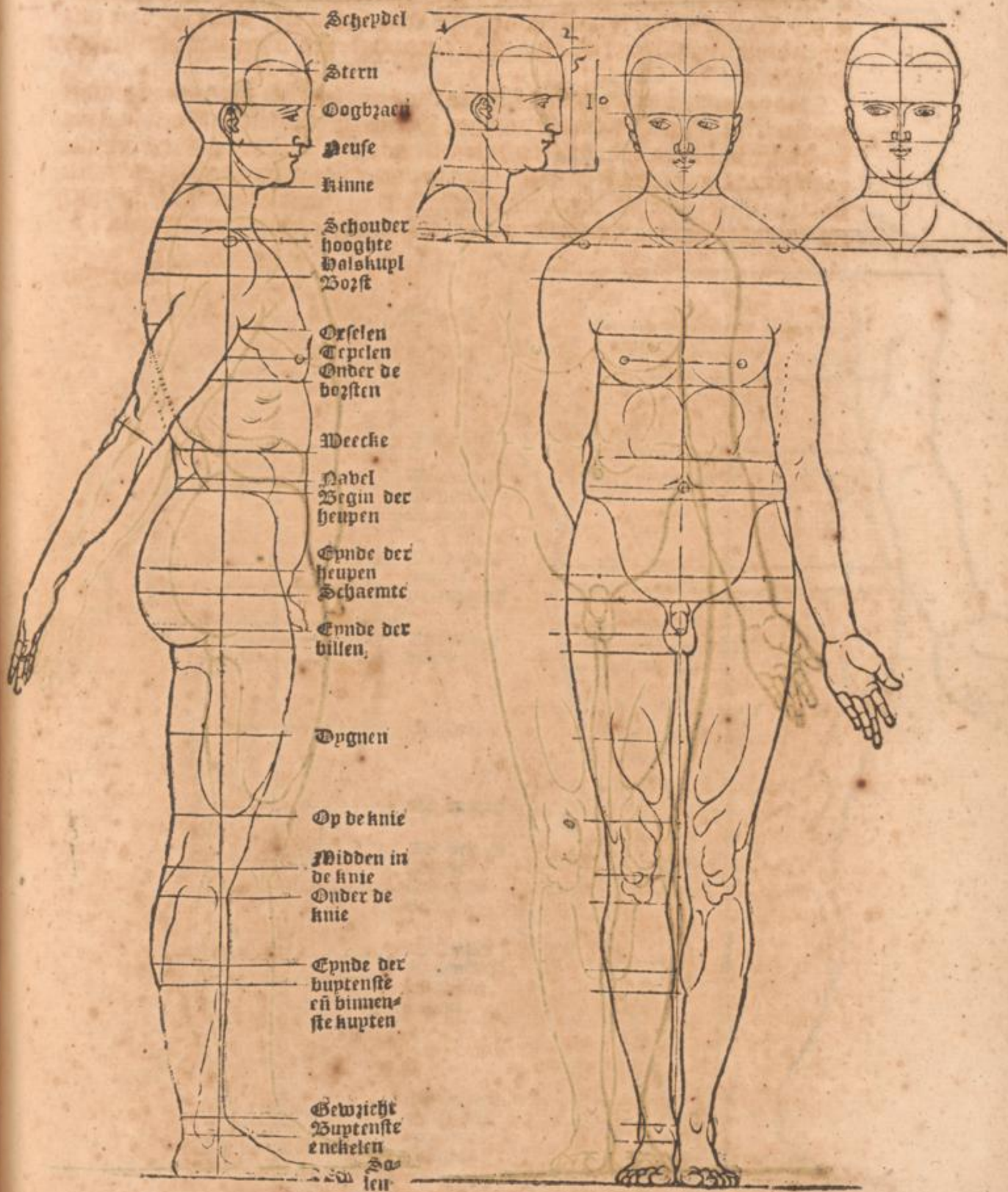
Woozder ist ooc te mercken/hoe desen korten Man ghemaect is worden/dat beziet alzoo in den Verkeerder/ daer ick de korte linie d. e. gheset hebbe ende ghenomen, daer hebbe ick twee ghestreckte rechte linien ghetrocken/van beyde de de

balk
het
naer
he a.
oben
ichte
ch-li
is in
et deel
deel/
op de
ade h.
t/dese
e ghy
recht
e. te
oben
zijn in
ie d. e.
gheno
in ge
et a. c.
hte li
t alles
want
teghen
ft ghe
als men
len etc.
eckent/
at dare
kieker
gewoz
en wech
in groo
kome/
loopen/
eel ghe
en Qua
ker aen
Desen

de de eynden der verlenghde linien f. g. kruyswijs midden dooz de oprechte
 a. b. Waer dan het eynde dooz snijt de twee linien c. f. ende c. g. daer tus-
 schen wozt de ghestrecte linie d. e. ghetrocken/daer hier voren van ghesproken
 is worden.

Zoo desen verkort en dan weder in syn eerste lenghte ghetrocken wozt/
 zoo wert hy seer dick/alzoo het dan den Verkeerder gheeft / Doch kan het
 hooft aen de dicke ende byete ghenomen worden / op dat de Menschelijke
 proportie blijve/in dien men anders dit beeldt ghebruycken wilt / ende den
 boet maeck ic wederom lanck/een 6. deel / sulcks is hier naer alles af ghebeelt/
 nu staet alles aen uwen keur/langher ofte korter te maken/ zoo ghy wilt.

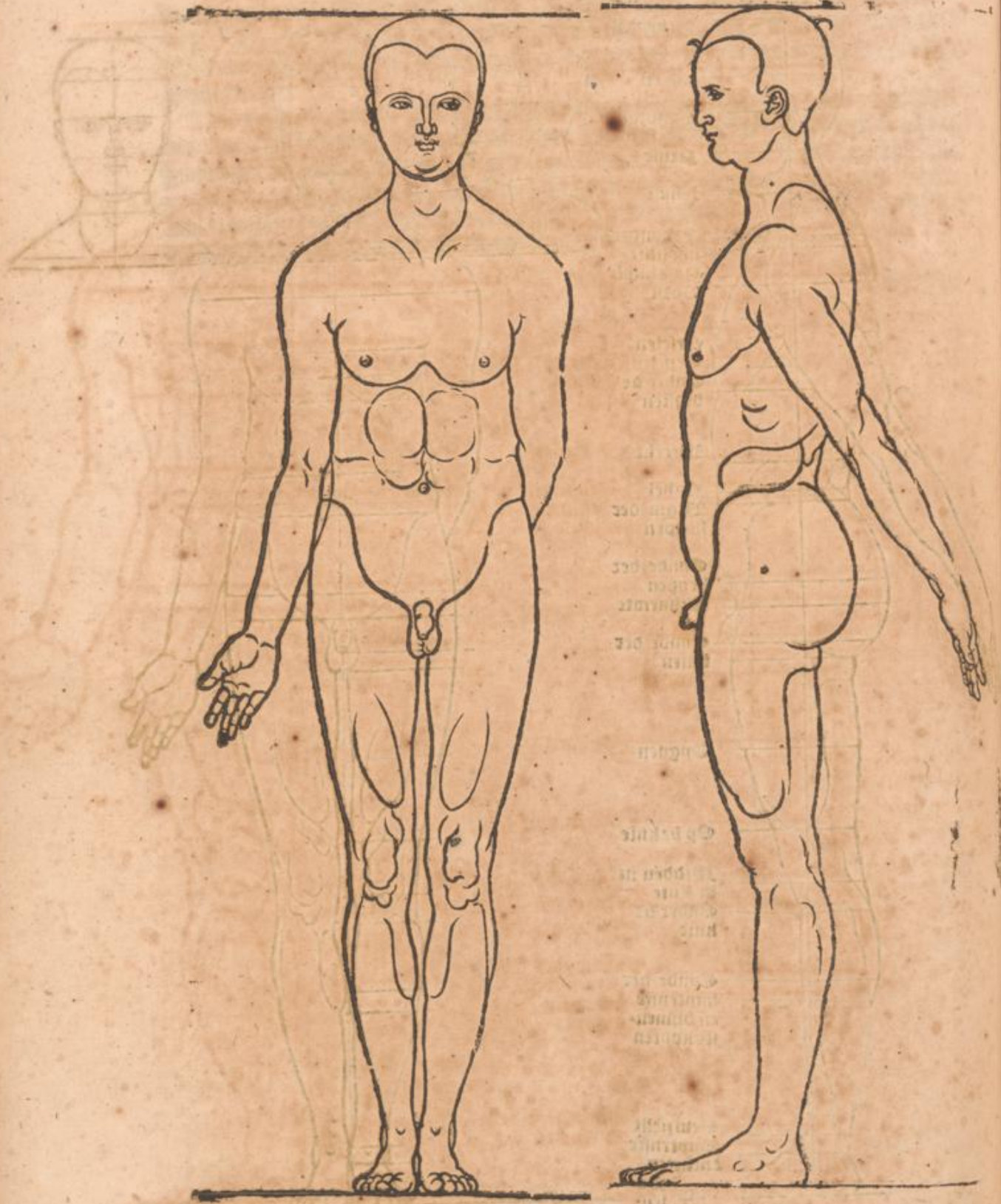
Schepdel

13

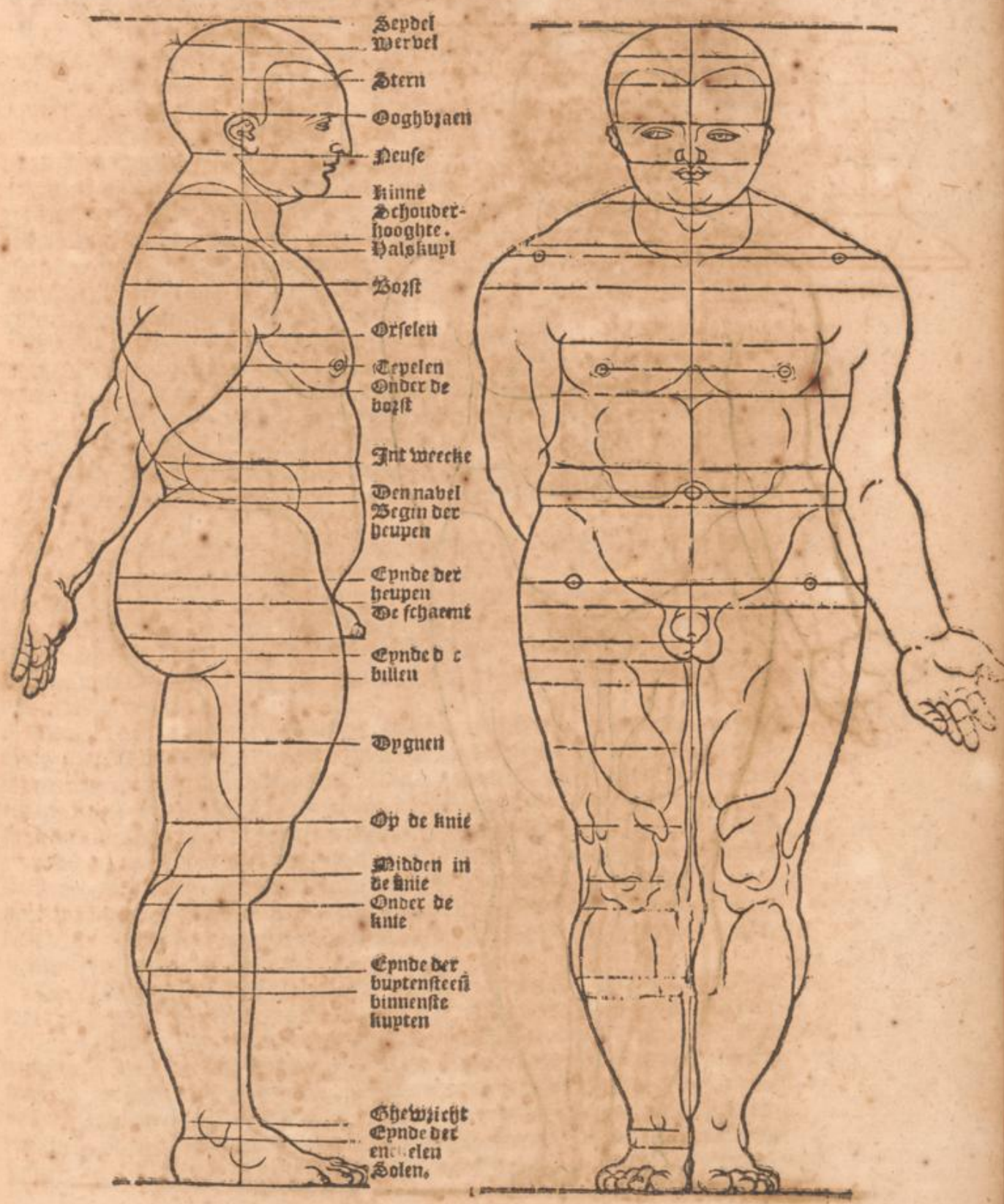
14

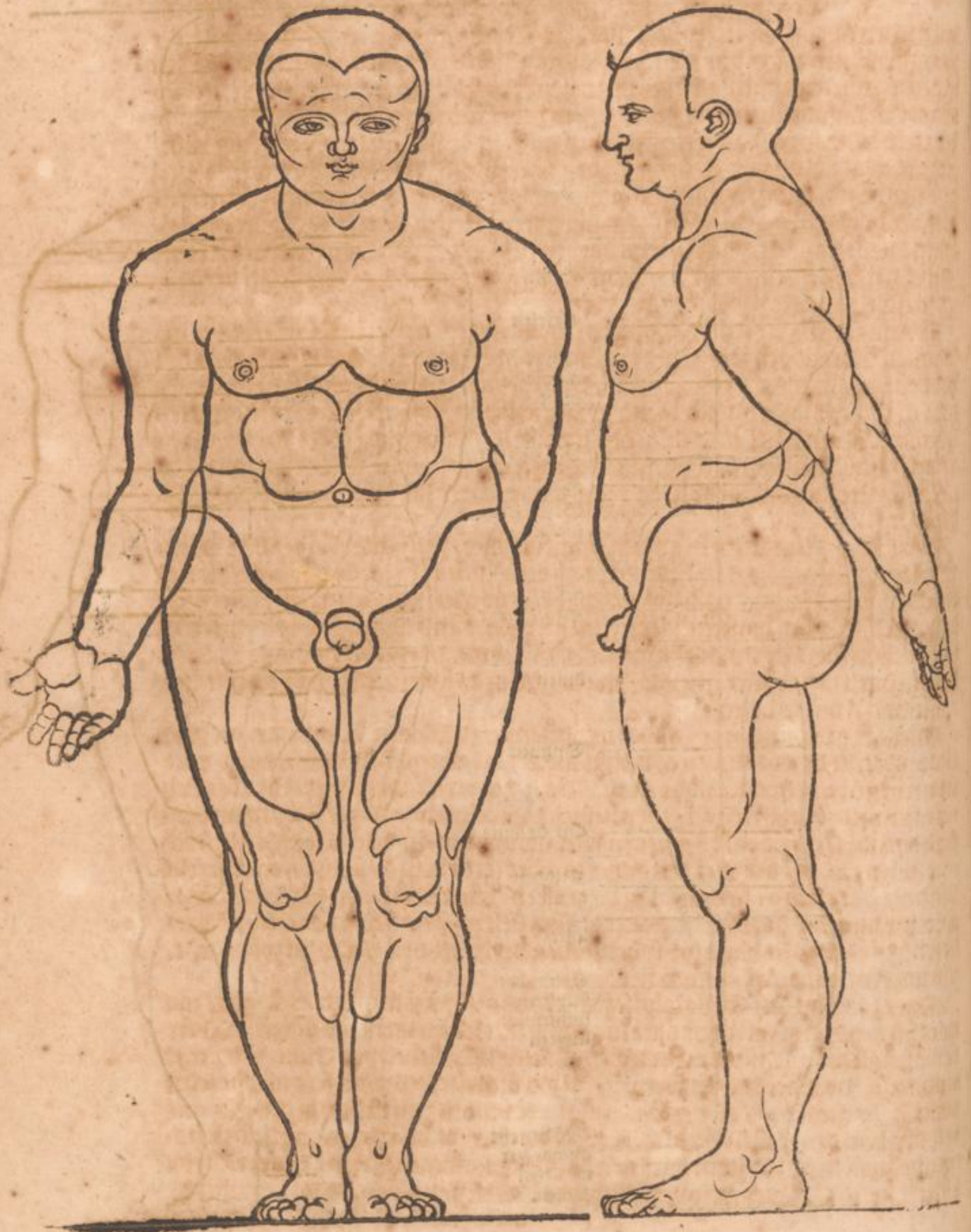
chte
tuf-
oken
ozde/
n het
lijke
e den
beelt/
.
gepdel

van de Proportie des Menschen.

9945

VV **T** het woort Langh en kort/ wil ick wederom aenwijfen/ hoe men des Hans hooft/ dat int eerste Boeck/ in zijne besondere Ceerlinghs vierkant/ door gevierde kruys linien gheedeelt ende beschreven is/ zoo dat in eenen Cubo ofte Ceerlinghs vierkant/ verstaen ende voorszghenomen wort/ hoe men den selven Cubo strecken/ dat is/ verhooghen en neder-drucken mach/ en daer by weten/ zoo hy ghestrect werdt/ hoe veel hy dunder en smalder wert/ Zoo men hem maer neder druckt/ hoe veel hy dieker en breeder wert/ van een ghelijcken in-hout/ te weten/ de maet en gewicht/ moet men alzo doen: Ic neme voor een rechte Ceerlinghs vierkant geheel ghelijc/ die zoo hoogh is/ als het voorszghemelde Hans hooft/ dan in desen Cubo moet het begrepen werden. Nu moet ic ten eersten met de Cubo ofte Ceerlingh alleen handelen/ dat jertwes daer in beschreven ende gheteekent werde. Nu is het in jehelijc wil/ hoe veel hy den Cubum ofte Ceerlingh verhooghen/ strecken ofte neder-drucken wil.

Ic neme van den rechten Cubo een syde die teekene ic/ in de a. boven b. des selmie a. b. verhoogh ic met het eynde c. zoo veel als ick den Cubo hogher wil hebben dan hy te voren was. Daer naer neme ic de syden a. b. en de verlengh linie a. c. maer daer wt een rechten winckel-hoec/ alzo dat a. c. over dwerssch sp/ ende a. b. oprecht/ ende de a. den winckel. Daer naer wert verlenght de dwerschlinae a. c. voor den winckel a. henen wt/ het eynde is d. alzo wert d. a. c. een ghestreckte dwersche linie / daer naer wert het ghetrocken een hoghe linie b. c.

Daer naer neem ic eenen rechten winckelhaec / hy sp van koper ofte hout/ ende legghen hem met een syde aen de hoec linie b. c. alzo dat den hoec des winckelhaec de punct b. aenroert/ ende trec dan een winckel-rechte linie / wt de punct b. aen den winckelhaec henen af/ waer dan dese linie die winckelrechte ghetrocken wert/ de dwerschlinae d. a. c. doorsnijt/ daer set ic de punct e. Zoo dat ghedaen is/ zoo isser ghedonden een ghelijcke linie/ tusschen de twee linien a. b. ende a. c. dat is de linie a. e.

Nu moet ghy vinden een ander middel linie/ tusschen a. b. ende a. e. dit doet alzo/ Neemt de twee linien a. b. ende a. e. set die aen malckander/ maect daer wt ten ghestrecte dwerschlinae e. a. b. Daer naer trec wt de punct a. over sich een ghestrecte oprechte linie/ tot ghelijcke winckelen. Daer naer neemt een Passer/ ende set hem met den eenen voet int midden op dese te samen ghestootene liniene. a. b. ende met den anderen voet set hem in de punct e. ende treck van daer over sich ront om/ tot in de punct b. waer dan desen Passers trec de oprechte linie/ die daer wt de punct a. over sich ghetrocken is/ doorsnijt/ daer set een k. Dese is de wijte der syden/ eenen verhoogden Cubi/ alzo is a. c. zijn hoochte/ ende a. k. zijn wijte.

Daer zoo ghy den Cubo leegher wilt hebben/ dan zijn syden a. b. zijn/ zoo moet hy wijder werden/ dat doet men door den selven wech als voren. Daer de tegghenstellinghe/ moet op de selve manier als de syden des Cubi a. b. met de punct c. voor verhooght werden/ alzo wert sy wederom jertwes met de selve punct c. verkort. Dese verwyderinghe te vinden/ gheschiet alzo: Neemt de syden van des eersten Cubi a. b. stelt die oprecht voor u/ ende ghelijck voren ghesproken is/ zoo stoot daer aen de ghelijcke winckelen over dwersche de hoek linie a. c. Daer naer verlenghet de dwersche linie c. a. voor de punct a.

henen wt/ het eynde is d. ende trec de hoeck-linie b. c. ende neme maer eenent
 Winckel-haec/ende legghe hem met eene syde aen de hoec-linie b. c. also dat
 den hoec aen den Winckel-haec de punct b. aenroert/ende trec aen den Win-
 kel-haec wt de punct b. een winckelrechte linie / dooz de dwerschlinc d. a. c.
 Waer dan dese linie dooz-snedek wert/daer set dan een punct e. Alzoo is dan
 de eerste middel-linie ghevonden / tusschen de twee linien a. b. ende a. c. dat
 is de linie a. e.

Maer de andere middel-deelighe linie moet ghy aldus soecken: De twee
 linien a. b. ende a. c. voecht alzo te samen / datse een rechte dwarschlinc
 e. a. b. maken/daer naer trec een hoec-linie in het punct a. en set den eenen
 voet des Passers midden in de linie e. a. b. en maect wt het punct e. eenen
 halven circkel/En waer ghy dan zien sult/dat de circkel-linie de oprechte/opt
 punct a. ghestelde hoec-linie/dooz-snijdet/daer sult ghy een f. by schryben.
 Ende dese linie zal de lenghte wesen/des wt-steeckels van den neder-ghedruc-
 ten Cubus/welckers hoochte de voozghestelde linie a. c. gheweest is. Van
 desen allen zijn de figueren besonder/ ende de af-teeckeninghen van allen de-
 len des hoofts in haer Cubo wt-ghedruet/en hier onder by ghevoecht.

Men moet weten/ als men het teghendeel des hoofts wil af-teekenen/ dat
 men van ziju bzeete een 5. deel af-neme/nae dien de af-meetunge verhepschet.
 Ofte dat ghy het alzo zekerlijc maket. Stelt vooz u/de bzeede des wtsteec-
 kenden ende nederghedructen Cubi/sevenmael/ende deelt het in 10. ghelijcke
 stucken/En een deel van desen tien/zal des teghenghestelde ghestaltemus bze-
 de zijn/ naer het welke de viercantighmakinghe des Cubi zal te samen ghe-
 trocken worden / van twelcke de langhachtighe en wtsteekende ghemaect
 was. Ende aldus sult ghy des form lidien/ dooz hulpe des Verkiefers/ be-
 len/ Welcke manier ghy meucht naer volghen/dooz de veranderinghe in het
 gantsche lichaem.

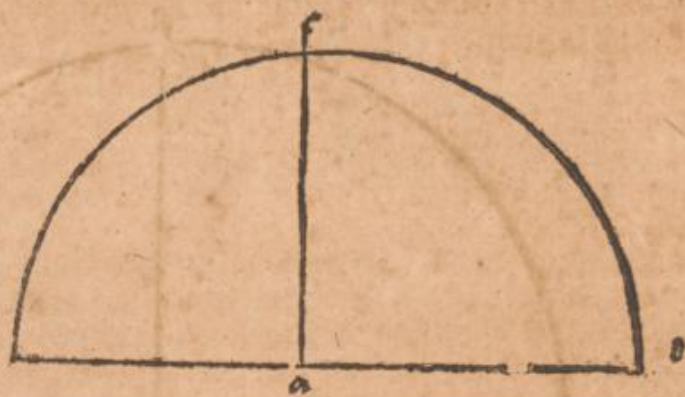
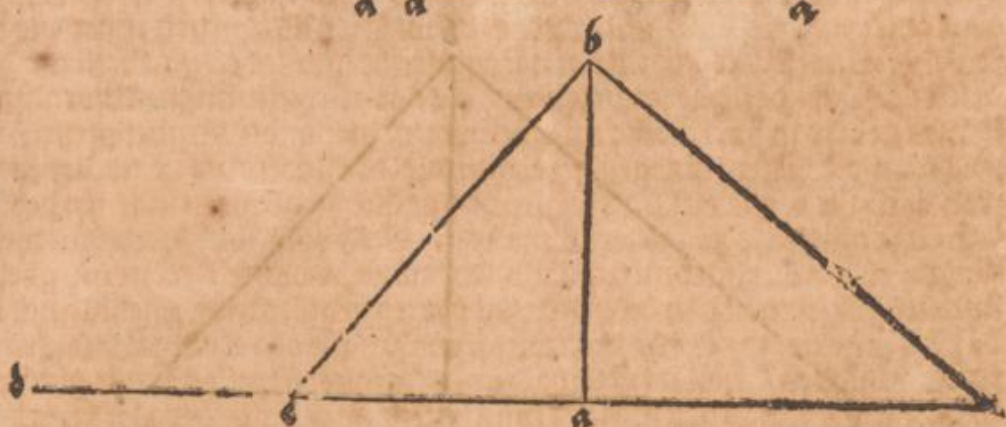
van de proportie des Menschen:

169

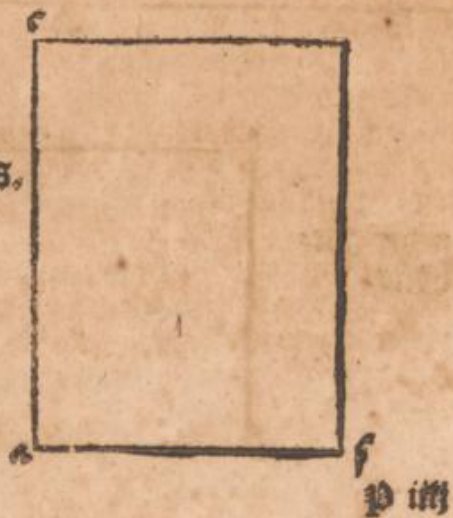
Dit is de rechte voor-
ghegheven Cubus.

De verlenghlinie a. c.

De verkort
linie a. c.

De opgherechte Cubus.

Pitt

er eenen
alzo dat
n Wine
e d. a. c.
o is dan
a. c. dat

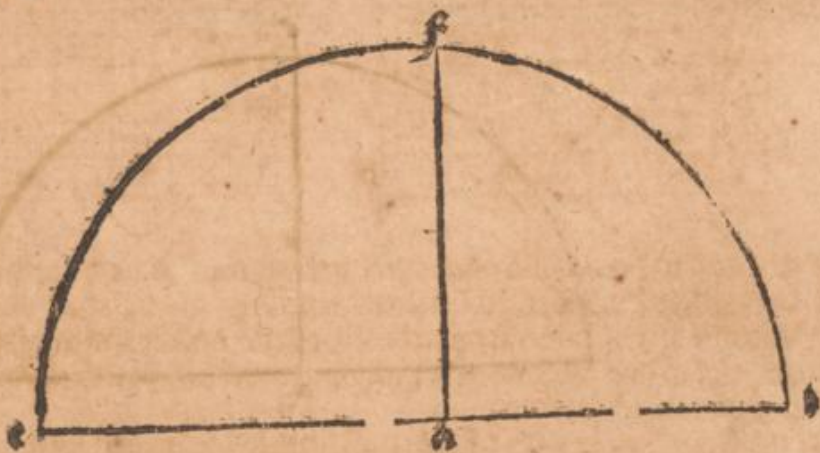
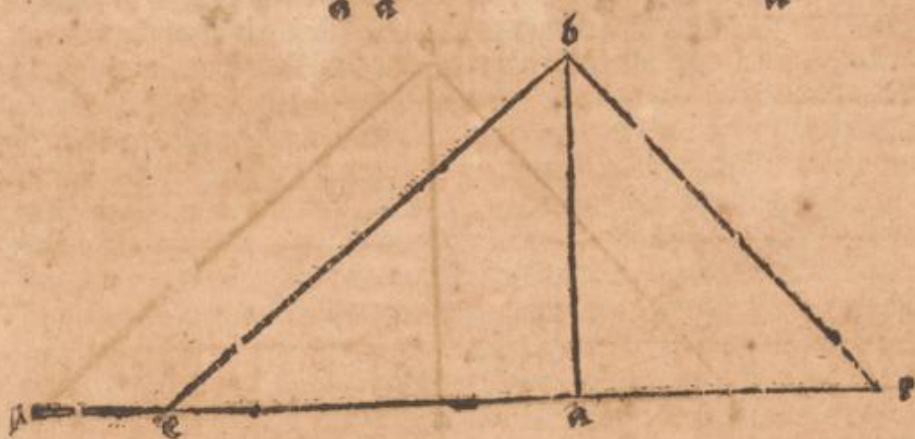
De twee
schlinie
en eenen
e. eenen
chte/opt
hijven.
ghedzue
s. Dan
llen des

nen/ dat
gepshet
wtkeec
ghelijke
nis bzo
nen ghe
emaecte
ers/ de
ge in het

Het derde Boeck
 Dit is de rechte hoop
 ghegeven Cubus

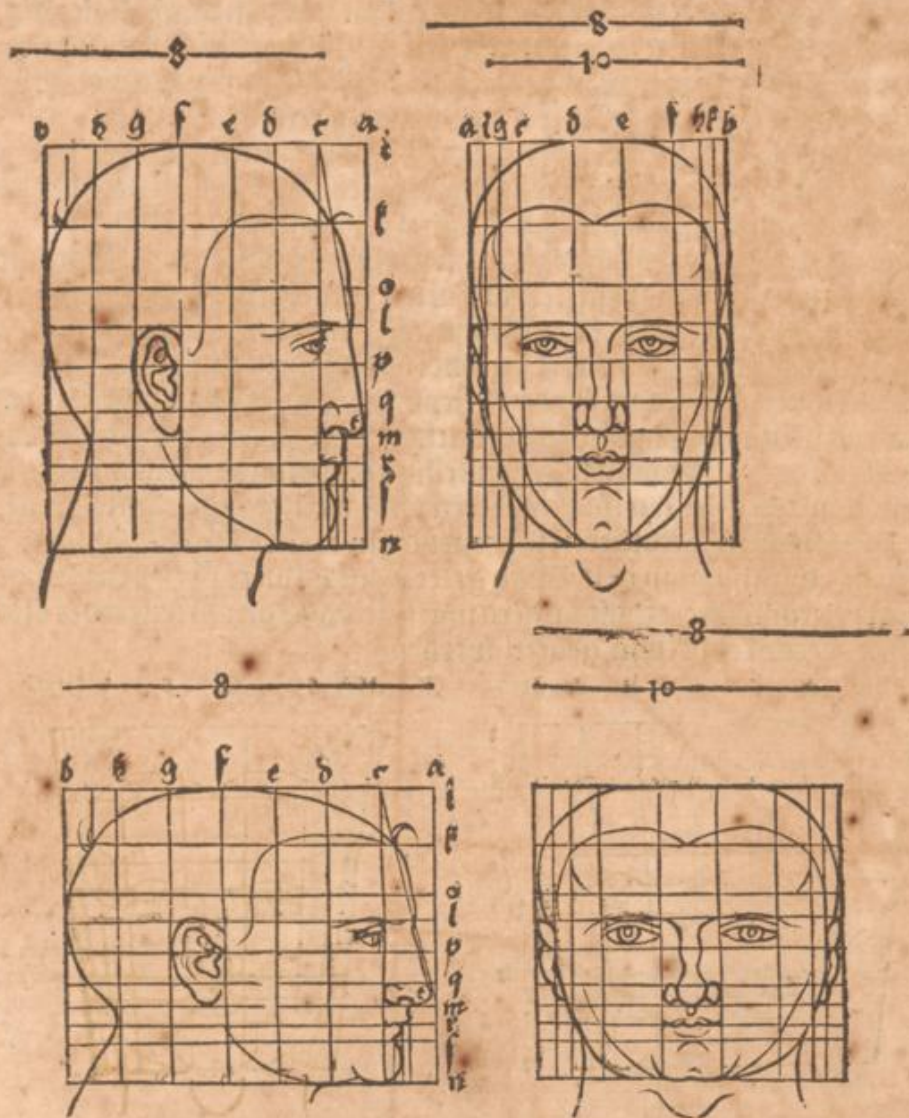
Dit is de verlengh
 huyt a. c.

Dit is de verhoft
 huyt a. b.

Dit is de neder-ghe-
 dyckte Cubus.

MEn kan in den Cubo noch meer veranderen (daer door het hooft anders ghesfeldt wort) in sulcken meyninge als volcht: Alzoo dat den Cubus op het bovenste platte ofte effene/ op alle syden ghelijc ghewyrdert werde/ en zoo veel hy boven wt ghelinet werdt/ zoo veel moet hy onder ghelijc in-ghetrocken werden.

Daer naer zoo doet men in de tegen stellinghe/ Zoo den Cubus door twee derlepe weggen verkeert is/ eerst boven wijd/ onder smal/ En wederom boven smal/ onder wijd/ als van tree ic de gestrecte linien des eerst beschrevene hoofts/ weder door den kiesel verandert/ daer in/ met samen de gestalt linien des aen-ghesichts/ zoo werden de tweederlepe soorten van aensichten bebonden. Het eerste hooft wert boven kleyn/ en onder groot/ sulcx machmen door het gantsche lichaem ghebruycken.

Ende eben gelijc de verkeeringhe in den Cubo boven en onder gh'bruycke worden/ alzoo ghebruyckt ment in den Cubo van achter en voren/ Van zoo den Cubus voor op zijn platte wijder gemaect wert/ zoo moet hy achter in zijn platte ooc zoo veel in- getrocken worden. Desghelijcks zoo men de tegenstel-

linghe

kozt

linghe ooc zoo doet/en dan de gestrecte linien niet samen de ghestalte des aensicht/gelijc weder in trect/ zo wert het aensicht/ inde eerste Cubo/ vooz groot/ en achter kleyn/ En weder wert het aensicht in den anderen Cubo/ vooz kleyn ende t'hoofte achter groot/ghelijc ic hier naer afgeteecken hebbe.

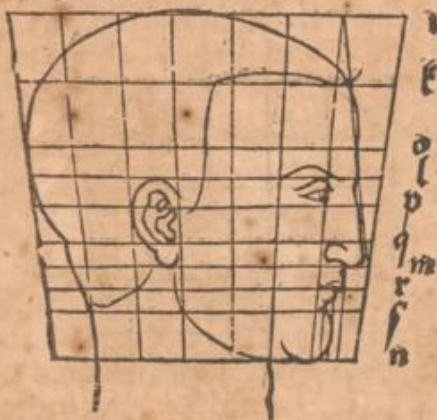
Men mach ooc in sulcke verkeeringe/ het platte aen den Cubo/ boben ofte onder gelijc laten gaen/niet over cant/gelijc hier naer int opteeckenen/aengeseyt is. Ende sulcken wegghen zijn menigerley te ghebruycken.

Noch een andere verkeeringe met den Cubo te ghebruycken/ alzo dat de 2. nevensyden in ruyten wijs gestelt werden/Het geschiet zo de 2. hoecken over cant/tegen malckanderen over engh zijn/en maer over cant de andere 2. hoecken teg en malckanderen wijt werden/wt sulcken meucht ghy ten eersten de 2. enge hoecken/den eenen vooz by den schepdel/ den anderen achter by den hals stellen/alzo hebt ghy een wijden hoec achter by t'hoofte/ en de ander vooz by de kin. Alzo doet men ooc in de tegenstellinge/gelijc hier na is afgeteeckent. Het eerste hoofte krijcht een spitsige steern/ Daer het ander achter een hooge hoofte. Dese hoofden accorderen niet/met die in t eerste Boec beschreven zijn.

En jeder dingh dat in den Cubo geteeckent is/wert/ zoo den Cubus verkeert woort/mede verkeert/ oft anders moet het dooz den Verkeerder ofte Kieker/daer wederom gelijck in-gedeelt werden.

b h g f e d c a

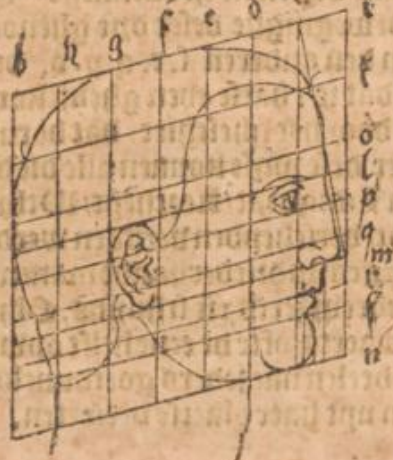
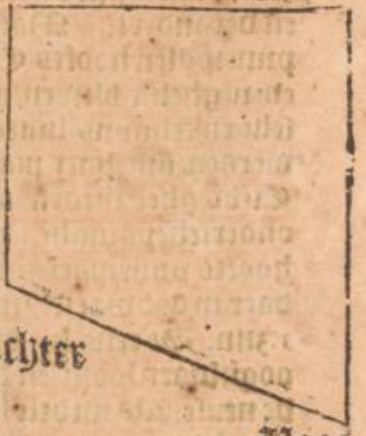
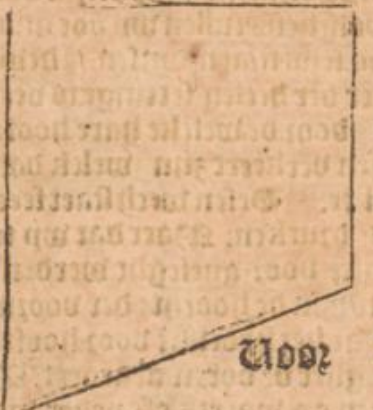
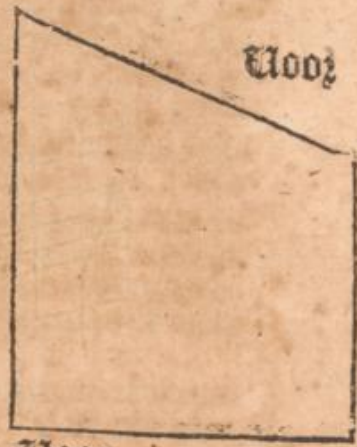
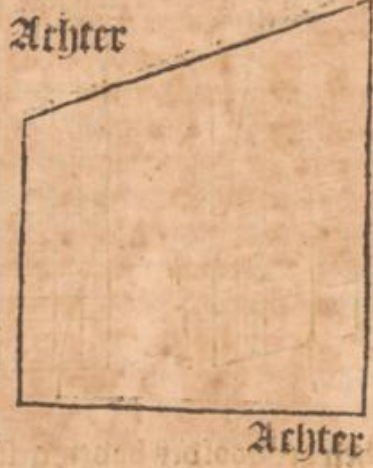
a i g c d e f h k b

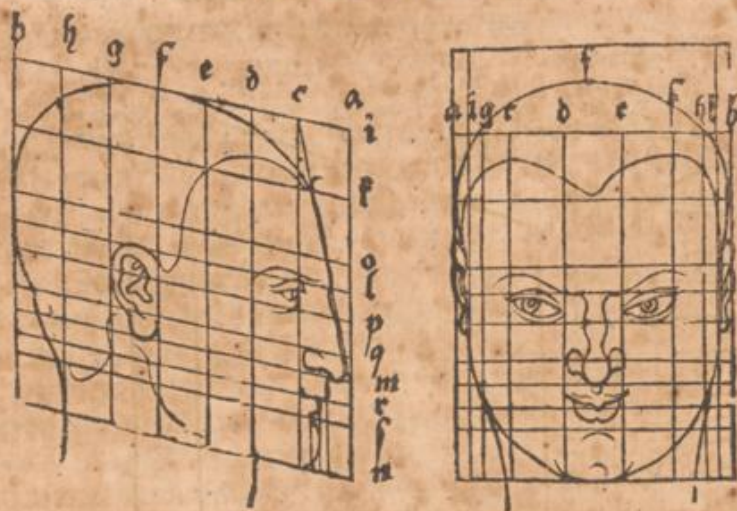
b h g f e d c a

a i g c d e f h k b

ne
t/
m
te
e
2.
er
e
2.
is
bu
nt,
ge
n.
er
e

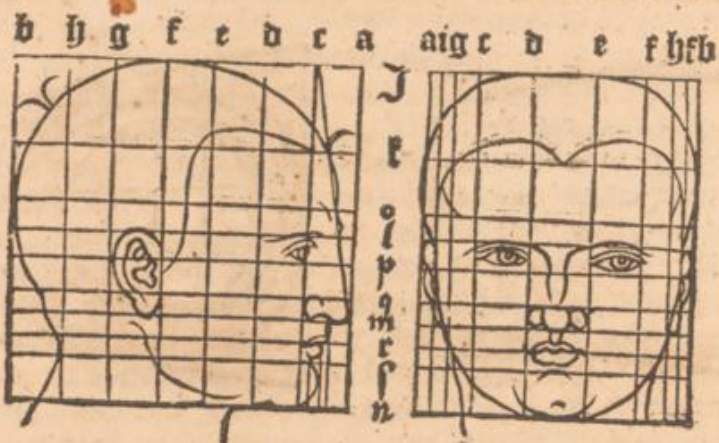
Alle veranderinghen der hoofden boven gestelt/ zijn wt de veranderinge des Cubi selven wtghetrocken / en wt de principael ghestalte met allen zijn deelen bequaemelijc dooz dienst des Verkieters wt-ghedruet en verandert. Maer volghens sullen wy ooc andere veranderinghen in des principalen hoofts Cubo selven/aen-wyzen / dewelcke wel eben de selve ende eben ghelijc blijven/maer der deelen-settinge is verscheyden/om dat de dwarsche en schuyms-linien / dooz de welke hare hoofden sekerlijc aen-ghewesen werden/uyt haer plaetsen verkeert zijn / welck doch selve in den veranderden Cubo gheschieden mochte. Dese wech staet seer breed open / om ontelbare onderscheydinghe wy te dzucken: Maer dat wy tot de saken komen/laet des hoofts principael ghestalte vooz-geheght werden / Men teekent vooz eerst daer in de dwarschlinien/van de hoochte der voozmaemste deelen/die int getal 3. zijn. De eene k. die vat het hoochte vooz-hoof. De andere l. die dooz de ooghbzaen loopt/en hoogher de ooren aenroert. Maer de derde m. die raect de neuse. Als nu dese linien op-waerts oft neder-waerts uyt hare plaetsen beweert worden/soo ontsaen daer tusschen onderscheyden wyten/en de plaetsen worden hoogher ofte leegher / Maer al wat dooz dese beweginghe der linien de ene rupmte af gaet. dat selve moet noodich de andere toe gaen/op dese maniere kan een jehelijck alle deelen in het aensicht / verheffen ofte neder dzucken. Maer dat van de beweginghe deser drie ghenoeemde linien gesept is/dat selve moet men oock van den anderen l. r. q. p. o. verstaen / het sy dat men haer-ozderinghe houdt/dat is / datse eben ghelijcke rupmte behouden/ ofte datse schuyms gaen/waer dooz het gheschiet / dat de rupmte daer wyder/en daer engher werden. Maer dese wijze konnen alle die dinghen verandert worden/die van de namen van Langheyt/koztheyt/Wetbeydinghe/Intreskinghe/Dickheyt en Dunheyt/verscheyden verstaen werden.

Maer alle dwarsch linien plegen op drieerhande manieren uyt haer plaets verket te worden/opwaerts/nederwaerts en schuyms. Schuy meuchtse oock al te samen opwaerts/soo nederwaerts/ ofte de eene helft opwaerts / en de ander nederwaerts/en by nae in alle deelen nae jeders goetduncken/ doock de dwarsche en rechte op-gaende linien uyt haer plaetse versetten.

Maer

Maer zoo ghy wat veranderen wilt dat sich schicket niet het principael dat is/met het gene waer upt het verandert is/dat moet men dooz hulpe des Verkielers te samen setten. Men kan niet seggen/wat vooz wonderlijke dingen den ghenen vooz komen/die niet dese saken/met voozsichticheyt en vlijt/ om gaen. Maer dien ghy dan vooz-ghenomen hebt/een aensicht upt te drucken/ zoo sult ghy rechte linien trecken/ van de welke een bequame ende naer uwen wille accorderende form/ beteekent werde. Maer wy hebben te voren gheseydt/dat naer de versettinghe der linien/ onghelijke ruimte ontstaen / Als ghyse dan te samen maect/ zoo sullen de deelen/daer in het gheschiet/ een wepnich korter vallen/ en zoo ghyse wat wyder maect/ zoo sullen dese deelen wat langh vallen/welcke op tweederley wyse ghemaect zijnde/naer de rechte opgaende linien/int dwarsche aensicht onderscheydinghe van dickheyt en dunheyt by-brenghen.

Maer die dese dinghen te tracteren in hande n nemen wil / die moet bedencken/wat en hoe veel veranderinghe hem de natuere toe-laet. Van dese gheseyde dinghen/laet een sulc exempel zijn: Stelt vooz u een principael hooft/ twelc wy in't eerste Boec/aen de eerste plaetse beschreven hebben. Die rechte opstaende linien van dit hooft/laet alle onbeweecht staen/maer met de dwarsche linien sult ghy al zoo handelen/dat ghy de 3. linien k. l. m. tusschen i. n. in vier ghelijke velden / in de welke de principale deelen ghesloten werden/ Daer naer dooz hulpe des Verkielers settet wederom bequamelijc de overige linien/ namelijk/ o. l. p. q. r. s. Dese form heeft wy van wegghen haer ghelijckheyt cierlijck goet gheweelt/ En het selve eens dwarsche en rechtstaende hooft/hebben wy hier onder uptghedruet en vooz ooghen ghestelt.

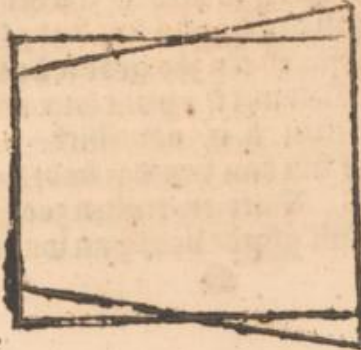
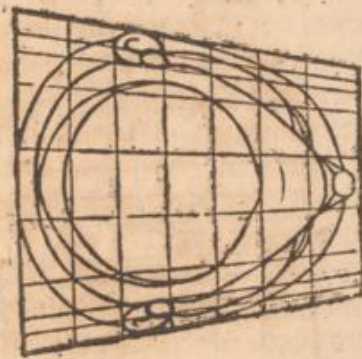
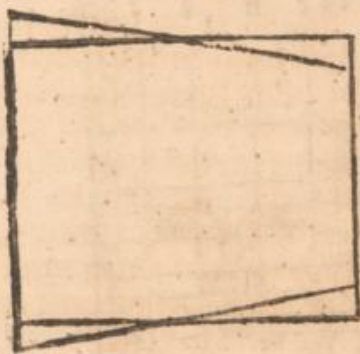
Men moet mercken dat het aensicht aen het hooft/er ghens wat langer/ en anders wat korter sy. Daerom sult ghy weten / zoo des monds aensicht zeer langh is/dat de vooz-pan des hoofts smalder ghemaect wordt. Laet dan ghestelt worden in het exempel/ een zoo groote hoochte in des mons aensicht/dat de linie k. op i. ghestelt wert/ op dat daer naer dooz hulpe des Verkielers/de overighe linien tusschen k. n. namelijk/ o. l. p. q. m. r. s. bequamelijc ghedeelt werden: Ghy sult dan zien/dat dooz dese verhoginghe de hapren upt-ghesloten worden. Daer-en-teghen zoo ghy des mons aensicht wat korter hebben wilt/ zoo sult ghy de vooz-pan wat hooger ende

ende

ende scherper zien uyt gaen. Laet dan in desen hier beneffens ghestelde exem-
 pel van onderschept / zoodanighe kortheyt in desmonds aensicht zijn / dat de
 linie k. onder i. staet / een derdendeel van de gantsche hoochte i. n. ende
 dat de oberighe linien o. l. p. q. m. r. s. dooz hulpe des Verkieters ghedeelot
 worden / zoo sult ghy zien gheschieden / dat in dit onder-ghestelde exempel
 blijkt.

Noch is het sulcke veranderinge / dat de viertantighe rame / daer in het
 hooft beschreven wort vooz smal en achter byet moet zijn / en zoo veel
 haer van voren ghenomen / wort haer achter wederom ghegheben.
 Desgelijc geschiet in het tegendeel / zoo men dan in dese verkeerde viertan-
 tige rame / alle dingen gelijckelijc van nieuws wederom in-deelt / ghelijc wel ge-
 beurt / zoo werden twee aengesichten daer uyt / als in dese 2. gronden staen.

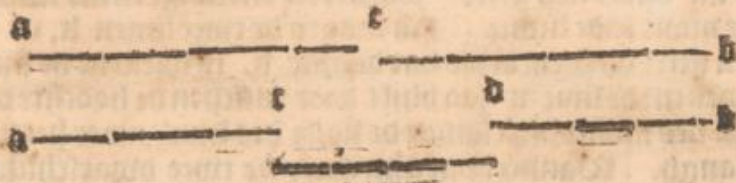
No merckt wijder/ dat alle dwerslinien in het hooft/ dooz den Ver-
valscher/ die hier naer volghende beschreven zal worden/ te versetten
zijn/ alzo dat sich de velden daer tusschen boven verlenghen/ ende on-
der korter worden/ Dat doet men oock in de teghenstellinghe/ oft int halfdeel
des hoofts/ boven ofte onder/ ofte oock tusschen welke dwarsch-
linien men wilt.

Dat brynght oock groote veranderinghe in het versetten der linien in de
teghenstellinghe / Zoo ghy jet een linie onder setter/ die ghy vooz boven ghes-
setter hadde/ Men moet oock wel acht nemen op de oprechte linien / de selve
vooz ofte achter te setten / Daerom wil ick wijder ettelijcke aensichten be-
schrijven / ghelijck myne boven-ghemelde meyninghe in het werck ghetroc-
ken zonde worden/ Daer mede gheve ick my oorlake / om veel verder te ghe-
dencken/ dat noch te maken ende noch niet beschreven en is/ ick wil hier maer
ettelijcke versettinghe ghebruycken ghelijck als volghet:

Eerstelijck is onse meyninghe / dat wy het eerste beschrevene aenghesicht
dooz de dwarsch linien gantsch versetten wilden / dat gheen dinghen by den
anderen blyben. Wederom wy willen een langhe ofte korte Stern / een
langhe ofte korte neuse / een langhe ofte korte kin maken / Is het sake dat
ghy de dwarsch linie l. oversich settet tegen de linie k. zoo werdet daer tus-
schen een korte Stern/ ende neus verlenght sich tusschen l. m. set ghy maer
de linie l. onder sich teghen de linie m. zoo krijght ghy een langhe stern tus-
schen k. l. ende een korte neus tusschen l. m. Daer is het sake dat ghy de
linie l. staen laet/ ende set de dwarsch linie m. over sich / zoo wert het maer
een korte neuse tusschen l. m. maer de mont ende kinne werden langh / wert
maer de linie m. onder sich geset / zoo werter een lange neuse tusschen l. m.
ende een korte mont ende kinne / Nu mogen de twee linien k. m. wijt van
malckander en geset werden/ alzo dat de linie k. is naekent de linie i. ende
de linie m. naekent de linie n. zoo blijft daer tusschen de hoochte des hoofts
ende de lenghte des monts/ met samen de korte des kins/ maer het vooz-
ho oft
ende de neus langh. Wanneer dat ghy maer de twee dwarschlinien k. m.
naerder te samen settet / zoo werdt de hoochte des hoofts lanck/ des ghelijc-
ken de mont ende kin/ maer het vooz-hooft kort. Treckt ghy k. l. hoogh
over sich/ zoo wert het een kort hooft een kort vooz-hooft. Daer naer deelde
tusschen l. n. de andere dwarschlinien/ dooz den Verkeerder ghelijck weder
in/ zoo wert het een lange neuse/ mont ende kinne. Dit meucht ghy gelijck
omgekeert in de tegenstellinge oock doen / zoo wert het een hooch hooft ende
een lange stern/ met een korte neus/ mont ende kinne. Daer een andere ver-
settinge/ set de linie k. naest de linie i. ende de linie m. naest de linie l. ende
laet de linie l. staen/ daer wt wert een leegh hooft. een langhe stern/ een korte
neus/ met een lange lip ende kinne. Doet dese tegenstellinge alzo: set de li-
nie k. naest de linie l. ende de linie m. naest tot de linie n. zoo wert het een
hooch hooft/ een korte stern/ een langen neus/ een korten mont ende kin. In
sulcken handelinghe waer veel aen te wijzen/ dat hier om korthepts wille / ver-
wegen wort/ Oock is in dit gebenende nemen te mercken/ dat men de linien
alzo set/ ende dat men de natur niet te veel en noodicht/ op datse mens. helijck
blyve/ welke anders sulcken dingen in t werck zien wil/ ende gelijck ghy met
de drie linien k. l. m. ghehandelde hebt / alzo meucht ghy oock doen met de
andere

andere dwerschlinien o. p. q. r. s. zoo nu naer onsen wille / dooz de dwarsch-
linien langh ende kort te maken / ghedeelt is / ende de dinghen anders werden
int eerste voorghenomen viercant / doch gantsch liniewijs / zoo mach men de
selve al over cant zien / vooz over sich / achter onder sich / ende wederom / oft een
deel ettelijke effen laten / de andere krom maken. Men mach oock de vooz-
beschrevene kant linie des eersten hoofts / by de neus verletten / ghelijck men
wil. Men mach oock de gestreckte linien breeken / over sich ende onder sich /
maer in de oprichte vooz sich ofte achter sich / desgelijcken doet men met de
cant linien. In ettelijke deelen meucht ghy de linien wenden waer dat
ghyse henen hebben wilt / ghy meucht oock de velden tusschen de dwarsch-
linien / in welcken deel sy ghebzoken werden / verschuyben / vooz sich ofte ach-
ter sich / ende over sich ofte onder sich / Een jeghelijck zal in het ghebruyck
binden waer van ick spreke.

Maer dat ghy verstaet / wat ick een ghebzoken linie noeme / zoo merckt hier
op al zoo : Een voozghegehevene linie is a. b. in die set een punct c. waer
ghy nu henen wilt / in die breeckt sy van malckanderen / treckt een half deel
over sich ofte onder sich / ofte set op de voozghemelde linie twee puncten /
als daer is c. d. dat selve stuck c. d. breeckt henen uyt over sich ofte onder
sich / Desghelijcken ist oock te breeken uyt de oprichte linien / vooz sich ofte
achter sich / al zoo oock in de cant-linien. Daerom wil ick segghen / ghelijck
men in de veranderinghe des aensichts / de cant-linien ghebzoken ghebruy-
ken zoude. Doch ghelijck hier onder in de figure / de ghebzoken linien / zijn
af-gheteekent / daer van dat boven ghesproken is / ende daer naer oock byde
verkeerde aenghesichten ghestelt.

In dit

In dit aenghesicht is alleen
de linie l. over sich ghetrocken.

i
k
l
m
n

In dit aenghesicht is alleen
de linie l. onder sich getrocken.

i
k
l
m
n

In dit aenghesicht is alleen
de linie m. over sich getrocken.

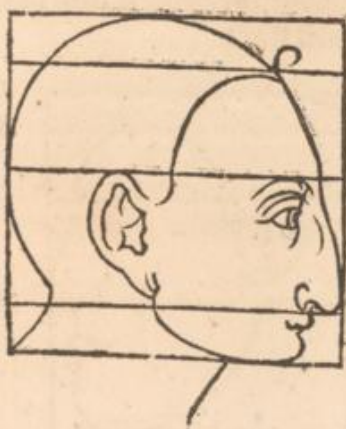
i
k
l
m
n

In dit aenghesicht is alleen
de linie m. onder sich getrocken.

i
k
l
m
n

In dit aenghesicht is de li-
nie k. over sich / en de linie m.
onder sich ghetrocken.

i
k
l
m
n

In dit aenghesicht is de li-
nie k. onder sich / ende de linie
m. over sich ghetrocken.

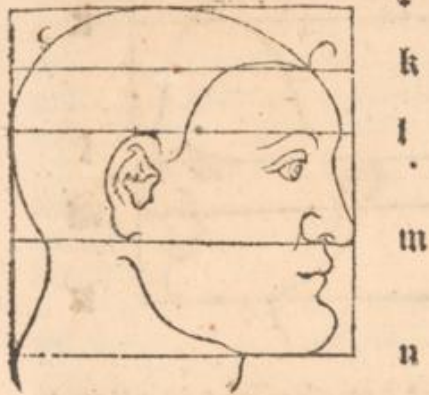

i
k
l
m
n

• ij

• In

In dit aensicht zijn de twee li-
men k. l. hoog over sich getroc-
ken/maer m. is tusschen l. n. ge-
lyck in-gheedeelt.

In dit aensicht is l. m. onder
sich ghetrocken/maer k. is tuss-
schen i. l. wederom ghelyck in-
gheedeelt.

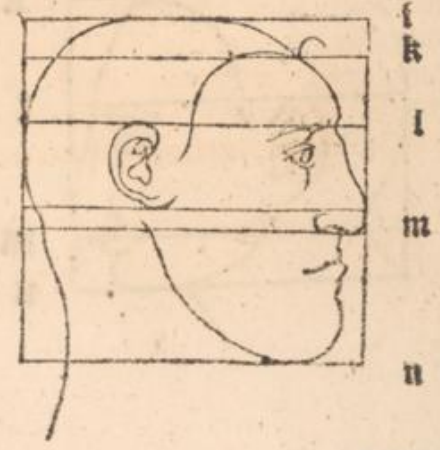
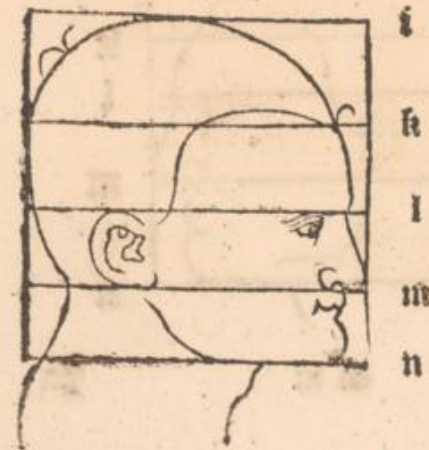
In dit aensicht is k. m. over
sich ghetrocken.

In dit aensichte is k. m. onder
sich getrocken.

Noch zijn de 3. dwarsch-linien k. l. m. alzo te trecken: Erst dat het bo-
venste velt/tusschen l. k. het hoogste sy. Het 2. tusschen k. l. 't nederste. Het 3.
tusschen l. m. noch leger/en noch voort tusschen m. n. 't alderleeghste. Maer
het ander viercant des 2. aensichts/ moet in de tegenstellinge gedeelt zijn/ doch
meer naer de proportie/ghelyck hier naer af getreect stact.

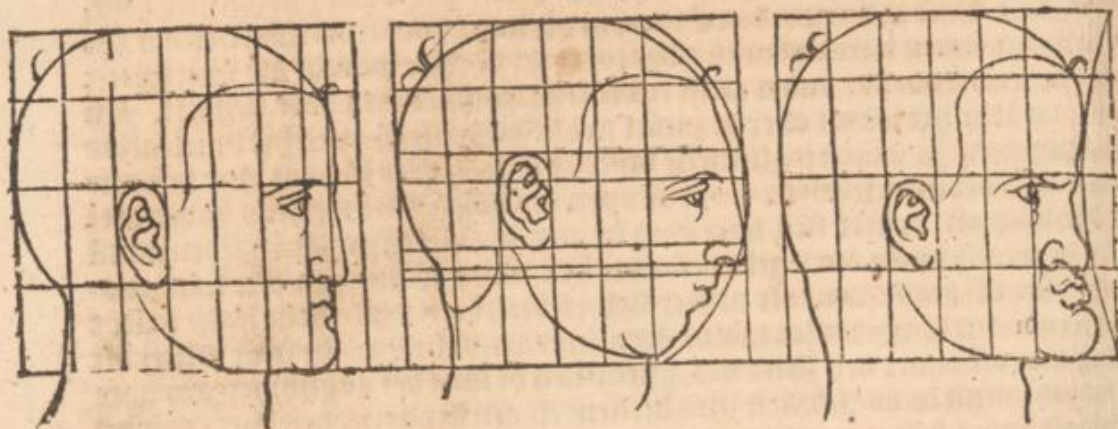

Ende

Ende ghelijc vooz ghezept is/ van het eerste beschreven hooft des eersten Boecks/ dat de dwerfch en oprechte linien / ghetogen zijn gantsch linie wijs/ Dese linien werden wederom verkeert/ zoom: nse bzeect/ en ooc zoomen punct-linien daer upt maect/ daerom zijn de twee woorde die men spreekt ghebroken/ en over de punct altijd te bedencken/ waer men haer behoeft. Nu wil te eerste het woorz over de punct in alle dwerfch en oprechte linien alzoo ghebypen/ Ic set een jeghelijcke dwerfchlinie/ achter en vooz over sich ofte onder sich/ des ghelijcken set ic ooc de oprechte linien/ daer teghens boven ofte onder/ vooz ofte achter sich/ daer dooz blijven sy allen effen/ Derhalven moest ghy de vooz linien een jegelic besonder krommen in-buygen/ ofte slangens-wijs/ over oft onder/ vooz oft achter sich/ en bzeect een jeghelijcke linie/ waer t n van nood: n is/ wy willen met de stern-linie aenvanghen / de selve achter oft vooz/ over oft onder sich zien / des ghelijcken de linie der ooghbzaen aen hare cant zoo langh de ooghbzaen zijn/ bzecken/ en aen beyde eynden daer teghens over oft onder sich zien/ ofte in de midden op de ooghen gebroken/ en de bzeuc over oft onder sich ghetrocken/ Dan ghy meucht de oogen over oft onder sich krommen/ nae jeders zin/ Dit doet men ooc met de hoecken der ooghen/ zoo de selve lenghte upt de linie ghebroken is/ meucht ghyse wenden/ met de voozste oft achterste hoecken/ over oft onder sich / ghelijck de tonghe in een Compas ghewepnt werde/ ghy meucht de binnenste ofte buytenste hoecken der ooghen dieper oft klaerder maken.

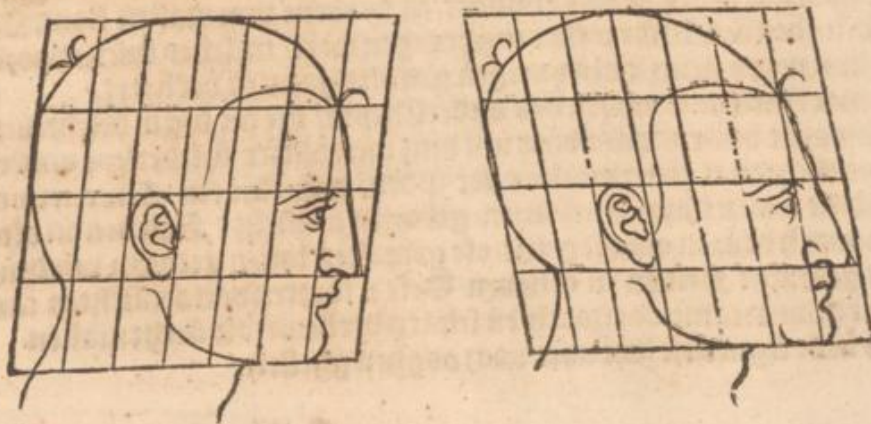
Item/ zo de naeste linie gebroken wert / zo mach sy met haer tippelken over oft onder sich getrocken werden/ Also ist ooc met den mont te doen/ des gelijcken met de kinnebacken/ die werden achter/ over oft onder sich getrocken. Het is ooc onderschepdelijc te zien naeder zyden/ zoo den hals aen 't hooft de kinne naerdert/ en wederom over cant achter van de kin/ zoo werdt het hooft recht/ maer het eerste neycht sich nae der aerden. Noch hebben wy de ooren te setten in haer viereant over/ onder/ vooz en achter sich ofte over cant/ op welke zyde ghy wilt. Ghy meucht ooc het viereant des oozs langh/ kort/ bzeet ofte smal maken/ groot oft kleyn. Eetelijcke ooren legghen aen 't hooft glat aen/ andere zijn wijt daer van. De sulcken aenwijfen moghen alle ghelijcke dinghen over cant krom/ Annen hoecks getrocken werden/ daer upt vindt ghy/ als ghy alle hoochde neder/ de dicke dunder/ en de ebene slim maken kont/ Zo dan de ghy stalte des aensichts weder inghetogen wert/ tusschen sulcke vooz veranderinge linien/ zoo gesicht des vorigen gestalts gantsch verkeert.

In dit alle moet men de woorden des onderscheyts/ die int begin beschreven sijn/ eygentlic acht nemen/ want daer upt vint men datter driederleye onderscheyt van aensichten te zien zijn/ naer der zyden/ namelijk een effen/ een uptgebogen/ als de Halsen koppen/ en een in-gebogen aensicht / Sulcken in ofte upt-buygen/ mach dooz krom oft gelijc/ oft gebroken linien getogen werden/ Hier in wert gebuyget Nemen en Sheben/ Dese 3. soorten van aensichten can men veranderen/ men canse ooc hooch en scharp verheven oft srecht maken. Hebbende de selve figuerlijc hier naer vooz ooghen ghestelt.

Daer zijn noch tweederley sozten van aensichten/die naer der syde te zien/en in haer viercant alzo te setten zijn. De twee dwarsch=linien des viercants onder en boven / blyven by de viercanten rechte dwarsch=linien die zichtbaer zijn/doch moeten beyde de viercanten ruytenswijs ghesleit werden/Dat doet also ; De eerste viercant wert met hare voorsz en opperste hoecken vooz/ ende met den ondersten en achtersten hoeck achter ghetrocken. Desghelijcken doet men in de teghenstellinghe/Daer naer deelt men door de ghestrecte dwarsche linien / allen de voorsz deelen daer weder in / Daer zoo men de oprechte weder in deelt/ zoo werden tsamen beyde zyden enkel pinet=linien daer wt die in het eerste vooz/ en in het tweede achter sich hanghen. Daer naer trece men de ghestalt=linien des aenghesicht daer weder in/Dan zo vint ghy in beyde de viercanten wat daer wt wert. Ghelijc ic dan dese aenghesichten / ten naelsten by/naer de drie voorsz aenghesichten hebbe af=gheteckent.

Een van voren ziende/ En een van achteren ziende/hanghende aensicht.

In dese

In dese verſetten aenghelichten / moghen ooc alle rechte ende dwerſche linien verſet werden. Doozder zal men weten / hoe men met de rechte linien mach handelen / tot onderſcheyt der gheſtaltte des aenſichts. Naer dien de twee ſyden des viercants / des ſydelycken aenſichts / de voorſte rechte a. de achterſte b. is / ende daer tuſſchen de ſes andere linien c. d. e. f. g. h. in ſeven verſeden ghedeelt zijn / die moghen verſet werden nae een jeders wil / ghelijck als de dwerſchlinien / en een jeghelijck velt mach tuſſchen de rechte linien byſonder gheſet werden / achter oft voor ſich / des ghelijcks ertelijcke meer oft alle met malckanderen.

Ende ghelijcker wijs als voor gheſeydt is / met de dwerſchlinien langh ofte kort te maken / Alzoo iſt ooc met de rechte linien die dun / breeet ofte ſmal te maken / hier feelt gheben en nemen / Ende ghelijc ic doe met de even linien / alzoo doet men ooc met de kromme / ſimme ende cant linien / Ende zoo men ſulcks ghebruycken wil / moet men acht gheben : Eerſtlijck aen het voorhoofd / waer men daer af neemt / moet men aen de hoochte van den neus legghen / Sulcks doet men ooc in de teghenſtellinghe / dit kan gheſchieden dooz uyt ofte in buyghen / oft ooc even ghebroken linien / alzoo doet men in alle deelen dooz het geheele aenghelicht / nae der syden te zien.

Daerom moeten de teghenſtellighe dinghen in de verkeerdinghe altyt te ſamen gheſet werden / dat gheſchiet daer uyt als boven gheſeyt is / zoo ghy een deel hier voor ſettet / dat ghy dan het ander deel daer bove oft onder achterom ſet / Dat maect dan een deel die ofte breeet / dun ofte ſmal.

Zoo nu tuſſchen de dwerſchlinien / dooz de rechte oft ober cant en ghebroken linien / de veranderinghe int gantsche hooft ghemaectt werdt / zoo moet men daer by merken / dat in een jeder byſonder kleyne deel des aenſichts / de woorden / te weten / Even oft Wt en Ingheboghen / te ghebruycken zijn / ghelijc zoo wel int deelen als in de drie onderſcheydelijcke aenghelichten / Daer uyt komt dan dat ghy meucht maken / een ſlecht uyt ofte in-gheboghen voorhoofd / Des gelijcken doet men ooc met de neus / lippen / mont ende kin / ende in allen anderen dinghen.

Ooc iſt te merken / dat de linie / daer dooz de rondinghe van het hooft ghemaectt wort / nae der syden te zien / menigherlepe wijs mach ghevoert werden / Dan ſommighe hebben een vlak hooft / andere een ſpits / de derde een cantigh / alzoo voort veelderlepe ſoorten / als de natuere gheeft.

Nu willen wy wijder ſpreken van de can-linie / die van wegghen de neus getogghen wert / die mach achter ſich ghelept werden / tot boven aen de rechte linie d. ooc mach sy recht ghetogghen werden / in de midden van a. c. sy mach ooc voor ſich ghelept werden / boven aen de rechte a. Daer in ſulcke ſaken houde ic de ghelijcke dinghen voor de ſchoonſte / hoe-wel de andere af-gheſneden dinghen verwonderinghe mede brengen / zoo en zijn sy doch niet alle liefelijc. Verhalven is hier een exempel te nemen / by de boven-ghemelde aenſegginghe / dat men mach legghen / geen ſpitsigh hooft / ooc gheen vlak / is wel gheſtelt / maer een ront hooft is fraep geacht daerom dat sulcx een middel tuſſchen de anderen is. Daerom en wordt hier niet bewezen dat een jeghelijcke middel tuſſchen alle dinghen het beſte is / alleen neem ic dit voor / in ertelijcke dinghen te ghebruycken / Als men ſpreect / dat is een te langh oft te kort aenghelicht

ghelicht / des ghelijcks / dat is een te langhe / korte / bult ofte kuyplachtige vooz-
hoofft. Alzoo ist ooc met de neusen te handelen / dan ettelijke hebben enen
grooten hoogh en overlich hanghende neus / Daer teghen wederom hebben
sommighe gheheele korte ofte knobbelachtighe neusen / opghestroopt / dick/
kolfachtich / diep tusschen de ooghen inghedruet / oft sy syn hoogh bukten het
voozhoofft ghelijc.

Daer nae hebben sommighe diepe klepne ooghen / ofte hooghe / groote uyt-
ghepuyde ooghen / Ettelijke syn hare ooghen eng ghelijc een Dercken / ende
zien / al stonden hare onderste leden meer over dan de bovenste onder sich. Ooc
synder die sperren hare ooghen circkel-wijt op / alzoo dat men in de gantsche
ooghkern ziet. Sommighe syn hare ooghbzaen hoogh verheben boven de
ooghen / de andere ligghe nde dicht daer op oft hanghen daer over / Ende syn
ettelijke oog hbzaen dun / ende andere dick.

Ooc synder die hebben dicke / hooghe ende ghebulde monden / ofte inwen-
dighe dunne lippen / En ettelijke gaet de bovenste lippe vooz de onderste / ende
wederom de onderste vooz de bovenste / ende ist oft de eene dicker dan de andere
ware. Ettelijke hebben van den neus een langhe lippe / de ander een korte.
Zoo hebben menighe een dicke / bzeede ende groote kinne / de ander een klepne
spitsighe. Ettelijke syn langh / en sommighe kort / ghelijck als boven gheseyt
is / dat sulcks de dwerschlinien gheben.

Wijder zoo syn ettelijke aenghesichten alzoo te verstaen / dat sy van voren
boven het wijtste syn / hoe meer onder hoe meer achter sich / Alzoo ist oock in de
teghenstellinghe / het onderste vooz / hoe meer over hoe meer achter sich / daer
toe zijn te ghebruycken de ghebroken linien. Van dese dinghen mocht men
wel meer schryven / hoe ment in de alderkleynste deelen ghebruycken soude /
doch een die vlijtich is / kan sulcx haest vinden.

Oock vint men hier nae / hoe dat men de vooz / rechte / dwersche ende cant-
linien meer oft minder maken kan / met seer klepne moeyte. Men vint oock
dat men de ghestrecte linien / tot den noordruyt / krommen mach / alzoo men
wil. Ende om dat ic dit boven-verhaelde te klaerder mach te verstaen ghe-
ben / wil ic hier nae de boven-beschrevene hoofden ettelijke af-teekenen / met
hare verkeerde / oprechte / dwersche / cant ende ghebroken linien / daer onder
ettelijke krommen / Ende daer nae de ghestalte des aenghesichts wederom
daer in trecken / tot onder sich / De ghene die dit schryft van af-teekenen niet
en verstaen / mochten allen voozbeschrevene aenghesichten / die oock een maal
verandert zijn. In veelderlepe manieren van de eene plaecte in de andere
draghen dooz malckanderen / van het leste tot het eerste / zoo men wil / ende zoo
zelefaem daer met handelen / als men bedencken kan / dan altijd kan men alle
dinghen verkeerren. Ooc zal men niet vergheten / wat een aensicht naer der
syden te zien / van de dicke ghenomen wert / dat wort het van voren ziende we-
derom toe-gheleyt in de bzeede / En sulcx gheschiet ooc in de teghenstellinghe.
Merct noch op een ander onderrecht / Alle rechte ende dwersche linien in het
vierecant des sydelijcken aensichts / wil ic als onversins versetten / hoe het sich
gheeft / over cant ofte gantsch moerwillich / en dan de ghestalte linien daer we-
der in trecken / wat dan daer uyt komt / dat besiet hier in de leste figuer. Dit
mach een jeghelijc anders maken zoo't hem belijft.

Alcalcke

Maer dese voorsz meyninghe dient meer tot onderscheyt / dan tot de fraye
ghestalte / doch men moet sulcke en dierghelijcke dinghen weten / op dat men
uyt vese ervartheit / menigherlepe mach leeren / Want niemant en kan we-
ten wat een goede ghestalte gheeft / of hy en moet oock weten wat een onghe-
stalte gheeft.

ooze
nen
ben
ick/
het

upte
nde
Doc
sche
n de
syn

den
nde
dere
vte.
pne
sept

oren
n de
daer
men
ude/

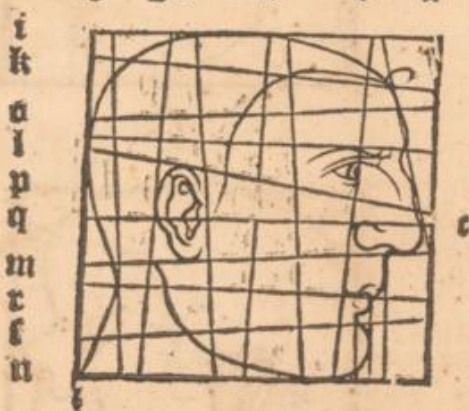
ant
doek
men
ghe-
met
nder
rom
niet
mael
dere
309
alle
der
we-
ghe.
n het
e sich
e we-
Dit

alcke

bh gf ed c a

1 2 3 4

Voor al wil ic aen-wijzen / hoe men het hooft vooz-waerts veranderen ende verkeeren mach. Erstelijc mach men van alle verkeerde spdes-lijcke hoofden / de veranderde dwerschlinien / upt den Overzagher ist het viercant des van voren-ziende hoofden trecken / Daerom wil ic van de dwerschlinien in het van voren-ziende hooft / niet voozder spreken / dan alleen dat men weet / dat mensc ober cant kan trecken / ettelijcke ofte al zoo men wil / dan dooz sulcken wech werden kromme achsichten / ghelijc als oft men e. n. sp. de dieper dan de andere maecte / Daerom wil ic alleen vooznemen / met de rechte linien te handelen.

Merct nu / zoo tusschen de twee spden vart viercant des aensichts a. b. ander rechte linien zijn / als i. g. c. d. e. f. h. k. die de vooznaemste dinghen int aenghelicht / naer de bzeete deplen / begrijpen en onderscheyden / al ist de stern / ooghen / neuse / ooren / mont / kin ende de andere dinghen.

Zoo is ooc acht te nemen / dat sulcke ghemelde rechte linien / een yeder besonder / oft al met malckanderen te verketten zijn / ende waer de twee linien wijt van malckanderen staen / daer werden de deelen bzeet daer tusschen / maer aen de eynden daer sp. na. by te samen loopen / werden de deelen daer tusschen smal / het sp. boven oft onder. De ghestrecte linien moghen ooc boghenswijs ghestrocken werden / Dooz sulcke boven-ghemelde meyninghe / blijft gheen linie recht / sp. hanghen in oft upt-waerts / wt sulcken verketten der voozly linien / daer

daer in dan de ghestalte des aensichts met linien van neus ghetogen werden. Dint ghy dat daer werden bzeede ofte smalle vooz-hoofden/ des gelijcken ober dwerfche/langhe ofte korte ooghen/ dicht te samen oft wijt van malckander ren gheset/ Men mach d' een grooter dan d' ander maken/ van groote oft klepne ooghs gheleden/ en onghelijc d' een hoogher dan d' ander setten/ des ghelijcken de ooghbzaen. Het werden ooc bzeede en smalle neusen/ het sy boven oft onder krom/ oft slecht/ knobbelachtich oft spits/ hoeckachtich oft ront/ achter by de neus-gaten bzeet/ vooz smal/ en wederom groote/ wijde oft klepne ende enghe neus-gaten. Des ghelijcken bzeede ofte smalle monden/ kinnen/ kinnebacken/ alzoo werden ettelijcken boven bzeet/ onder smal. Dooz al sulcke onghelijcke in-deelinghe/ werden buitachtighe/ kromme aensichten/ en andere zeltsaemheyt/ als met enghe ofte wijde muplen/ krom/ dic/ groot ofte klepne lippen/ ofte onghelijc bzeede ofte smalle kinnebacken/ spits oft stomp/ gantsch ofte ghespletten. Sulcken en dier ghelijcke dinghen / die men gherlepen tot alsulcken onderschept behooren/ die mach een blytigh Lief-hebber tot het upsterste dooz-foecken/ en uyt de boven-ghescheven meyninge veel wonders vinden/ dat hier in begraven leyt. En dit is een bysondere waerheyt/ wie het verstaet en erkent/ welc leelijc en ongheschet maect / die kan daer by af nemen/ dat hy dat selve myden zal/ en hoe men de onghestalte meer wech neemt/ hoe het meer lieffelijcker blyve. En wie dese vooz dinghen leert verstaen/ dien ziet in een jeder dingh/ hoe de verkeeringhe ghestelt zijn/ en is een jegelijc noodich te weten / hoe men een Mensch kentijs zoude maken / het sy mit schilderen ofte verheben beelden. Welcke dan in sulcken wer is / ende verstaet dese dinghen niet/ dien is het onmogelijc dat hy een werc gelijc oft effen zal maken.

Item op eenen langhen/ dunnen hals/ is het hooft anders dan op eenen dicken hals. Merct oock/ dat ettelijcke Menschen in haer aensicht hebben een groot ghebzec/ dat is/ dat de ooghen/ neuse/ mont en kin wel uytvullen. Zoo hebben ettelijcke klepne gebzeken van dese vooz dinghen.

Item een jegelijc ghemaect hooft kan men erstellen/ met het hanz oft gheschoren krous ofte slecht/ dic ofte dun/ langh oft kort/ met locken oft gestreelt/ doozch ofte nat/ Alzoo ooc met een baert oft sonder baert/ hoe men t gebzuyet.

Wt dese vooz meyninghe/ wil ic een wepnich daer van etlijcke aensichten af-teeckenen. Een jegelijck Wijs hooft/ is te verkeeren/ ghelijc het Hans/ doch het Wijs aert blyft/ Het sulcke verkeeringhe als vooz is / mach men dooz het heele lijf loopen/ ende lidt-maten dooz-foecken.

Ende als ic zegghe wat Wijvelijcke oft Mannelijcke aert sy/ is zoo te verstaen Dat men een Han ofte een Vrou niet zoo zeer en veranderdt/ dat mense onderscheyden kan/ Dit dient tot exempel/ dat alle Menschen ofte Ghedierten elc in syn gheslacht/ den meestendeel te erkennen syn welc een Han oft Wijs is/ Alzoo moeten Han en Wijs / met haer eyghenschappen onderscheyden blyven. By de Dieren ziet men dat gheen Leeuw nimmer zoo ontstelt wert/ dat men hem vooz een Esel aenziet/ noch een Vos vooz een Wolf / Daerom en sulden gheen gheslachten der Creatueren/ ordentelijc/ van hare natuere ghescheyden werden.

Maer dat men dicwils zept de Mensch ziet als een Leeu/ Beer/ Wolf Vos ofte Vont hoe wel hy gheen vier voeten en heeft/ daerom en is de Mensch niet verandert in een Dier/ dan alleen het ghemoet des Menschen. Daerom de

ghelijckheit des onderschepts/daer ic van spzake / mach ten deel de Honden
 toe-ghiepgent werden. want de onghelijckheit is groot onder haer / sy syn
 ten deel groot/ de andere kleyn / sy syn meer dan dupsent in verscheyden pro-
 portien in alle lidmaten/ Sy syn glat van hanz ofte gheheel wolachtich/ ende
 veel verscheyden in couluren. Dan sy syn onder malckanderen meer onder-
 scheyden/dan een Wolff ende Vos/nochtans ziet men wel / dat sy geen Wolff
 noch Vos en sijn. Wt sulcx ist openbaer/dat de verkeerlinge der ghestalte/
 niet de een natuer in de ander en maect/Dan men kent een Hont ende een wilt
 Dier wel vooz malckanderen/ van dese ghestalte waer veel te spzeken/ om de
 langheyt willen wy t hier by laten.

Daerom is het vooz ghelent/op dat men int verkeerren den Han tot geen
 Wyff/noch gheen Wyff tot een Han en maect.

aig c d e f hkb

aigc d e fhkb

aigc d e fhkb

aigc d e f fhkb

i
 k
 o
 l
 p
 q
 m
 r
 s
 n
 i
 k
 o
 l
 p
 q
 m
 r
 i
 n

Nier-volghende wil ic eenen anderen wech aen-wijzen/wt diet/ dooz de woorden Dic/Dun/Breed en Smal/met tweederlepe linien/ elc voor- beel hzeven beeldt van niens te meten/ en anders maken als het te voren was/dicker/dunder/breeder ofte smalder. En wert ooc een dingh verandert/alleen doozt woort Langh en kort/ dooz een ander ghebruyck/dat moet men alzoo verstaen: Soude het voor- gemaeckte beel by syn eerste beschreuen lenghte blijven / en op de dwersch-linie / en daer tusschen dicker/dunder/breeder ofte smalder werden/Zoo is de linie der lenghte des beelts te voren gemeten/Daer tot de dicte en breete moet ghy een andere linie hebben / daer met ghy meten wilt tot de vergrootinghe des beelts/maect de linie langher/ Zoo ghy het beel sachter wilt hebben/ zoo maect de ander linie korter/en deelt alle noodighe deelen dooz den Verkeerder ghelijckelijc weder daer in/ in de nieuwe linie/en meet dan het beel daer met/zoo werdet upt de langhe linie/ dicker en breeder ghemeten/maer upt de korte linie/dunder en smalder. Tot sulcker handelingh wil ic u hier na af-teekenen een besondere figuer der twee linien/die wil ic noemen den Tweelingh/Daer om dat men tweederlep linien tot een dinghen ghebruyct.

Eerstelijc set ic op eene zyde recht/de eerste ghedeelde linie des beelts lenghte/ boven de a. onder de b. die met hare deelen voor ghedeelt is/en raec onder by het eynde van de b. met de punct van een dwersch-linie/kort oft langh nae myn believen/het eynde is c. alzoo wert het een triangul a.b.c. Zoo nu dese dwersch-linie dooz den Depler oft Verkeerder/weder ghedeelt werdt/naer de rechte in sich selfs/dan zoo is den Tweelingh veerdigh. Als dan meucht ghy u beel daer met meten/en alle uwe deelen nemen upt de dwersch-linie/wat dic/dun/breed ende smal aen-treft.

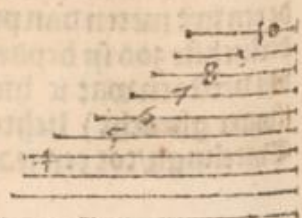
Dese Tweelingh mach ooc tot het woort Langh en kort/ ghebruyct werden/Alzoo te verstaen: zoo de rechte linie a. b. verlengt wordt/ende dooz den Verkeerder weder in sich selfs ghedeelt is/ en dan het beel daer mede ghemeten/zoo wert het beel langh ende klepnder van lijf / nae syne mate. Daerom wat linie het sy/de rechte ofte dwersch-linie/verandert werdt/ ende het voorz beel daer mede ghemeten/zoo wert het altijt anders. Alzoo vernemt ghy/ zoo het voorz beel dat ghy veranderen wilt/by syne lenghte zal blyven/maer zal grooter oft klepnder van lijf werden dan't te voren was / alzoo moet ghy de dwersch-linie upt den Tweelingh ghebruycken.

Daer wilt ghy het beel by syne voorbeschreue dicte en breete laten blyven/en alleen langher oft korter maken zoo moet ghy de rechte linie gebruycken als boven staet. Alzoo verstaet ghy nu dat beyde zyden des Tweelinghs/ elc een bysonder deeler is/als in't eerste Boec beschreuen is/ Hier upt kan men ghebruycken het woort Deel oft Wepnigh.

By-sonder is ooc te mercken/dat daer dooz tweederlep linien / als langh en kort/wonderbarelijcke dinghen te meten zijn/en noch veel wonderlijcker/ zoo de een in't meten van punct tot punct beweecht ofte verset wert en alderwonderlijckste zoo sy beyde verset ofte beweecht werden. Dit konnen de Boeren wel verstaen wat ic hier segghe. De dese dinghen kan men veel wonders (waer gheacht) lichtelijc vinden/Daerom hebbe ic dese figuer/ genaemt den Tweelingh/tot een jeders onderrecht/hier naer-volghende ghefelt.

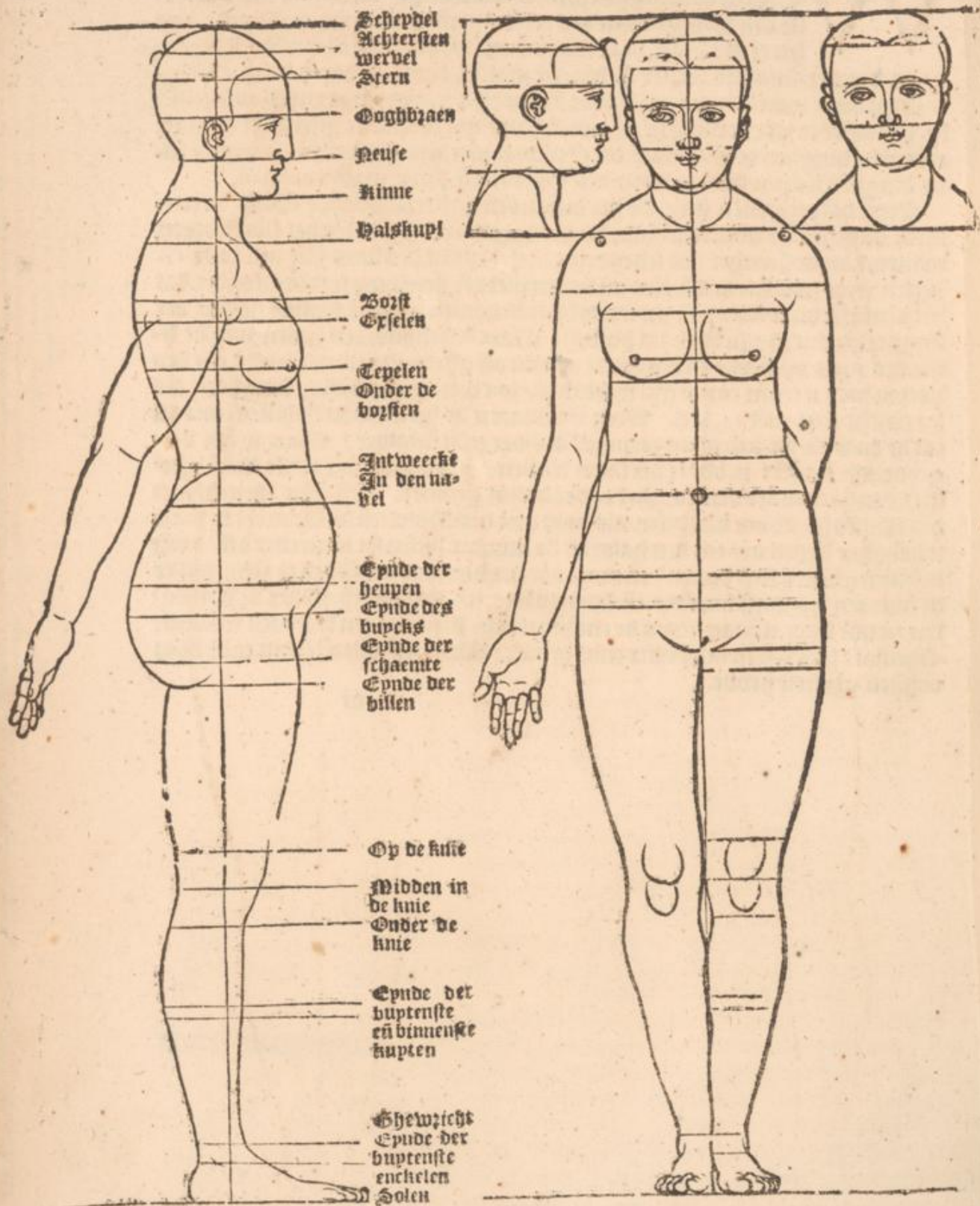

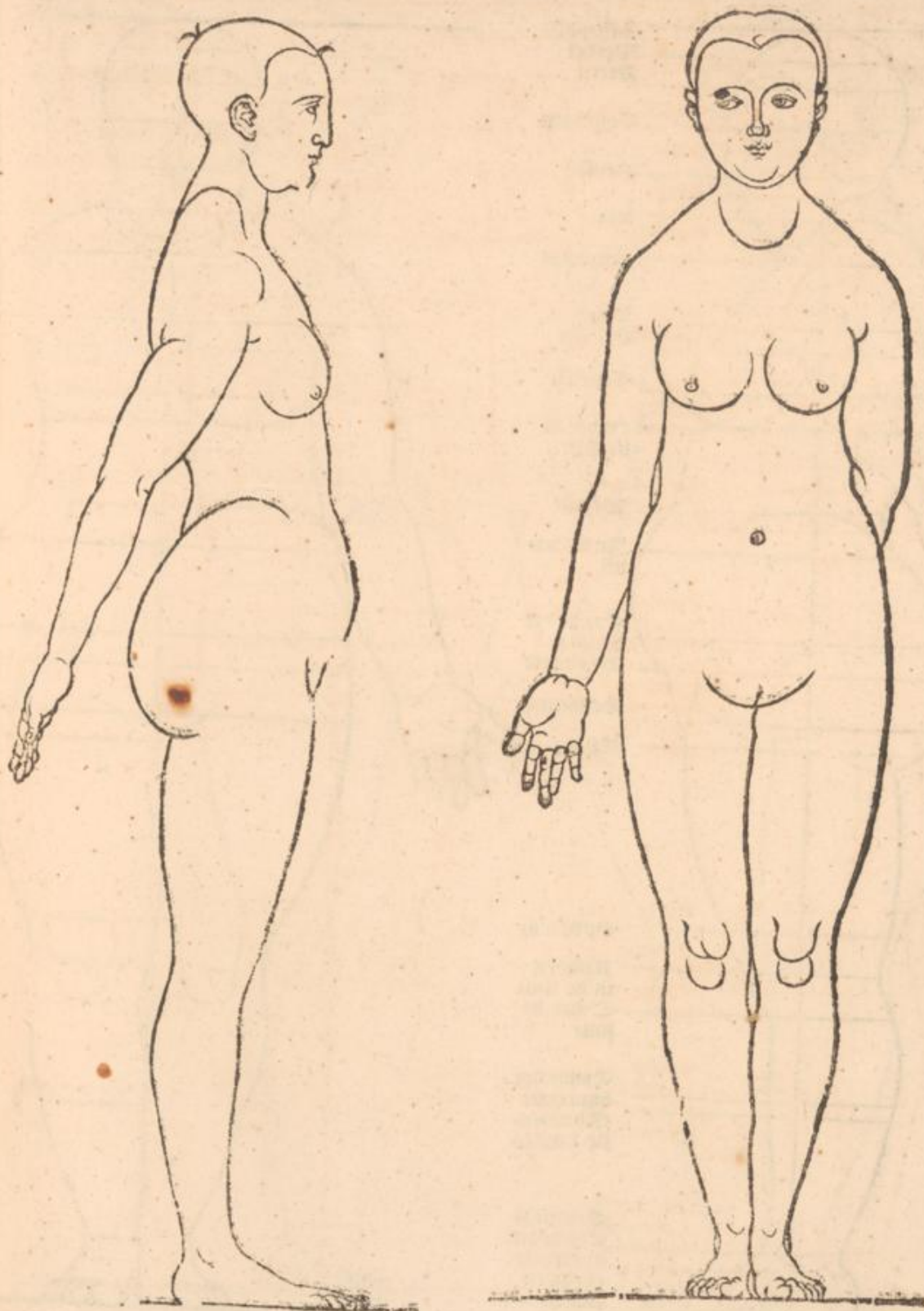
Den tweelingh.

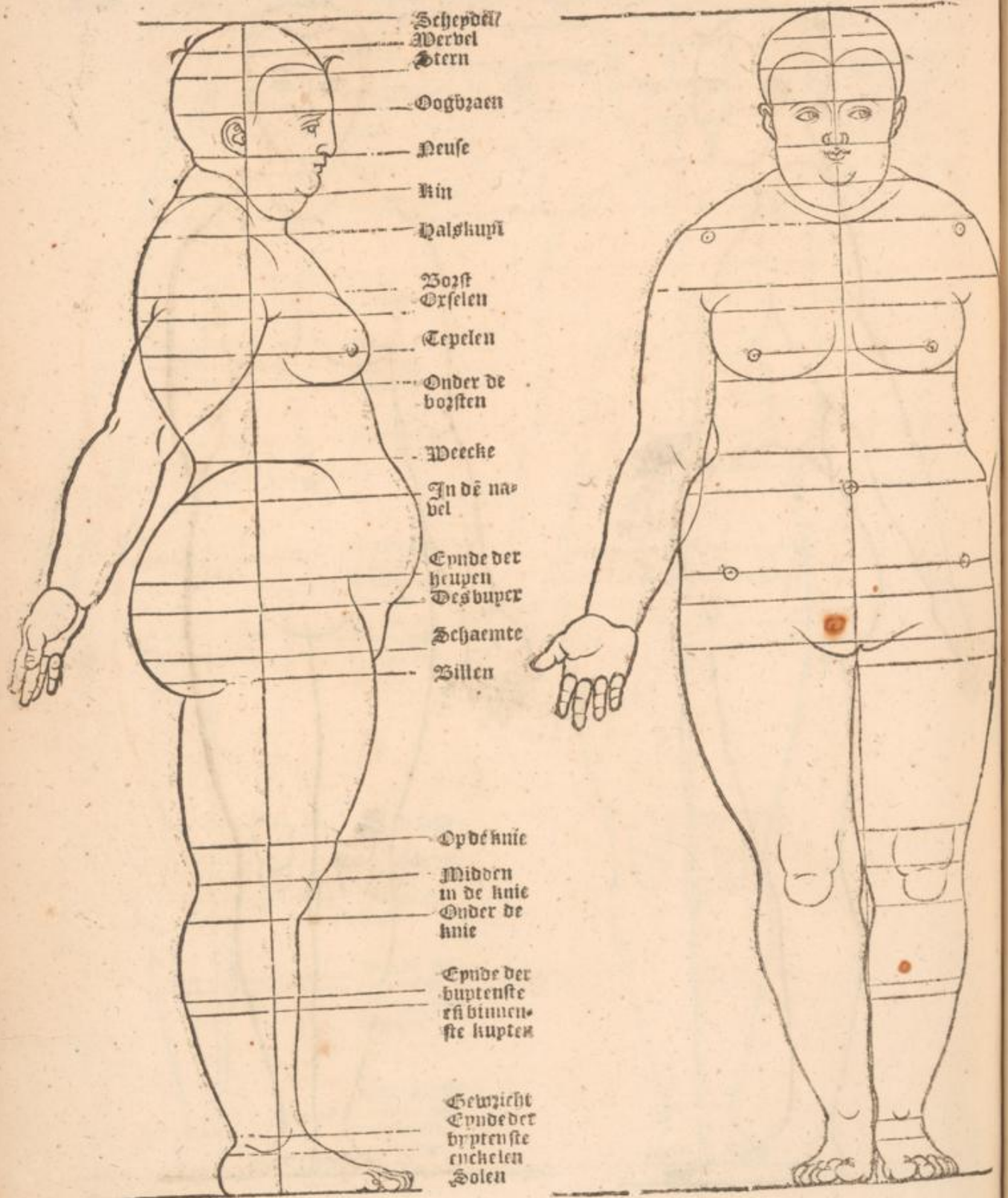

VV **T** desen boven-gheichzeven Tweelingh/ wil ic hier nae het eerste beschrevene Wif des eersten dicken en stercken Mans/ uyt het eerste Boec/voor my nemen / en door den Tweelingh veranderen dunder/smalder, dicker en breeder maken/dan sy te voren beschreven is. Men moet mercken wannect door de voorsz veranderinge een Menschelijcke ghestalte te zeer vervalscht is/gantsch uyt syn proportie gheraect/ als daer ettelijcke dinghen te dun/ smal/dic of te breed werden/Als dan moet men de selve dinghen helpen/door de woorden Gheven en Nemen/als voorsz is.

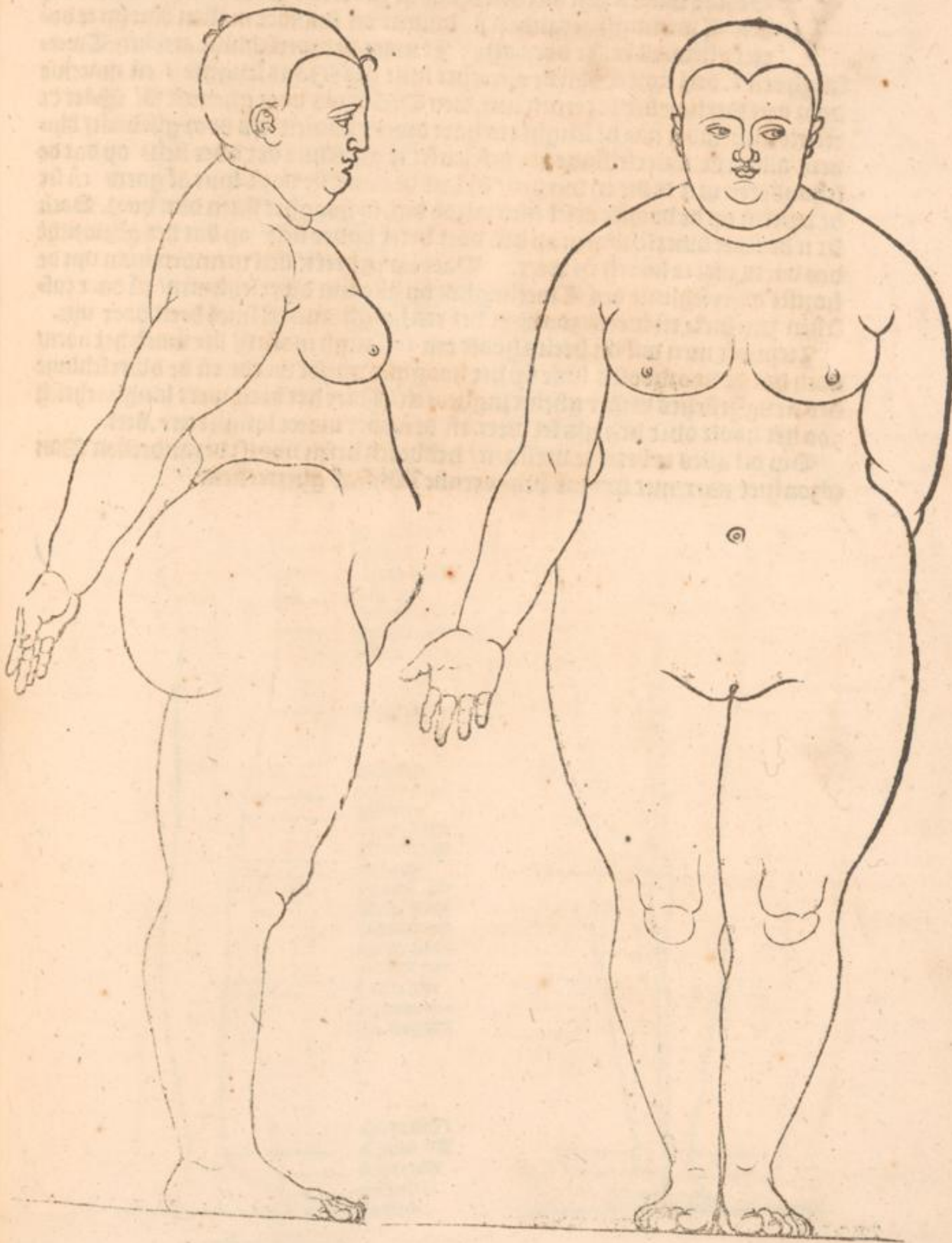
Ende daerom wil ic hier nae het dunner en dicker wordende Wif/ in ettelijcke dinghen veranderen/namelijc het dunne Wif zal men het hooft korter maken/van de hoochte des schepdels/tot het eynde des kins zalt zijn twee 13. deelen/en de hoochte des beelts zal boven niet afghenomen werden/sonder dat het aensicht wert ober sich verset/ende onbenomen in zijne deelinghe/nae der lenghte ghelijc in-gheedeelt zal blijven. Maer de schouderen zullen van de linie des kins op beyde zyden tot de orselen aff ghetoghen werden/En als den voet in het viercant coxter gheworden is/300 wert hy wederom langher/ als hy crijcht een 3. en 14. deel. Daer nae maec ic de beenen van de billen linie aff tot de onderste enckelen/een weynich dunder ende smalder / Maer in het vergrootende Wif/ hebbe ic het laten blijven / ghelijc als in't eerste Boec gheschreven staet/maer den go:ghel onder de kin grooter. En ghy meucht met des Wiffs hooft ooc handelen/als vooz met des Mans/en de schouderen maec ic hoogher henen op/ tot den hals/en de linie der billen set ic veerder aff / doch de billen gheven sich by een / en maec ooc het been nae der syden te zien/ onder de knie een weynich smalder/en haren voet een 6. deel langh. Maer de van voren ziende beenen/maec ic om de enckelen ende den voet een weynich smalder/Ghelijc ic hier nae het clepnder ende grooter Wif/aff-gheteeckent ende vooz ooghen ghestelt hebbe.

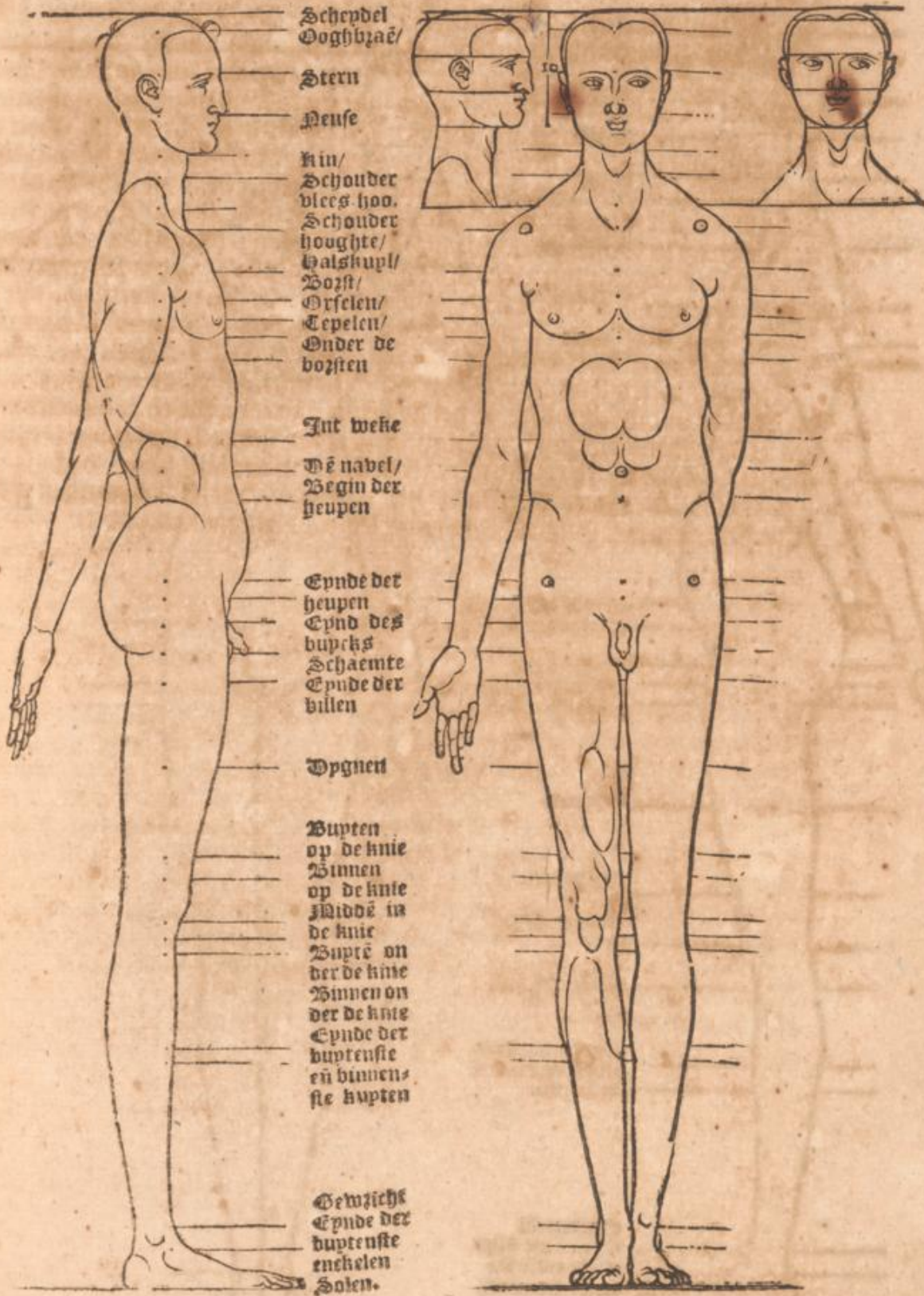
- Scheepdell
- Werbel
- Stern
- Oogbzaen
- Neuse
- Kin
- Halskruys
- Boorst
- Orselen
- Tepelen
- Onder de boorsten
- Weeche
- In de navel
- Eynde der heupen
- Des buycx
- Schaemte
- Billen
- Op de knie
- Midden in de knie
- Onder de knie
- Eynde der buytenste en binnenste kuyten
- Gewricht
- Eynde der buytenste en chelen
- Solen

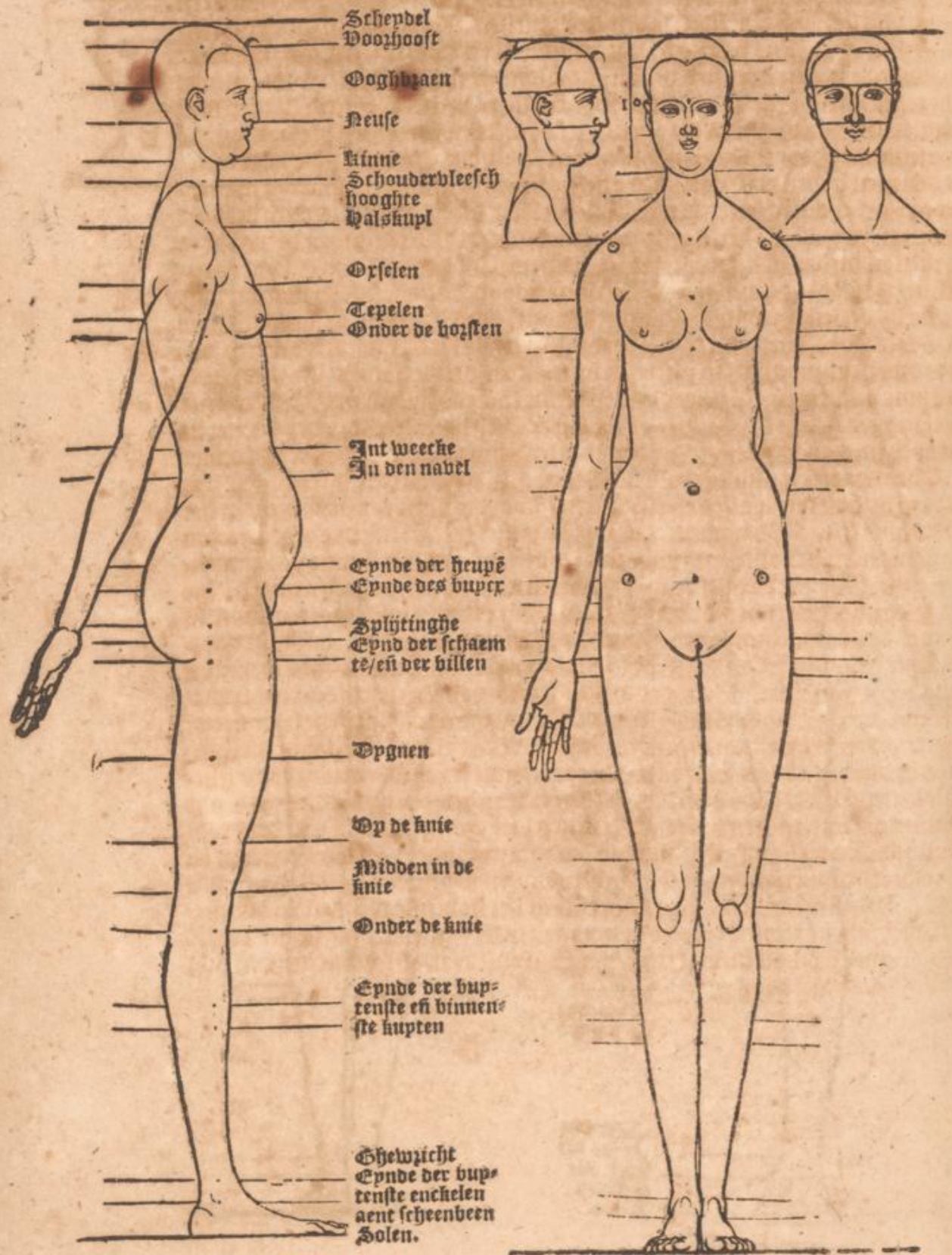
Voorder wil ick den vierden Man/in het eerste Boeck beschreuen / voorder den Tweelingh veranderen / dunner en smalder maken dan hy te voren gheweest is. Ic doen also: Ic maect de dwerschlinie aen den Tweelingh een 6. deel korter dan de oprechte linie des Mans lenghte / en maecte doo den Verkeer der tot eenen nieuwen Deeler / als voorder ghemelt is. Maer de rechte linie / moet nae de lenghte in hare dwerschlinien / als voorder ghedeelt / blijven / alleen de dwerschlinie der orselen set ic gheschiet bet over sich / op dat de schouderen niet te dic en werden / en laet de vnderste boest-linie af gaen / en set de tepelen op de voorder orsel-linie / alsoo dat sy hooghet staen dan voorder. Oock set ic de twee dwerschlinien op den voet beter onder sich / op dat het ghewicht des voets niet te hoogh en wert. Daer nae gheef ic den nieuwen man uyt de kortste dwerschlinie des Tweelinghs / op alle zijn dwerschlinien / en daer tuschen zijn dicte en breete / 300 wert het een langh / dun en smal beelt daer uyt.

Item / oft men wil dit beelts hooft een 10. langh maken / die mach het doen / doch dat de voorder hoofts-linie op het hooghste gheset werde / en de dwerschlinie des aenghesichts weder ghelijc inghedeelt. Maer het beelt wert langhachtich 300 het hooft over sich gheset wert en den voet maect langh een 7. deel.

Om dit alles te beter te verstaen / hebbe ick desen voorder veranderden Man alsoo hier naer / met syn toe-behoorende Wijs / af-gheceekent.

Dooz
e vo-
wee-
eckle
ter de
/ bly-
at de
en set
Doch
zicht
yt de
t kus-
apr.
doen/
hlinie
htich
Man

Hier naer volghende wil ic noch eenen wegh aen wijzen / hoe men een van de voozsz beelden mach vervalschen en veranderen / doch ordentlijck / dan elke vooz ghemaecte mate / wert door desen wegh / wanneer men wil / alle deelen over sich verlenght / en onder sich verkozt / Oft men doet in de teghenstellinghe / men verkozt de deelen des beelts over sich / en niet verlenghtse onder sich / En in dit alles blijft de dicte en bzeete des beelts / op alle dwerschlinien / daer tusschen in alle litmatē als vooz. Oft men mach het beelt / dat deel men boven verlenght / nae gheleghentheyt dunner en smalder maken. Desghelijcks ooc in de teghenstellende beelden / die de bovenste deelen verkozt werden en de onderste verlenght / moghen boven de dwerschlinien en wat daer tusschen is / dicker en bzeeder werden. Hoe men dit doen zal / wil ic u hier aenwijzen: Ic set over dwersch een effen linie a. b. onder die set ic een punct c. wile ghy nu de deelen verwyderen / zoo set de punct c. om leegh / tot de dwersch linie a. b. Wilt ghy dit deel niet te veel verwyderen / zoo set de punct c. wel diep onder de dwersch linie a. b. Nu merct / de linie a. b. is des beelt solen linie / Op dese solen linie a. b. trec ic een ander dwersch linie f. g. zoo hoogh verheven / als het beelt langh is / dat ic beschrijve / en set daer tusschen een rechte ghepunctierde linie daer in / die nae de lenghte der lidmaten ghedeelt is / die is boven h. onder i. Daer nae trec ic midden tusschen f. g. en a. b. een dwersch linie k. l. zoo dat ghedaen is / dan trec ic alle dwerschlinien / door de punct der deplinghe in het beelts linie h. i. Daer nae trec ic uyt de punct c. twee linien over sich / zoo langhe als ickse behoeve / het eynde is d. e. dese splijten sich boven van malcksz anderen / en sullen beweghelijck zijn / daer niet moet men de deelen meten / die daer grooter en kleender soudē worden. Daer bepde linien moeten onder in de punct c. aen malckanderen blijven. Zoo ghy nu het deel dat ghy vooz neemt / het sy boven oft onder / grooter oft kleender / maken wilt / ende behindē hoe het recht gheschiet. Zoo doet alzo: Het staen de deelen die daer ghemetē soudē werden / op wat dwersch linie het sy / zoo neemt altijd de selve bzeete oft dicte / als in het eerste vooz genomene beelde beschreven is / en leght die midden op de dwersch linie k. l. alzo dat de rechte linie h. i. midden door de op gheleghte deelen strijct / Zoo ghy dan de twee beweghelijcke linien d. e. tot bepde ynden des op gheleghten deels / aenstrijcken laet / zoo gheven sy u de vergrootte bzeede / boven op de dwersch linie die daer staen zoude. Alzo vergroot en vermindert dese meeninghe alle dinghen / boven en onder de linie k. l. op ende ooc af. Dit alles mach men het onderste tot het bovenste wenden / en omghekeert ghebruycken / zoo werden alle dinghen in de teghenstellinghe het eerste. Dese figuer hebbe ic hier nae tweemaal omghekeert / af ghetreckent / en geef haer den naem / Den Wijser.

Mer dat ic wederom come tot de verballchinghe (daer toe desen boven-ghefchreven Wijfer te ghebruycken is/ en des te beter te verstaen magh werden) daer van ic segghe hoe men hem maken zal/doet alzo: Neemt voor u het tweede Boeck / en het vijfde beschrevene Mans beelde met syn toe-behoorende Wijf / ende als hare oprechte linien / de lenghte door de dwersich linien gedeelt zijn / Der selve rechte punct-linien boven is a. en onder b. die stelt recht voor u / en vaert uyt de punct b. met eene dwersichlinie tot de ghelijcke hoeken uyt/diens eynde is c. Daer nae treckt een punct-linie a. c. Daer nae uyt de gepunctieerde linie des beelts/uyt alle n puncten die de lengte der deelinghe aen-seggen/effen linien/in de puncten c. Alzo is dit werck tuych veerdich/daer uyt ghy nemen moet de verballchinghe des beelts/ dat daer boven in syn deelen verlenght/en schier toe-gheruffet wert/ desgelijcken ooc in de teghentellinghe. Daerom zoude dit verkozt werck tuych voormaels ghenamt zijn/den Verballcher / en zoo daer jet in met een hanghende linie ghemeten wert/al vallsch is.

Nu moet ghy eerst het ghene ghy ghebruycken moet / daer uyt nemen / te weten alzo: Neemt een andere linie des beelts lenghte / die boven met een d. en onder met een e. gheteekent is / Dese linie set onder met haer eynde e. op de linie b. c. en trectse van den hoec b. achter teghen de punct c. ongheweerlic een s. d. van des beelts lenghte/en linietsse bove met haer eynde d. aen de punct-linie a. c. Dan zoo wert dese linie d. e. uyt de doorghestrecke linien / die daer getoghen zijn uyt de puncten deelinghe / in de punct c. alle doorghesneden en gelijc in-ghedeelt/en doch ghevallsch / dan alle dinghen verlengen sich over sich / en verkorten onder sich. Zoo ghy nu dese nieuwe ghewordene gepunctieerde linie voor u stelt / die boven gheteekent is met een d. onder met een e. en met dwersichlinien alle puncten door-treect / en daer op in allen en daer tusschen des beelts voor beschrevene dicke en bzeecte maect / En de ghestalte des beelts wederom van nieuws daer in treect / als dan ziet ghy zijn veranderinghe / daerom hebbe ic desen Verballcher hier naer af-gheteekent / tot twee malen het onderste boven ghekeert/recht daer op/en dat daerom / Zoo ghy het voorsz beelde in de teghentellinghe wilt om-keeren / zoo keert de gepuncteerde linie om / het onderste boven/en handelt nae mijne voorsz meyninghe/en sulcken twee beelden / die daer door de boven-ghemelde middel verballsch zijn worden / hebbe ic jeghelijck een even Man en Wijf hier nae af-gheteekent. Doch hebbe ick hen boven noch onder / vergrootet noch verkleynt / als dan boven daer van ghesproken is. Wie maer wilt die mach het ghebruycken / en desen Verballcher wel betrachten / men zal veel wonderlijcke dinghen daer mede uprechten / ooc veel nutticheyt. Dan de voorsz woorden des onderscheydes / zijn alle hier in te bedencken / daer door men verborghene dinghen / tot die werck / kan vinden / Maer men moet de beelden niet te veel gheven oft nemen / Een jeghelijck mach uyt den Heet-staf alle dese voorsz en veranderde beelden / van nieuws beschrijven / zoo sy te voren gheworden zijn.

Zoo jemant nu beschrijven wil / die verbetere de onghestalte / die door te zett verballchinghe ghekomen is / Dan dese dinghen neme ic niet voor dat sy also en niet anders zijn sullen / maer tot een leer hebbe ic dit nae de rechte aert ghestelt / op dat men uyt sulcken groven onderscheyt merckelijc erkennen mach / dat men dese voorsz dinghen tot nootduft ende niet tot verderven / ghebruycken

ken zal / daerom set de gheliniede linie in den Dervalscher niet te vast op de
 dwerschlinie achter sich / sy is dan recht ofte omghekeerd / ende siet wel toe
 dat upt uwe verkeeringhe niet verwisselt en werde / dan dat tot nut deser din-
 ghen behoeft / Alzooy sy verlettelijck / zoo men se in noot en niet booz-weten
 ghebruyckt / in de overmetinghe / die men sonder oozsaeck te veel doet. Desen
 Dervalscher mach men bysonder ghebruycken / zoo wel in een deel als int ges-
 nerael. Dit sulcken men gherlepe verkeeringhe der Menschelijcker ghestalt
 wert ghevonden / wie de stercke ofte swacke / de kloecke ofte langhsame / ende
 maghere ofte sware sy / Daerom is men dit van nooden te weten / Dit streect
 sich noch wijder upt / dan hier aen ghewesen is.

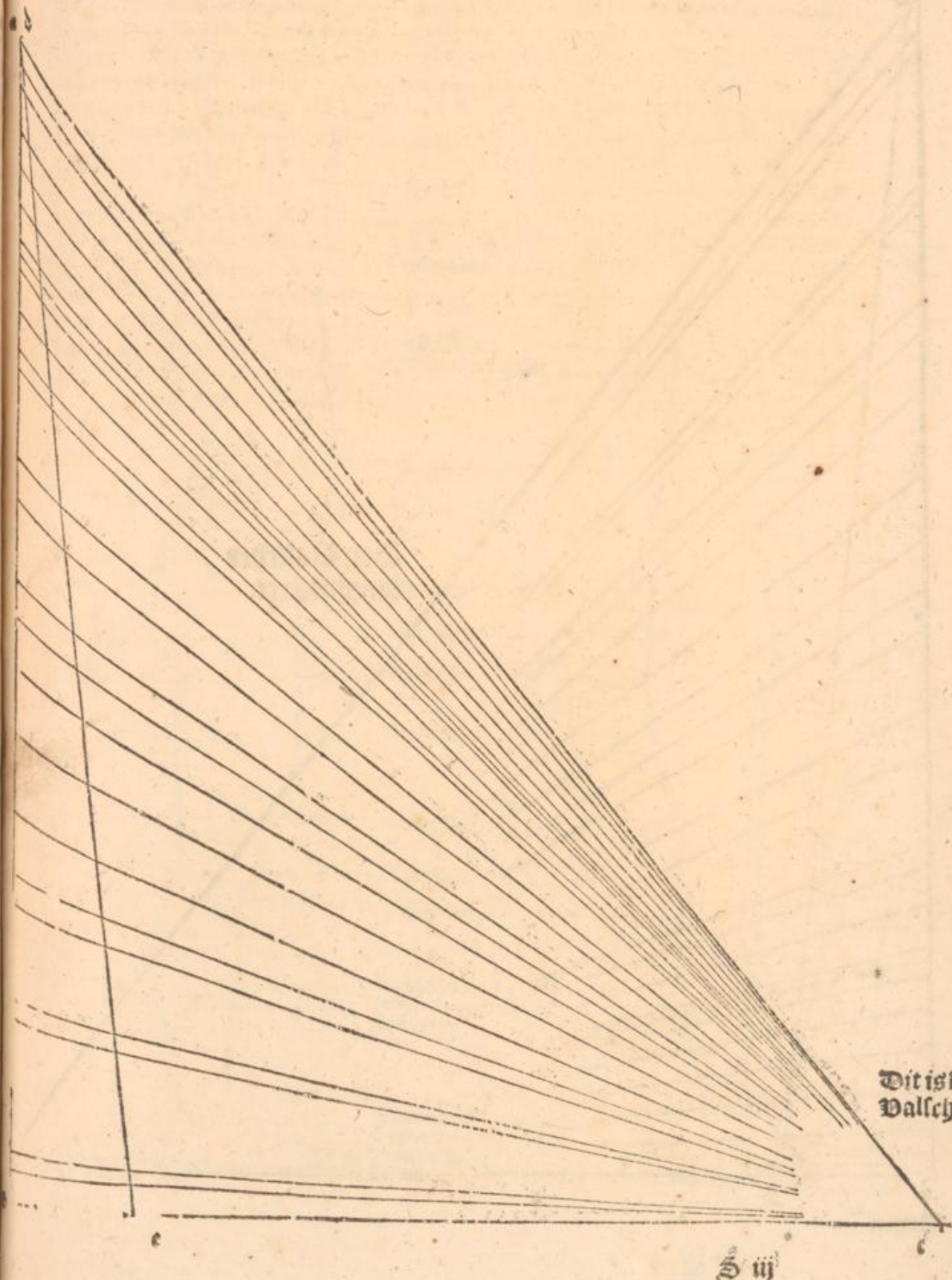
Item wie van zeltsaemheide ghebruycken wilt / de bloote beelden van Man en
 Wijf / die dooy den valscher verandert zijn / die zouden de twee beelden / die bo-
 ven verlenght worden / het hooft boven de stern wel leeger maken / en soudent
 doock het ghewicht des voets hoogher van ghelijcken doen. Maer het
 ander bloote beeldt / dat onder verlenght wordt / dat zoudemen het scheen-been
 met samen het ghewicht des voets / veel korter maken / ende dan dooy den
 Verkeerder / alle dinghen ghelijck wederom in-deplen / maer in de volghende
 figuren / hebbe ick alle dinghen laten blijven / als sy gheworden zijn.

Boben

a b

Boven.

Dit is den
Valscher.

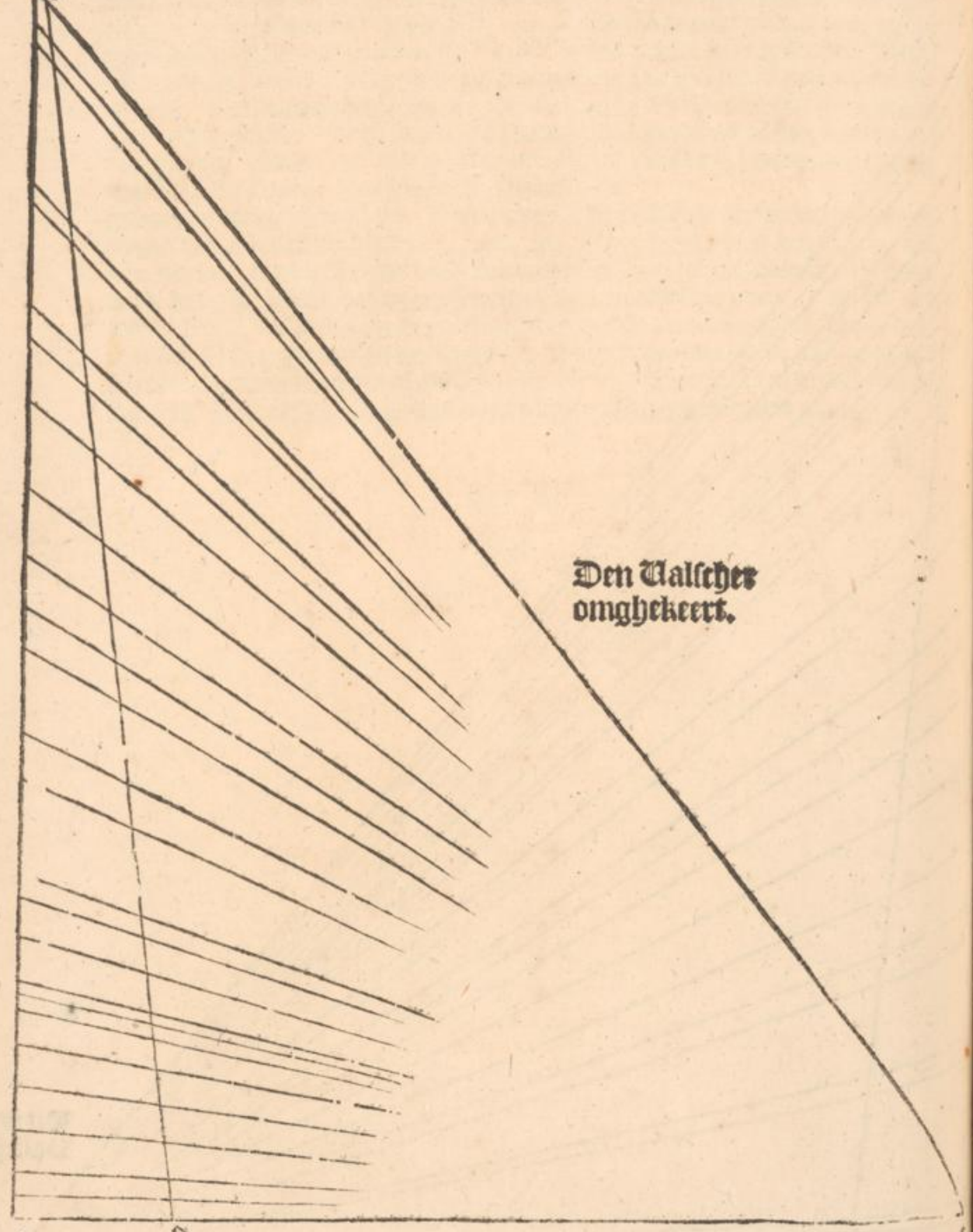
S iii

op de
el toe
: din-
peten
Desen
at ges
estalt
ende
treect

an en
e bo-
uden
t het
-been
z den
ende

Onder.

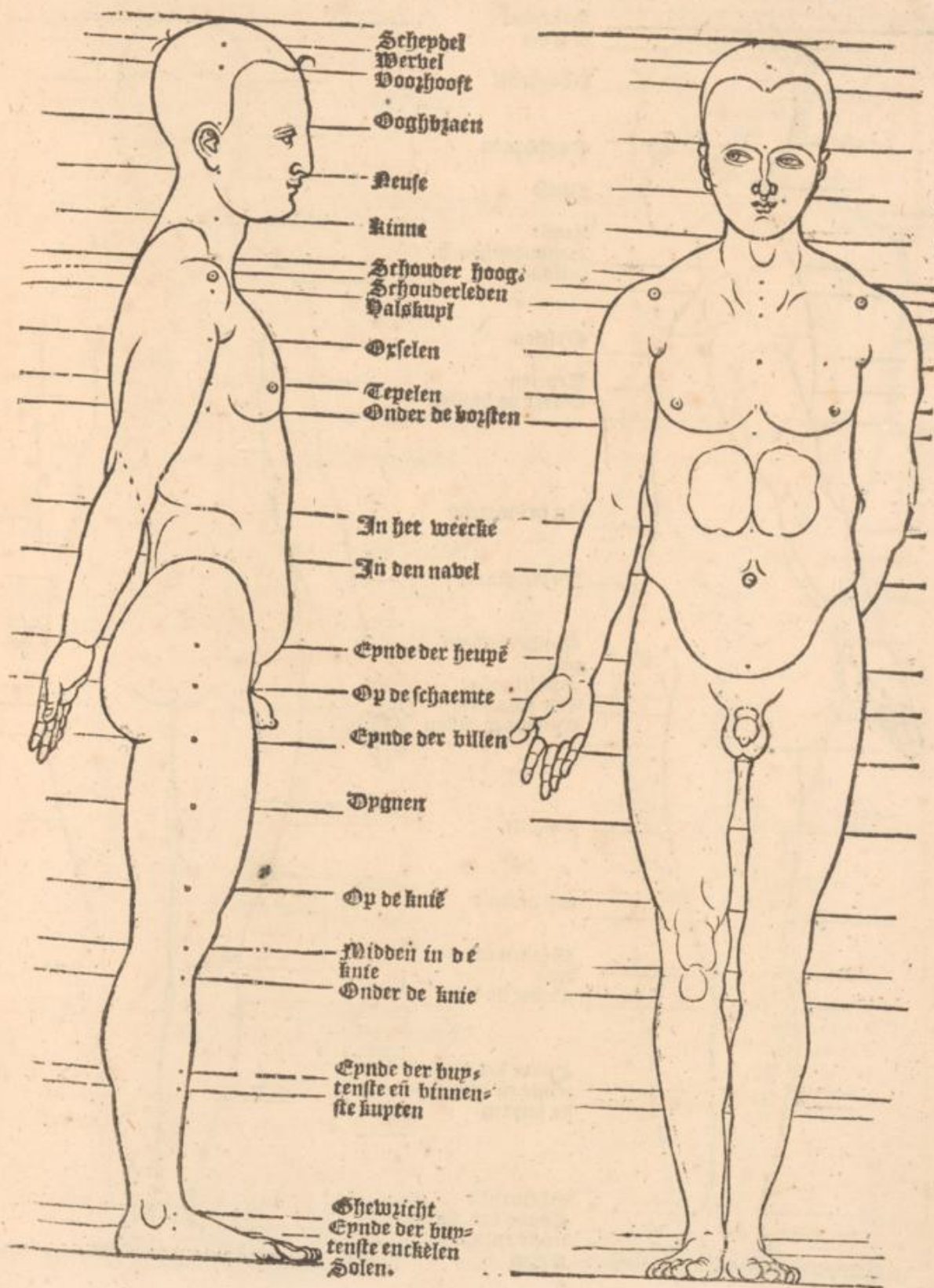
6

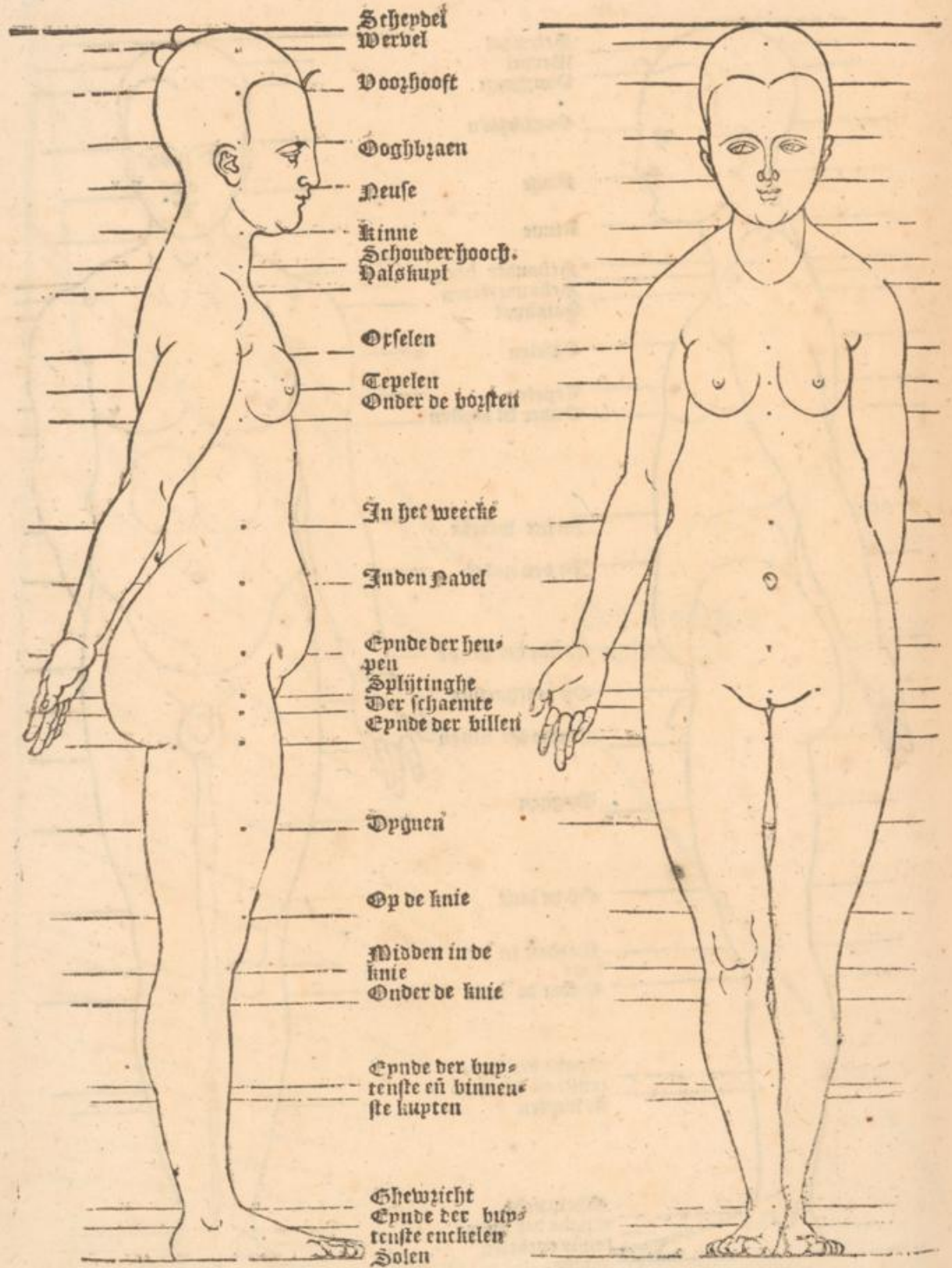

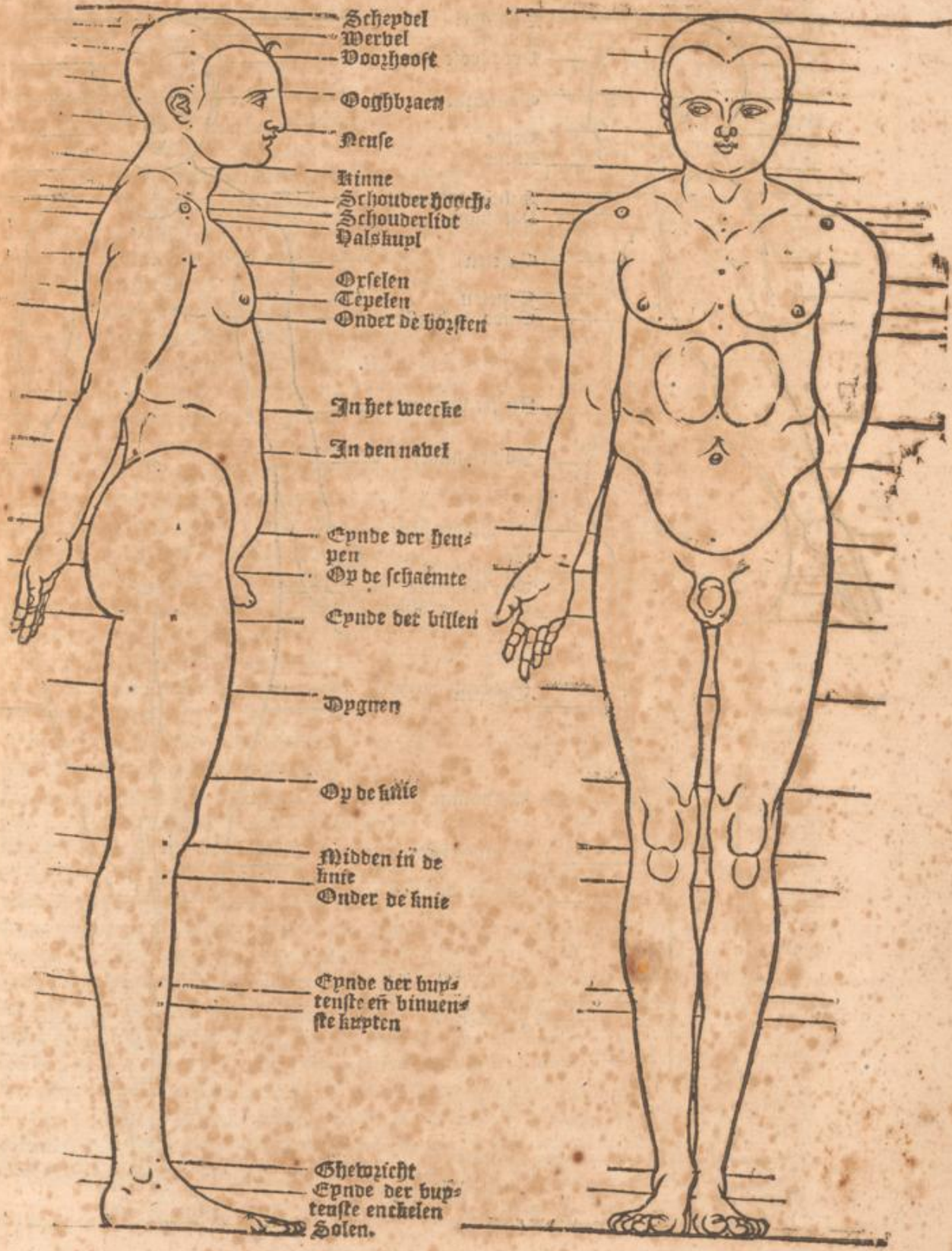
Den Walscher
omgheert.

o
Boven.

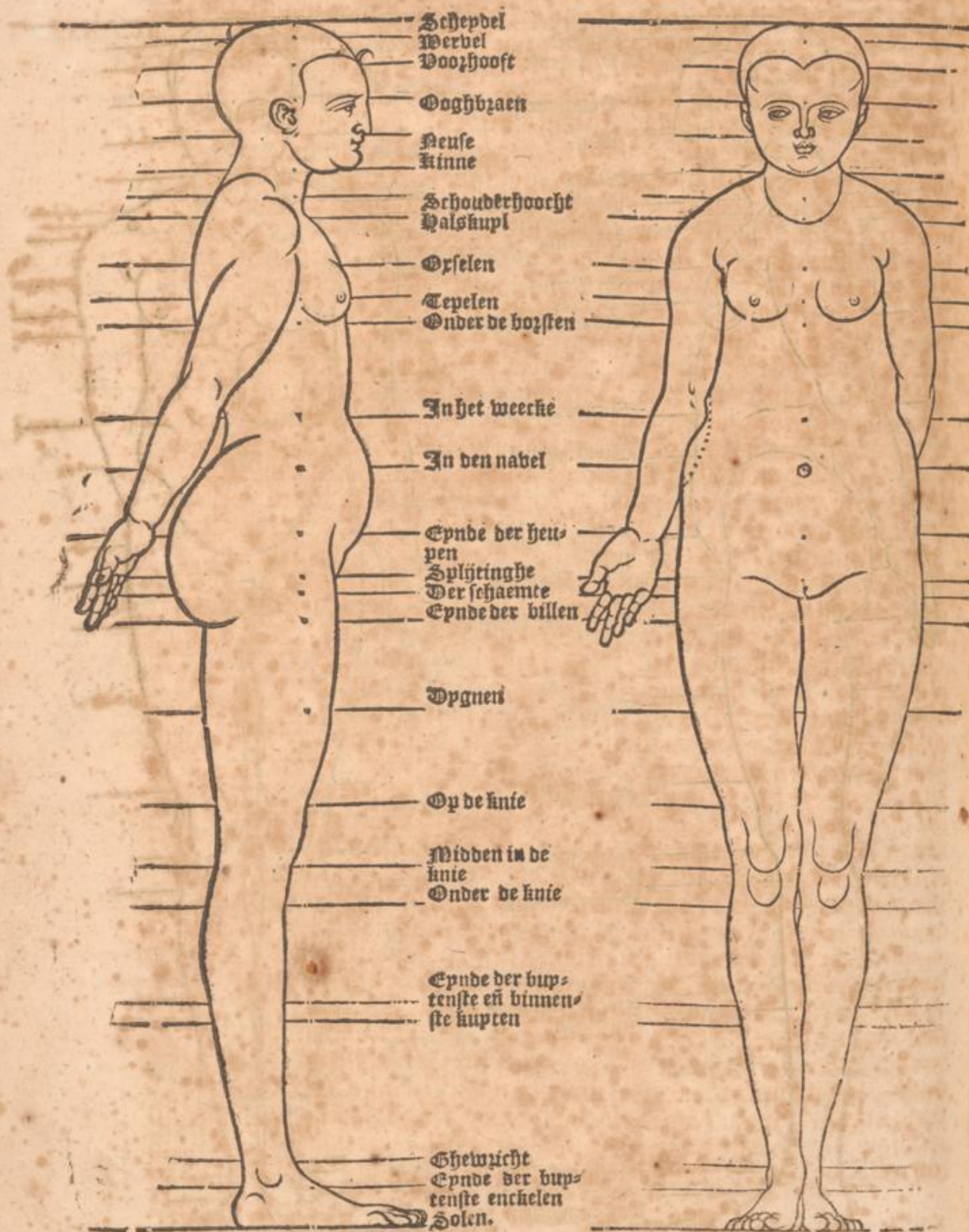
S

Scheepdel
 Werbel
 Doorhoofst
 Ooghvzaen
 Neuse
 Kinne
 Schouderhoef
 Schouderlidt
 Halskruyl
 Orselen
 Cepelen
 Onder de bozsten
 In het weecke
 In den navel
 Eynde der heu-
 pen
 Op de schaemte
 Eynde der billen
 Dpgmen
 Op de knie
 Midden in de
 knie
 Onder de knie
 Eynde der buy-
 tenste en binne-
 ste knipten
 Ghetoycht
 Eynde der buy-
 tenste en chelen
 Solen.

Noch wil ick eenen anderen Vervalscher af-teekenen ende aen-wijzen/ daer met men odc een van de voorsz Menschelijke beelden mach Verkeeren nae der lenghte. Daer nae syne dicke ende breete wert het orendentlijck verkeert dooz den Verkeerder/ ende oft men sulcks van doen hadde/ mach ment ghebruycken/ en op tweederleye manieren meten. De rene meet buyten om den circkel/ den anderen binnē in het hol des circkels/ daer in mach een jegheltje soecken wat daer mede te doen is/ zoo lange het hem wel-gevalt/ Wie nu het rechte verstant daer van kriyght/ die weet wel hoe men't gebruycken zal. Men kan oock daer dooz vernemen hoe het toe-gaet / dat vooz een ronden Spiegghel een effen paralel rechtscheyt krom verschijnt / zoo dat het recht daer vooz staet / int midden van den Spiegghel vooz een uyt-ghebogghen buyck/ en wert breet/maer boven en onder smal/ ende achter sich ghebogghen/ desghelijcken alle andere dinghen richten sich nae den circkel. Daerom wie in de ghewelffels schilderen wil / dien ist van nooden sulcks te weten/ hoe wel het gheen Perspective is/ sy loopt maer zoo men sulcks ziet in den Spiegghel/ Daer ic spreck hier alleen van de metinghe aen haer selfs/ dan desen Vervalscher wijst alleen aen wat op een ront oft holdinghe effen gemeten wert. Daer de oorzaeck waerom het al zoo valt/ zult ghy bevinden in de verkeeringhe van de beelden / zoo ghyse uyt desen Vervalscher af-treect/ dan het vint sich selfs. Ende hoe wel het zeltsaem ziet int af-teekenen/ ende tot het ghebruycken onnut schijnt/ nochtans ist van nooden dat men dese ende alle andere ghebruycken weet/ om alles ten besten te brenghen.

Nu wil ick aen-wijzen/ hoe men desen anderen Vervalscher toe-rechten zal/ dat men een gemaeckt beelt/ daer uyt verkeert/ en zoo men dit recht gebruyckt/ maect hy ettelijcke dinghen tot verbeteringhe.

Desen Vervalscher maect al zoo: Eerstelijck neemt des beelts lenghte op syne linie / die met alle hare puncten ghedeelt is/ steltse recht vooz u/ haer eynde teeckent boven met een *x.* onder een *p.* Daer naer deelt *x. p.* met een punct *r.* in het midden van malckanderen. Ut dese punct treect een effen linie tot ghelijcke hoecken over dwerssch/ het eynde is *z.* Daer na *z.* linien *x. z.* ende *p. z.* al zoo wert hy een langhe trianghel/ en de *z.* is het spits/ Daer na treect uyt allen puncten der rechter linie *x. p.* linien in de punct *z.* zoo wijt als ghy behoeft/ dan sy zal wijt onder en boven vooz de voozste linie des trianghels op en neder gaen. Daer nae neemt een langhen Passer en set hem met den eenen voet in de punct *z.* en met den anderen voet / set hem op de middel-linie des trianghels achter na de rechte *x. p.* al zoo dat hy in de punct de linie *x. p.* aenroert/ en treect van daer over sich en onder sich/ een ronden circkel daerom/ tot aen de achter-ghesette rechte effene linie. Ende waer dese ronde trec de achter-ghesette rechte effen linie af- snijdt/ daer boven een *s.* en onder een *t.* ende waer daer nae desen ronden trec wijder af- snijdt de linien die daer uyt de puncten der linie *x. p.* in de punct *z.* ghetogghen zijn / uyt allen de selve puncten trec over dwerssch ghestrecte effen linien/ in de achter-ghesette rechte linien *s. t.* zoo wert de linie *s. t.* ghedeelt uyt de linie *x. p.* Daer sy verandert sich gantsch/ daeromme dat sy ten eersten korter werdt/ Daer naer dat sy uyt des circkels punct ghetogghen is. En al zoo verkozten sich alle dinghen over sich

ende

ende onder sich/hoe langher meer. Daer nae beteekent alle puncten in dese nieuwe gewordene linie midden ober de helft/ Beteekent ooc de dwerschlinitie met een a. de ander b. daer na c. alzo voort d. e. f. h. etc. Haer onder int midden de helft cyfferen/hebbe tot het onderste aent midden 1. daer nae 2. 3. 4. 5. etc. Dese linie a. i. met haren inhoudt aller lenghte der ghelidmaten/ ghebruyct als vooz geschreven is/ende set dese 2. linien in gelijcke hooghte neven malckanderen / De eerste tot het van besyden ziende / De andere tot het van boren ziende beelt/ende dooz-trect alle hare nieuwe ghewordene tupelingshen met dwerschlinien. Zoo nu de lenghte der dinghen ghedeelt zijn/dan moet ghy eerst de dicte ende bzeete vinden te deelen/sulcks doet dooz den Verkieler met zijne beweghelijcke linie/ maer ghy moet hem op beyde syden ghebruycken/ n/ boven ende onder ghelijck.

Eerst trect een effen dwerschlinitie/ dier beyde eynden sy a. ende a. ende op de selve set in de midden een rechte linie tot ghelijcke hoecken/dese is boven gonden b. Nu maect de beweeghelijcke linien a. c. twee op elcke syde eene/ die moet ghy also ghebruycken: Neemt den gemaect n Vervalscher op de middel dwerschlinitie des Trianghels die wyt de punct 3. ghetoghen is/ dooz de gebogghen s. t. de groote wijte tusschen de effen linie en des gheboghene/ende legse met het een eynde onder op de dwerschlinitie des Verkielers a. a. op de linie g. b. recht / op dese hooghte lege de twee beweghelijcke linien a. c. dat sy kruyswijs ober malckanderen gaen.

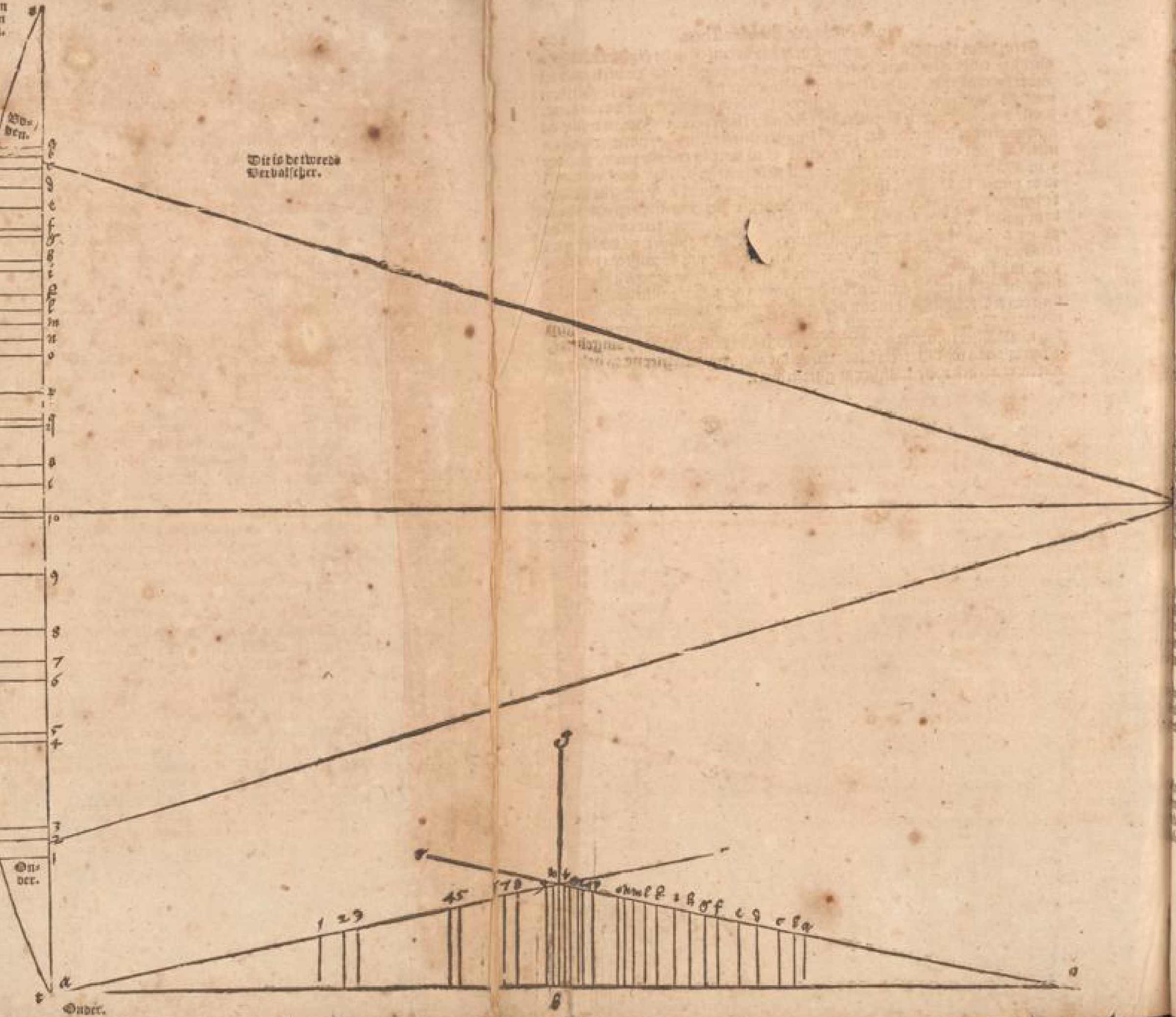
Daer naer neemt het bovenste halfdeel der dwerschlinien/ tusschen de gheboghene/en zijne ghestrecte linien/ eener lenghte/ en beziet met wat letteren sy gheteekent zijn/en setse op de een syde des Verkielers recht/alzo dat sy met haer een eynde de dwerschlinitie des Verkielers a. a. aenroert/en trecte parallel op de dwerschlinitie a. a. heen en weder tot dat sy boven de opghelegte linie a. c. aenroert. Alzo komen de korte linien al in den Verkieler teghen de punct a. ghelijck als sy in haren boghen in den Vervalscher / de naeste by de punct s. zijn / maer de wijte daer tusschen blijft als in den boghe van wegen des booghs kromte/ dan de effene teghen de kromme / maect een veranderinghe/ En ghelijc als ic het bovenste halfdeel/dat in den Vervalscher met letteren beteekent is/in het een deel des Verkielers sette/alzo doen ic met het ander halfdeel des booghs / onder in den Vervalscher met de deelen die daer met cijfferen gheteekent zijn/die set ic in het ander halfdeel des Verkielers. Zoo dit nu toe-gherecht is/ dan neemt een jeghelijcke dicte ofte bzeete des beeldts/ dat vooz beschreven is/op elcke dwerschlinitie en daer tusschen / en legse in den Verkieler op de rechte linie g. b. dat sy onder aen-roerd de dwerschlinitie a. a. en legt dan u beweghelijcke linie a. c. daer op/300 snijt sy af alle oprechte linien d. e in den Verkieler staen. Daerom op welke rechte linie een bzeete ofte dicte ghenomen wert/300 bevint sich uwe maet recht/ dooz dit op leggen en af snyden/ghelijc als ic hier na hebbe af-gheteekent. En alzo hebbe ic hier na ooc twee beelden Han en Wijs/ die ic int 2. Boeck int lest beschreven hebbe/dooz desen Vervalscher af gheteekent en omghekeerd / alleen de armen en handen/des ghelijcken de voeten/ hebbe ic na desen Vervalscher ordentliick ghemaect/ dan desen Vervalscher/300 hy in de hooghte ofte beneden komt/300 verzet hy vastelijck.

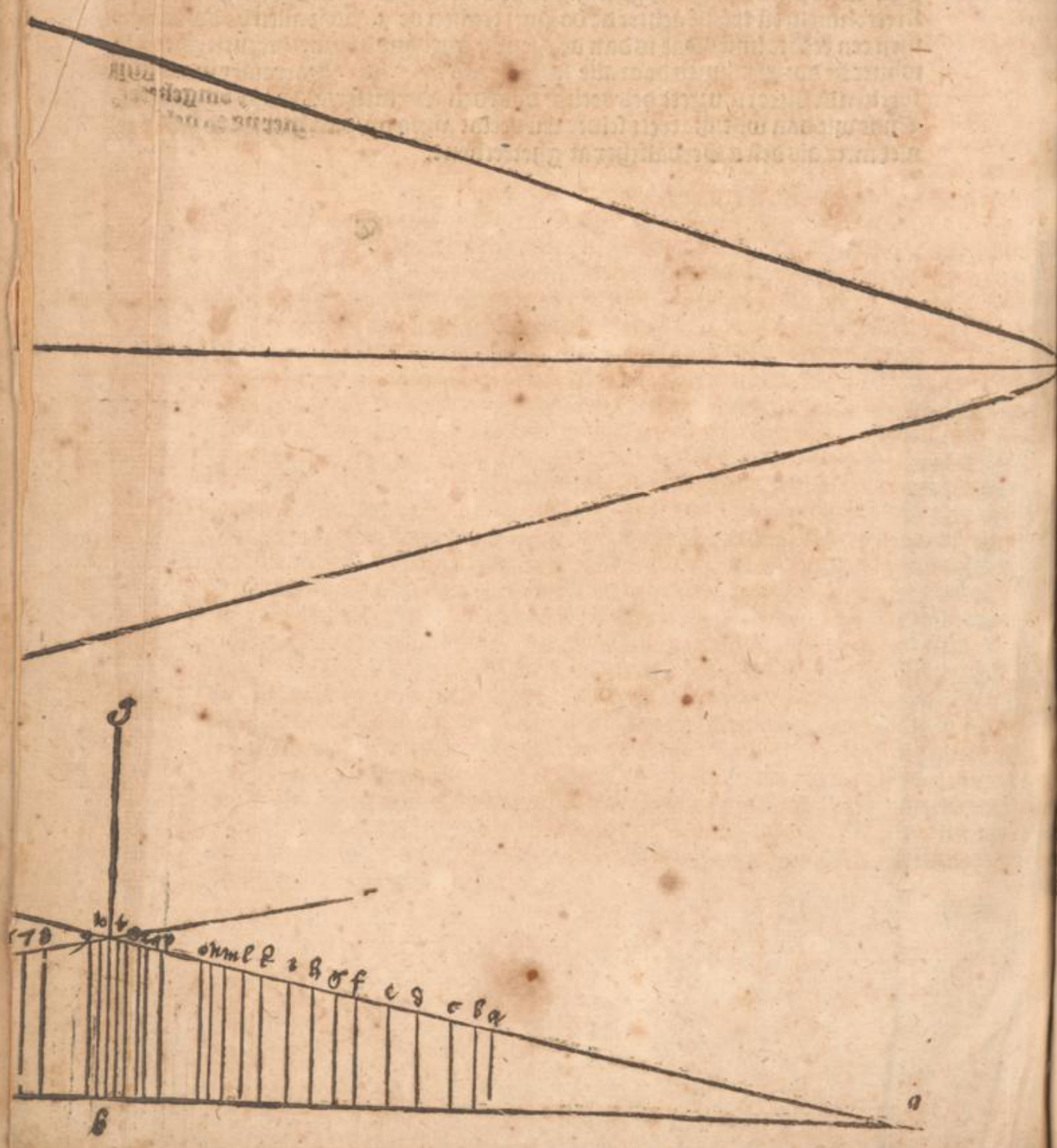
Item

Item desen Verbalscher/ 300 men hem om-keerde en in de teghenstellinghe
 ghebypet/ en dan een beelt daer upt verkeert/ 300 wert dat selve beelt over en
 onder sich in syn deelen hoe langher hoe meerder verlenght/ maer teghen den
 middel/ hoe langher hoe meerder verhoort/ als in het voorsz verkeerde beelt.
 Desen om-ghekeerden Verbalscher te maken/ doet alzo: Neemt weder de
 ghepneerde lime r. p. des beelde lenghte/ telese recht door u/ en verlenght
 met s. t. als vooz. Daer na set de punct 3. en treet de twee linien r. 3. ende
 3. p. Daer na treet upt allen puncten die in de lime r. p. zijn/ gestrecte linien
 in de punct 3. Daer na set teghen de 3. over een punct t. in gelijcke hooch-
 te/ teghen de 3. en neemt eenen langen Passer/ en set hem met den eenen voet
 in de punct t. en den anderen voet set in d. met s. ende treet rontom in de
 punct t. alsoo dat de boghen zijn tusschen d. en de punct 3. Waer dan
 desen passer-treec af snijt de ghestrecte linien. **A** daer upt de puncten tusschen
 r. p. in de punct 3. ghetoghen zijn/ upt de selve treec over dwerssch effen ghe-
 strecte linien/ en trecht achter de boghen teghen de 3. door allen de dwersschli-
 nien een rechte lime/ Dat is dan de nieuwe ghevonden lime/ die nieu ghedeelt
 is/ met de dwersschlinien door alle lenghte des beeldes. Daer naer moet ghy
 soecken de dicke en breette des beelts/ door den Verkieler/ als vooz omgevert.
 Ende wie dan wilt/ die treet selver een beeldt alzo op/ dan hier na en hebbe ic
 niet meer als desen Verbalscher af-gheceekent.

Den langhen
dunnen stam
int 1. Boeck.

- Schepdel X
- Wervel
- Dooshoof
- Ooghbranc
- Neuse
- Rinne
- Dooghte des schou-
derlees
- Dooghte der schou-
derkruyl
- Doos
- Oeffen
- Teufel
- Onder de Doos
- Spide der doos
- In het wecke
- In den navel
- Begia der heupen
- Spide der heupen
- Spide der schandte
- Spide der billen
- Dygen
- Op de knie
- Spide in de knie
- Onder de knie
- Spide der knien
- Spide der knien
- Schermicht
- Spide der enckelen
- Spide der voeten
- Y

Sch
 Wer
 Doo
 Oog
 Neu
 kinn
 Sch
 bleck
 Sch
 Scho
 Wort
 Ortel
 Cype
 Onde
 sim
 Int w
 Den u
 Eynd
 pen
 Splij t
 Eynde
 schaem
 Eynd
 l
 Digne
 Op de k
 Bidden
 me
 Onder d
 me
 Eynd de
 nite efi
 nite ku
 Het wzie
 unde de
 schelen
 olen.

De leste ma-
te des les-
ten Mans/
in het twee-
de Boeck.

Schepde
Wervel
Doozhoo
Ooghbra
Neuse
kinne
Schoude
bleesch
Schoude
Schouder
Dorst
Orselen
Cepelen
Onder de
lim

Int weck
Den uavel

Spnd der
pen
Spilj tingh
Spnde der
scharmt
Spnd der
ten
Opnien

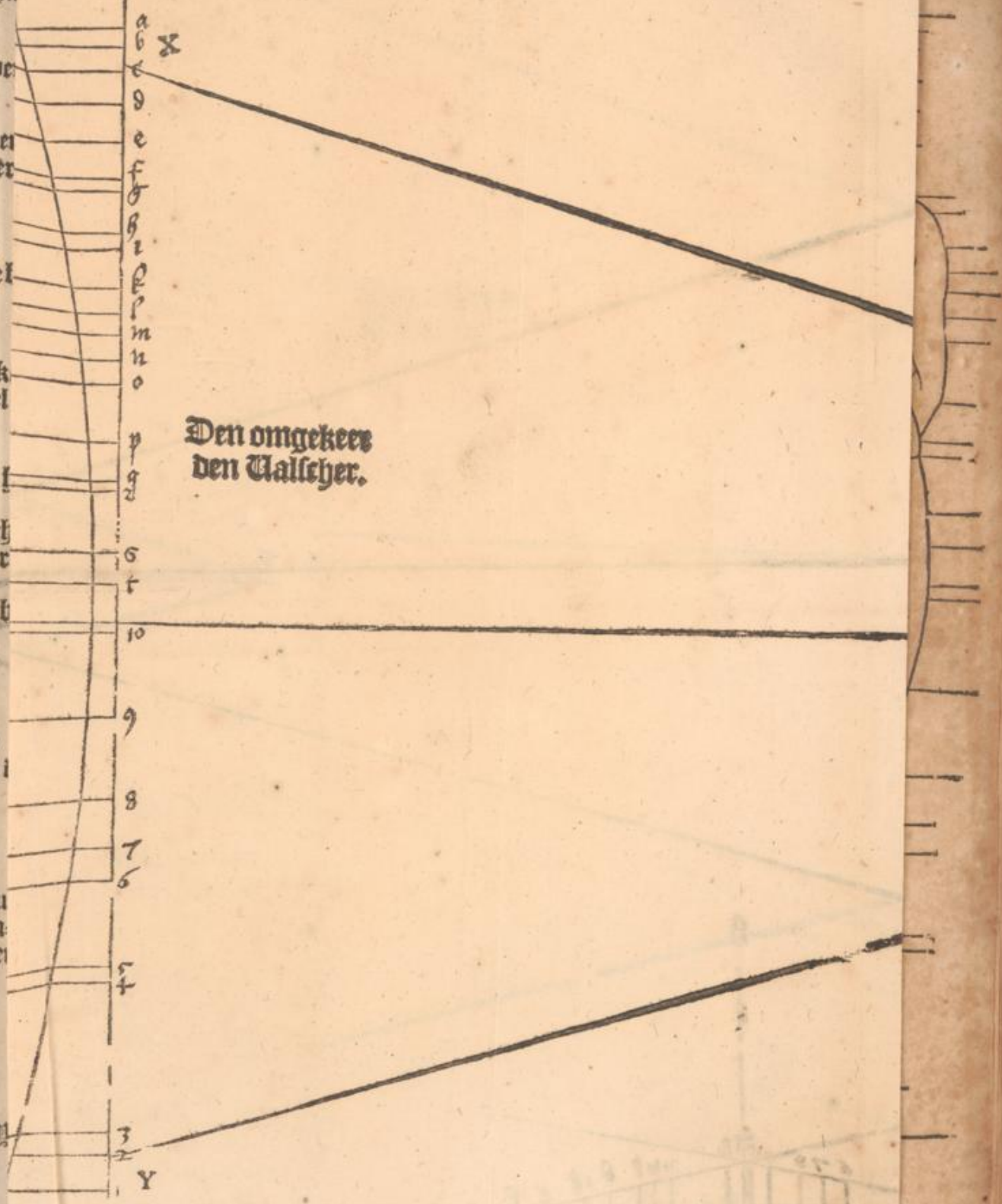
Op de knie
Spdden in
me
Onder de
nie

Spnd der bu
mte en bin
mte kuyten

Schwozicht
Spnde der
schelen
olen.

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
w
x
y

Den omgekeers
den Ualscher.

Het dunne
Wijf / int
tweede
Boeck.

Schepdel
Wervel
Voorthoof
Ooghbraen
Neuse
kinn:
Schouder,
vlesch

Schouderho.
Schouderled.
Doft
Orselen
Eyselen
Onder de boz-
ten

Int wecke
Den nabel

Eynd der heu-
den
Sphijtinghe
Eynd der
scharnt

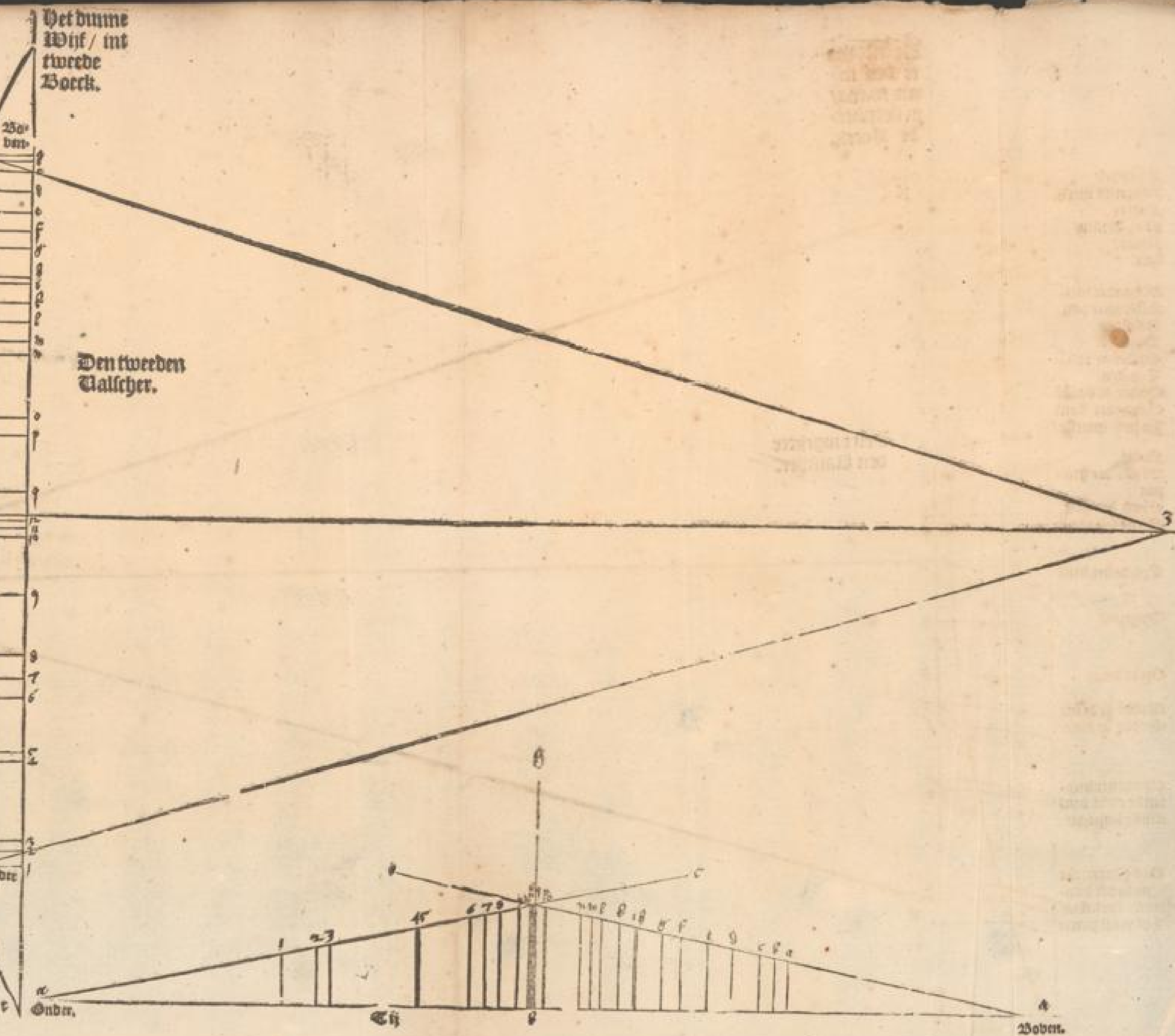
Eynd der bil-
ten
Opgeen

Op de knie
Gedden in de
knie
Onder de
knie

Eynd der buy-
senke en bin-
senke kuyten

Schwichht
Eynd der
Orselen
Belen.

Den tweeden
Walscher.

De leste ma
te des les-
ten Mans/
in het twee-
de Boeck.

S A

Schepdel/
Achteckte werb.
Sterck/
Ooghbaem/
Neuse/
kin/

Schouder vlee.
Schouderhog.
Halshup.
Bozsk
Onder de orschē
Eypelen/
Onder de bozskē
Eypde der bozsk
In het weecche/

Nabel/
Begin der heu-
pen
Eypde der heu.
Op de schaemte

C
Eypde der billē

Oygnen/

Op de knie/

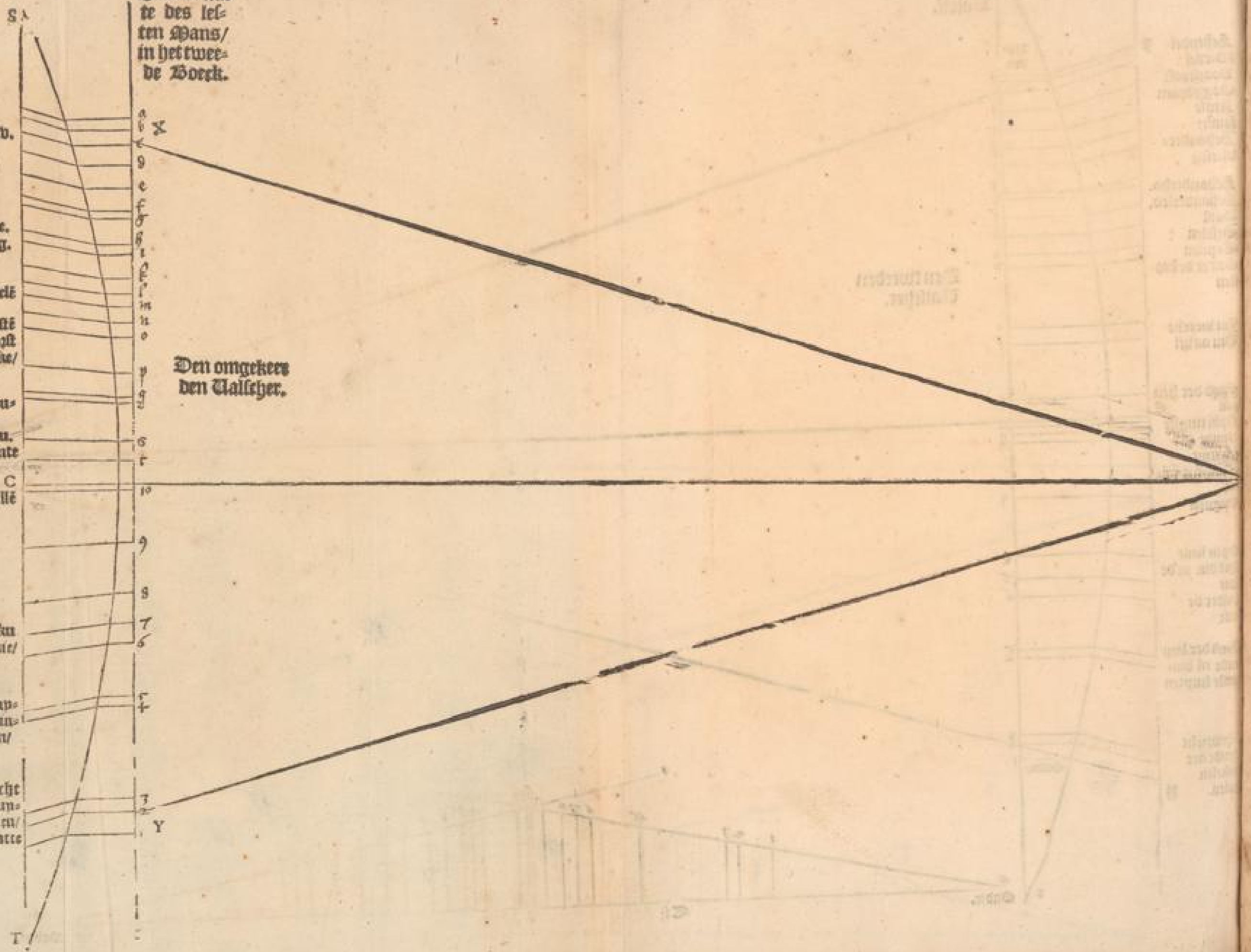
Middē in de kn
Onder de knie/

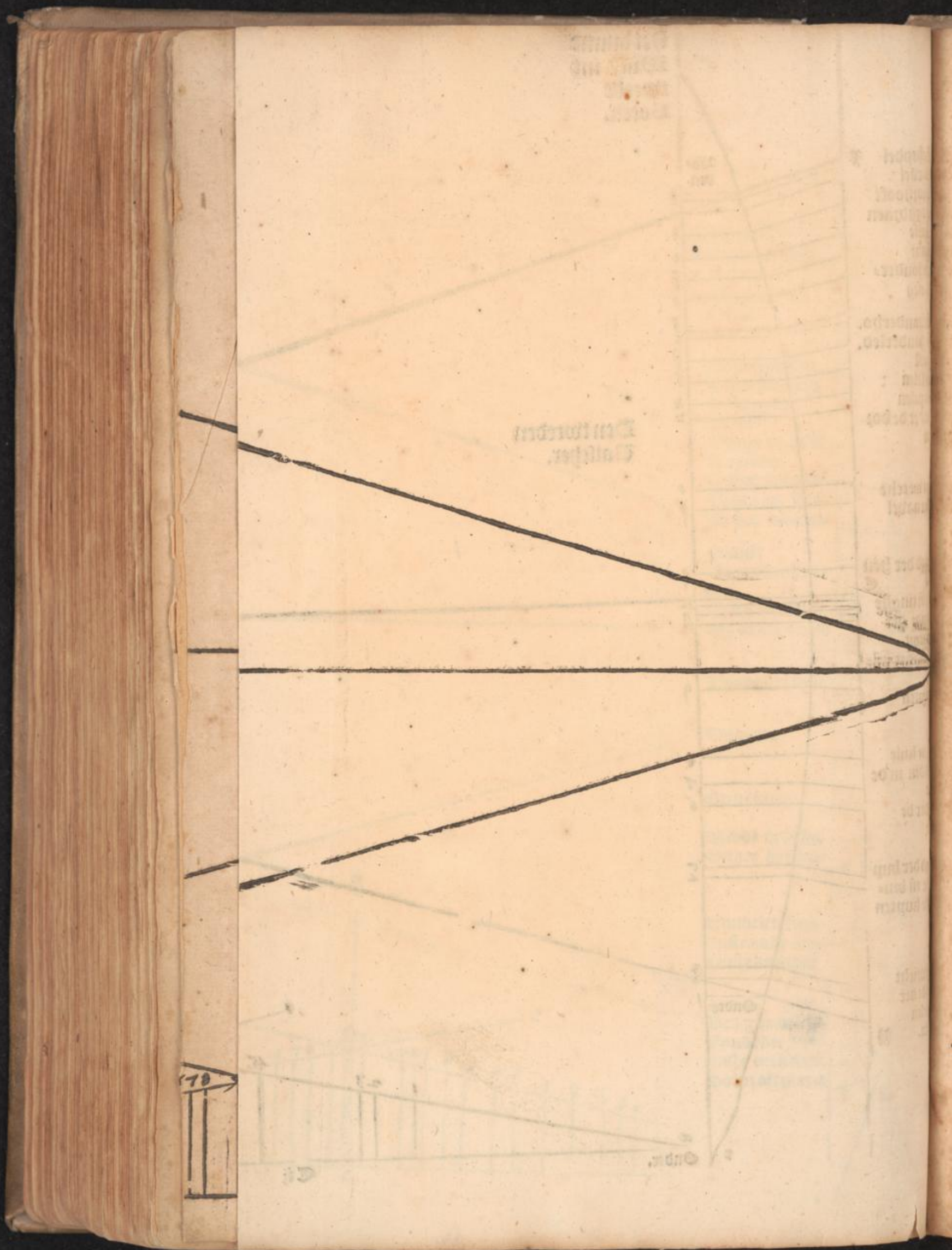
Eypde der hup-
tenke ende bin-
nenste hupten/

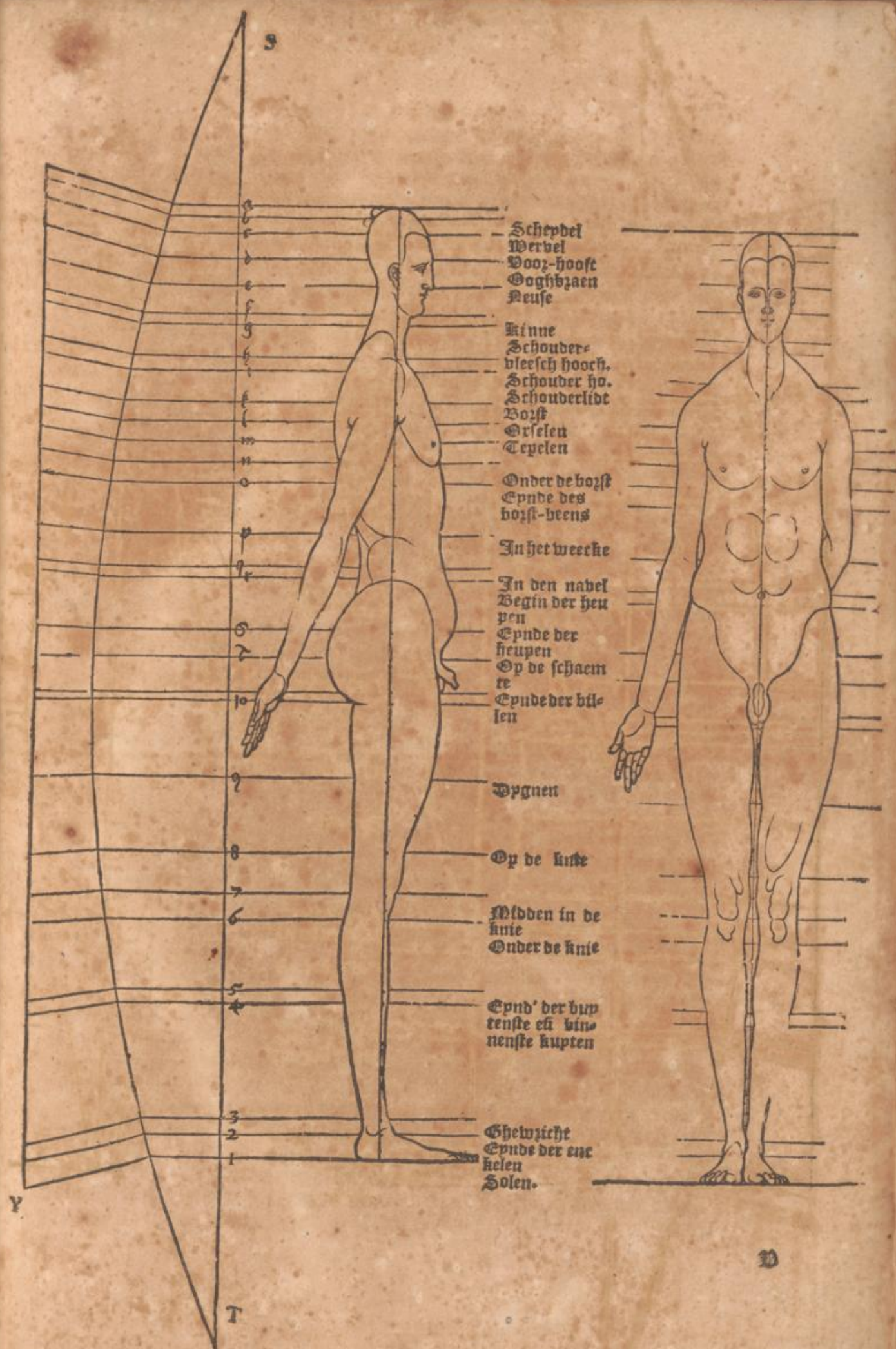
Des ghewicht
Eypde der hup-
tenke enckelen/
Solm ofe place

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
w
x
y

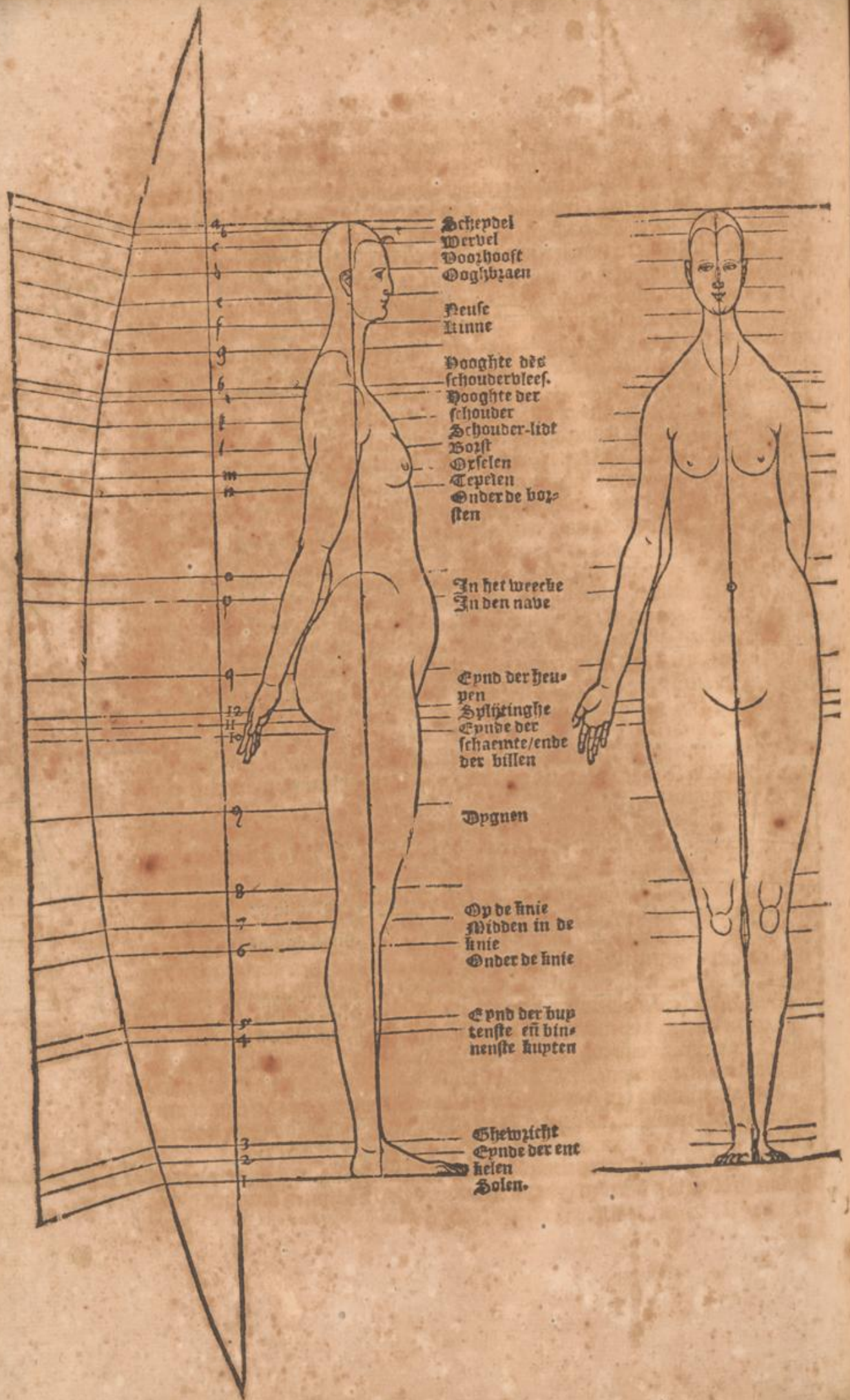
Den omgekeers
den Ualcher.

s
 1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469

VV Je nu wil/ die mach een jeder vooz-beschreue maet der beelden die verkeert syn gheworden/ het sy door den Verkeerder/ Verkieler/ Tweelingh/ Wyser oft Dervallcher/ weder in bysonder deel. n ofte gheheel teekenen en anders verkeeren/ Ghy meught ooc alle de vooz-ghemaecte beelden/ dooz malckeren menghen uyt hare maten/ zoo dat tot het beste gheschieden mach / tot dat ghy vooz u en andere jetwes ghevalighs vint. Maer sulcke vormenginge gheeft zetsame dinghen/ ende bysondere merck-teekenen/ zoo ghy de ghestalte van ene beeldt met zijne linien wilt in-zien/ op allen ghestreckte deel-linien en daer tusschen/ Zoo moet ghy oock wel acht nemen dat ghy geen ongestalte en maect/ dan tusschen/buyten om de dwersylinie wert aen-ghesept de lenghte der lidmaten en het begin/en oock de dichte en byete des selvighen puncts/ hier in en kan men niet falen/ Maer tusschen de dwerschlinien feelt men lichtelijc/ want dickwils zoect men de dinghen te veel/ Hier in ofte hier uyt / zoo werden dan de selve dinghen te dick/ byet ofte smal. Dan dese dinghen zijn om korthepts wille/ niet zoo gheheel uyt-gelegt / ghelijcke dooz een hantvoeringhe wel konden aen-ghewesen worden.

Hier komt ny in den zin/ dat zonnighe onervarene/ die onsen ghewesen wech in-gaen willen en int werck dwalen/ ons als dan de schult sullen geven en ons werck verachten: Ick verstaec ooc / dat den ghenen die onse wijze gebuycken willen/ alle dinghen swaer sullen schijnen/ Maer dese/ meyne ic/ sullen wel dooz dat se als dan haer een levendigh beeld / dat sich tot des in-ghestelden af-meringhe wel schicket/ vooz de ooghen stellen/ ende al zoo dat werck der Natuyz aenschouwende/ sullen haer na haer krachten en verstant beneestighen/ haer werck nae het leven uyt te drucken: Want de beelden / in den welcken het leven ghelijcksaem aenghemerckt wert/ worden gheprezen vooz-namelick als de schoonheyt daer by is/ worden sy/ ghelijcke waerdich zijn/ hoogh ghehouden.

Maer in de namen der onderscheydinghen / die boven van ons uyt-gelegt zijn mach een jehelijck verkeeren/ zoo hy wil. Want hy kan hem gewennen de konst nae te volghen/ die de waerheyt begrijpt/ en hy kan sonder die eenighe vyphet alle dinghen te vervoeren/ ghebuycken/ welcken arbeyt den verstandighen leerlijck is / ghelijck daer-en-teghen wel en neerstighe gedane saken/ Gode ter eeren / den Menschen tot nuttigheyt/ dooz sich selven aenghenaem en gheneughelijck te zijn pleghen: Maer den versachtlijcken arbeyt van verdozventheyt/ is in de konst te bestraffen en schadelijck/ zoo wel in klepne als in groote wercken ghehater. Daerom ist billick / dat men de dinghen die men int openbaer wil laten komen/ met sozghen en verstant verichte: men moet oock toe-zien/ dat men de Natuyre niet wat onverdzaerlijck toe-sette ofte af-neme. Ghy sult sommighe vinden die hare veranderinghe zoo wepnich doen dat mens naulijcks mercken kan / dese moet men zoo wel als de excessen vermijden. De middelmatighe dinghen zijn daerom de beste.

Maer dat wy in de exempelen zoo groote contrarieteyten hebben uyt-gelegt/ dat hebben wy daerom ghedaen/ dat men het in klepnen dinghen des te

beter mercken konde/welcke in groote dinghen na te volghen / niet recht en soude zijn/Want daer in moet men de ongheschicktheit verbeteren/ende de treckingh moeten versacht worden/op dat die wiltjendat verminderet/ende die konst ghesien worde. Maer wie soude onderscheydingen die qualijck ende sonder konst ghetepkent zijn/mercken conuen; Anders moet sich niemant verwonderen/dat soo veel en verscheydene dinghen een ervaren konst-meester in den sin komen can/welcke altemael te dooz vzeppen syn leven niet ghenoech is/en de korthejdt desselven moet blijven laten. Want die dinghen die vooz vallen syn ontalbaer/ende der konstmeesteren gemoet is vol van Beelderen/welcke noch ter tijt onbekent synde/niet alleen in menschliken/maer ooc ander dinghen afbeelding die de gene alle nskens mochten vooz vzeppen dewelcke een seer lanc leven en een goet verstant/nersticheit en deses konsts/langduerich gebryuk van God vercregen hadde. Want dooz Godlycke hulp vermoghen die Erbarene van dese en andere konsten seer veel. Gaer dewyl wy van de veranderinge veel gespracken en nochtans openbaer is/dat geen werck van Menschen ghemaect/zodanighe onberanderlycke ghelijckhejdt eens anderen wercks ofte dings behoude/dat het niet van sich selve eenighen onderscheyt hebbe/en dat oock niemant soo konstich leuet / die twee wercken zoo ghelijckelijck maecken can / datse onder sich niet souden conuen onderscheyden worden. Want niet van onse sake komt tot een zoo groote ghelijckhejth/hoe wel wy daernaer trachten. Ja wy sien/als wy een form op dit ende dan op een ander pampier opdruken ofte Mer in dat selve leem gieten / dat in den uytcomende dinghen tepckenen van onderscheyt zijn / waer doozse om veeler oozsacken willen konuen onderscheyden werden. Als nu dit gebeurt in dese seeckerhejt wat sal in andere dinghen niet geschieden conuen. Gaer van sulck onderscheyt spreekken wy in tegh. nwoordichejdt niet: Maer ik wil eni ge verstaen hebben/welcke iemant wt te drucken sich mochte voozgenomen hebben / want van dese zijn alle die voozgaende te verstaen: Zoo dicwils iemant een werck in syn sin gevatet heeft/komen hem terstont vooz Beelden van onderscheydinghen/niet die on. ern ydellijc en noodich is / maer dooz de welke schoone en leelijcke dinghen onderscheyde worden / die me dooz die woorden der onderscheydingen te vooren verclaert te wegen brengen can. Gaer als het werck volwt is/zoo volcht op het aenschouwen der oogen des gemoets ordel in twelck verscheydene Luyden meyningen verscheyden zijn.

Daerom wil ick in onse dinghen eenen jegelijcken toegelaten zijn / dat als het hen goet dunct/onse dinghen verandere en alle dinghen versoecke van welke wy haest na desen claerder spreekken conuen. Op dese wijse moet men toesien / op dat het werck niet tot een alteser vzeemde en onnatuerliche wijse gebrocht worde/ten waer dat men Monsterdingen/en gelijcksaem der droomen/geschlacht uytbeelden wilde/alwaer aller dinghen naturen onder malcanderen vermengt worden. Gaer dat ick tot het aengestelde werck come/Laet mit begijn een beelt bestelt worden dooz syne dwarsch linie en ruynte vande hoochte onderscheyden synde / die dwarsch linie dan zijn in een seecker getal van ons begrepen/maer een jegelijck mach meerder ofte weyniger beschrijven. Merder te maerken dient wt tot seeckerhejt/dat eenen nerstigen konst Meester toestaet: Gaer die weyniger maecke/die den arbejt en moeyten verminderen maer hy sal tot een uytnemende sekerhejt niet comen conuen / Alhoewel nu

die wel

die wel geoeffent/ ooc gheene linie trecken/maer alleen puntenen onderschey-
dinge gebuycken/300 dit haren verstant genoegh zijn sal. Ende dit is een
veranderinge van linie/die ander namelijc om die linie dooz t'gehele lichaem
te veranderen/is gelyck met die ghene / die van ons te voozen in die verande-
ringe der hoofden aengewesen. Want op de selve maniere wordē die dwarsch-
linie des lichaems naerder te samen getrocken/ofte veerder van malsanderen
gefetter/vant welke dat kortere deelen/en langere veroorzaecken sal/ende het
gehele onderscheyt is van korte ende van langhde.

Maer men moet niet versuymen den onderscheyt van dichte en brypte / de
welcke oock selve dooz en binnen die dwarsch linie verandert. Want 300
ghy die dwarsch linie liet langer ghemaect te zijn / 300 is die brypte van vo-
ren/en die dichte op de hyde grooter/maer soo ghys korter maect/wort bry-
de vermindert: Ende datselve sal ooc geschieden met de deelen binnen die sel-
ve/op datse grooter ofte kleynner worden. Maer ick vermaene hier noch eens/
ghy mocht daer wt die woorden van onderscheyt besien/op dat ghy die sake
niet te veel doet. Maer soo een verstandige Leser onse leering ghebruycken
sal/sal wonderbaere veranderinge van figuren maken. Ende wt die comen
bryede Schouderen/dunne wecken/smalle heupen/ofte darentegen. Ofte
een kort lichaem/ lange beenen ofte andersins. Item rechte lichamen met ar-
me ende beenen/ofte krom. Ja gantslic der menschen natuyr dooz die afme-
tinge/wort openbaer/waeruyt dan des forms en leelijckhepts reden genomen
wort/ op dat het werck lelijck ofte schoon gemaeckt wort. Daerom moet de
Const-meester eer hy de hant aen de tafel voeghet / hem voorghestelt hebben/
wat hy afschilderen wil/op dat/diewyl dooz het werck eer ghelocht wort/hy
die alderwt gelezenste en bequaemste daertoe gebuycke. Ende soo een Er-
barent Const-meester in 300 een gering werck betoont wat syn verstant can/
soo veel beter sal sulcks de konst betonen als een ander in een groot en subtil
werck. Wese dingen die andere ongewoonlijck en nieu zijn/sullen alleen die
Const-meesters die krachtich van verstant en hant zijn verstaen. Daerwt
komt dat die dingen die van een/ope e dach/van de pen opt pampier gebrocht
ofte met een mesken opt hout smijden / desen loflijcker syn als ee andere groot
werck van een geheel jaer. Welck een besonder geschenck Gods is. Want
menich heeft een goet verstant en een sodanige succes in t werck dat hy/noch
in syn/noch in veele navolgende tijden gene navolgende heeft / welc men ver-
staen can wt der ouden monumenten/van de welke noch stucke wtgegraven
worden/in welke zo veel konst is/dat niets van onse dingen met die can ver-
geleken worden. Maer 300 yemant vraecht/welcke manier des schoonhepts
in den Beelde zijn/300 mochten misschien sommige seggen:Welcke der Men-
schen ozdelen vooz goet achten; Welck andere niet sullen toegeven: En hee
dunckt my niet wanneer onverstandige Menschen het oordeel toegelatē wort.
Maer wie sal een volmaecte erbarentheyt beschrijven? Want ick ben in die
meyninghe/dat niemandt leeft/die eens alderverachteften diers hoochste vol-
maectheyt met die gedachten van syn gemoet begrijpen can / hoe veel min-
der meyne ick/soude dat yemant aen eenen Menschē doen connen / derwelcke
Godt met een besonder raet en manier getimmert en ghewilt / dat hy boven

alle dieren herschen soude. Dit soude ick niet versaken dat een schooner Beelt van den eene als van den anderen dickmaels int gemoet gebattet en met der hant wtgedrukt wort/waerom dit alzoo zy / can niet vaste redenen bewesen worden. Maer daerom can men niet tot sodanige volmaecktheit comen/datmen niet wat beters soude maken connen : Want dese wort in des Menschen verstant niet begrepen/het Goddelicke verstant kan het alleen / die den Mensch met ghelijcker wetenschap begaven kan : Want dit is den reghel der waarheyt die form en mate is de alderschoonste/op dewelcke sich een ding ende niet vele schikken moeten. Maer de soeckende Menschen vallen vele en verscheydene dinghen vooz/ ende het ghebeurt dickmaels/ dat men schoone dinghen niet op een manier nae en volghet/ doch leelicke dinghen/ presenteren sich al omme meerder. Maer in dese onse dwalinghe vinde ick niet een volmaeckte schoonheyt/die ic betoonen kan : dewijl ic niet meerder begheer als plomphedde ende leelijckhedde van onse wercken af te snijden/300 zal ick nserstighlicken hier toe behulpich zijn.

Maer nu come ick wederom tot het oordeel van de Menschen/die nu dit/dan een ander Beelt vooz het alderschoonste achten / maer de konst-meester verdient lof/die na aller Menschen oordeel een schoon Beeldt maken kan tot het welke veel ghebzupcks ende erbaringhe gheepscht wort / de selve konde niet beters ghebeuren/als des waarhepts maet in zijn sin begrepen te hebben/op dat hy de rechte ende tot zijn propoost bequame maet verlonde / dewelcke eenvoudich en slecht zijn moet.

Zoo dese jemant bekent te hebben/die zal de grootste sake doen/als hy het bewijlen zal/welc my in desen stucken ende dupsternissen niet dunckt/dat het gheschieden zal. Nochtans een jeghelijk werck/dat met Geometrische reden verklaert ende bewesen is/dat heeft zoo veel sekerhepts/ dat het niet kan berispet noch teghensproken werden. Ende eenen alfulcken Meester ghelijc een Godlijc Mensch/behooren alle luden te eeren/ende sulcke upt-legginge zijn seer ghenoechlijck te hooren / ende het werck is veel ghenoechlijcker aen te schouwen. Maer mocht jemant segghen/wat benerstighen wy ons dan op een sulcke wetenschap / daer aen zoo veel goede luden wanhopich gheweest zijn ? Dit is onmenschelijck / men mach betere soecken als de goede ofte quade/die voozhanden zijn/hoewel die alderbeste dinghen/ ons gheweyghert zijn. Ende dat wy aenwijlen / wat in een jeghelijk Beelt beter zij moet men vooz alle dinghen toe zien / dat de maet van alle deelen seker en bequaem uptghelocht wort/als in haer ordeninghe ende manier ghestelt is/300 sullen alle deelen/300 wel de kleinste als de grootste/met grooter sozge fraey ghemaecte worden/ of wy by abontuer jetwes van schoonheyt vinden/ ende naerder tot het perck raken mochten. Maer dewijl/ ghelijck gheseyt is/het menschelijcke lichaem upt vele deelen te samen ghevoecht / waer van een jeghelijk zijn maet van rechtteyt heeft/ sullen wy daer na trachten/ dat wy verstaen/wat sulcke wyle tegenstaet/op dat men te beter vinden/en tot die Natuerlijcke constitutie opt naeste by komen mach / tot dewelcke wy niet allen krachten/recht toe gaen zullen/dat wy het werck van konst en fraeycheyt aenzienlijc maken / welke alle niet een middelmatighe sozge ende rechte aendacht

dacht eyschen. Want int begin moet een vlijtich Meester letten op de besondere beschrijvinghe des aensichts/in de voozgaende Capittelen verclaert/hy zal voozseker een wonderbaerlijcke subtylityt bevinden van kromme en rechte linien/ende van andere opmerkinghe/die dooz seker trec van een linie ael niet kunnen beschreven worden. Men moet vlijtich verstaen ende letten/op de rondicheden ende kromme treckinghen des voozhoofts/der wanghen/neus/ooghen/mont ende de kin/dat men niet van de allergheringhste stuckskens uyt late/dat niet met ghelijcker sozge der grootste ghetraecteert worde/ende men moet niet minder neersticheyt in den enckelen deelen uyt te schilderen/als in de gheheele tesamen-zettinghe aenwenden. Volcht nu den hals/die moet op t hooft accorderen/ende moet niet dooz kortheydt ofte lanckheyt/dicte ofte dunnicheyt/leelijc ghemaect worden. Alzoo consequentelijc moet men zien / dat alle dinghen in de linie-wercken der bozst/des buxer/rugghe/hillen/schenen/voeten/armen ende handen vlijtich uytghebeelt worden. Deswilt dan nu de gheringhste dinghen met grooter neersticheyt moeten gheabsolbeert worden/ zoo moet men die niet hooren/die zeggghen/ datse haestende niet langh op een werck plegghen te staen/het welcke/ten waer dat de begerende seer met het werck haesteden/niet sal toegelaten worden. Maer der haestinge mach men wat toe gheven/als de waerheyt behouden / ende de konst-wetenschap uyt het werck uyt schijnt/ Daerom moet een jeghelijcke ghedaente van een Beelt/van t hooft tot den voetsolen over-een stemmen / op wat manieren het aenghefelt zy/het zy rouw ofte glat/ vleeschsich ofte magher/ op dat niet dit deel vol vleesch/ende een ander magher zy/ als tot een exempel / dun van armen/ende dic van beenen/van voren alles vol / achter niet/ofte daer en tegghen/want wy aller leden te samen stemminghe/eyschen/ende datse niet lichtveerdelijc ende qualijc te samen ghestooten worden: Want dewelcke wel te samen staen / die plegghen als schoon aenghezien te worden. Ende men moet ooc op t oude achttinghe gheven: men en moet niet maken een hooft van een Jonghman / ende een bozst van een grijs Man / handen ende voeten eens Menschen van zijn volkomen ouderdom. Noch van vooz een Jonghman/van achteren oudt/ofte daer-en-tegghen/die sich niet naer de Natuyt en schicken/worzen vooz quaet ghehouden. Daerom moet in allen ouderdommen der deelen bequaemheyt onderhouden worden / in het Beelt eens Jonghelings/eens Ouden-mans/ eens volkomen Menschen/eens magheren/ eens betten/eens rouwen/eens glatten. Een jongh Beelt moet glat/ sappich ende effen zijn. Het oude moet rouw/ verstelt/oneffen ende magher zijn. Dese dinghen wel te verrichten is goet/eer dat sy met trecken ende linien uytghearbept worden/dat men se alle naer de maet beschrijve / op dat men bekennen kan/zoo jertwes aen de rechttheyt ontbreket. Die dit met neersticheyt waerneemt/dien zal zijns wercks niet lichtelijc berouwen / Hier in wordt van den konstmeester een volmaecte wetenschap der linietreckinghe ghebozdert/want dese doet tot de konst veel behulps: Ende alzoo wel die ware afmetinghe afgheteerckent is/ zoo kan doch niet lichter gheschieden/ als dat een dingh de dozven wozt dooz een handt die des linietreckens onerbaren is / ende lichtveerdelijc dooz de hooghde/brede ende dicte eens Beelts dooz loopt: Maer

die dese dinghen erbaren/de sekere maet verkregghen heeft/ die zal ooc de zake in de form upt te drucken/beter maken. Op dat wy dan eenighe waerheyt des af-metens verkregghen/ende zoo veel moghelijc daer upt in onse wercken schoonheyde inboeren mogghen / daer toe achte ic niets beter te zijn/als vele Menschen levendighe lichamen vooz oogghen stellen/ en upt de schoone lichamen oordeel aller leden-maet vergaderen.

Die nu des konsts verstant heeft/die zal eenighe convenientie der deelen in een groote menichte der Menschen/lichtelijc upt soecken. Maer wie zal ooc eenen binden/in den welcken alle dinghen zoo volkomen zijn / dat niet in eenich deel jet zoude ghenuyt worden? Maer hier in moet ghy ghedencken/dat ghy des Natuyrs manieren niet vermenght/maer dat alle dinghen ac-corderen/ghelijc wy te voren gheseyt hebben. Tot de jonghe luyden beelden gebruyet der jeuchtelijcken lichamen opmerckinge / insghelijc der ouden tot den ouden/Ende dat selve moet men van het volmaecte ouder ooc verstaen/ghelijc ooc tot de mager e/bette/rouwe/glatte/stercke ende swacke / moet ghy ghelicke natuyren van de levendighe af-beelden. Het is gheen twijffel / of den ghenendie sich op dese wyse dooz alle deelen beneerstighen / zullen meerder dinghen vooz-vallen / alle ghesocht hebben ende upt-wercken connen. Want de schoonheyt der dinghen wordt nauwer van de const recht upt-ghedruct/ic segghe niet die upt-nemende ende volmaecte / maer die van ons upt-ghesocht ende nochtans de crachten onses verstants bovengaende/ ende onser handen neersticheyt ontloopende.

De wijl dan nu / ghelijc wy gheseyt hebben/ op verschedene beelden/verschedene natuyren der levendighe lichamen moeten upt-ghesocht worden/ zoo vallen ooc vooz tweederley ghesachten van verschedenheyde: Namelijc de onse die Wit/ende der Hooren die Swart syn : Dese aensichten zijn onder haer onghelijc/ ende der Hooren aensichten zijn om aente zien so aenghenaem niet als de onse van wegghen de grooe nederdruckinge der neus/ende der lippen dickheyt/Item van wegghen der handen/knien/schennen/voeten/die van knoppicheyt leelijc ghemaect worden. Maer ic hebbe van dese Menschen lichamen gezien van een zoo groote gheschietheyt/ende dewelcke dooz zoo een groote neersticheyde der Natuyr upt-ghemaect waren/dat ic achtede/dat niets volmaecters conde ghemaect worden. Maer in syn gheslacht presenteren sich vele verschillinghe der ghestalten/nae der constitutie veranderlickheyt: Al zoo de stercke lichamen zijn groot/ maer de swacke syn dun/niet vleeschachtich/ghelijc als de andere/Daerom moet men by een beelt eens stercke Mensch niet met liniewercken van weckheyt / na by eens swacken van hertheyt voegghen/Al-hoe-wel men der magherheyt ende vleescheyde somwplen dienen moet/zoo moet men nochtans des herthepts en sterckhepts na eens jeghelijcken goetduncken maet houden. Dese dinghen sekerheyt wort in der Natuyr ende leven openbaer/op dewelcke als ghy ziet / sult ghy daer af tot u opinie niet afwijcken / ghelijc oft ghy wat beters maken wilt/want het zal gheschieden/dat ghy bedrogghen wort. Want de konst is in de Natuyr inghedoopt/zoo ghy die daer upt zult ghetrocken hebben / zoo zult ghy vele dwalinghe in u werck vermydet hebben/welcks oprechticheyt ghy ten

ten meestendeel met Geomeetrischen redenen sult bewijzen können: maer waer henen die niet komen/dat moet het ghemeyne oordeel der Menschen gelaten worden/doch wy weten dat het gebzuyt het meeste doen kan / als hoe naer u werc tot des levens ghelijckens zal ghekomen zijn/ hoe grooter lof van oprechticheyt ghy vinden sult. Daerom laet valscheyt van u verre zijn/dat ghy niet wilt beter maken/als Godt sijn werc van hem selve ghemaectt verleendt heeft/want uw pooginge daer toe aengestelt zynde / zullen sonder krachten gevonden worden. **Wt** welke dingen men schutten can/dat niemant upt zijn eygen zin en gedachten can een schoonheyt upt-drucken: maer dat het noodich zij/welcke schoonheyt hy upt sijn gemoet voortbrengen wil/dat de selve geheel te voren daer in bewaert geweest sy/door blyt en neerstige naevolginge/welc men voort sijn eygen niet houden moet/maer voort een meesterlijc voort blyt en neersticheyt verkregen/dat int gemoet ghelaeyt dese vruchten voort gebracht heeft: En van daer wort/die int gemoet verborghen schat/en die van binnen ontfangene gedaente/uptgebracht: Om welcher oorsaken willen de goeffende Meesters niet altyt van nooden hebben levendige exempelen voort oogen te stellen/na welken sy hare Beelden uptdrucken/want door een lang gebzuyt en neersticheyt/is zoo veel in haer gemoet te samen ghevloeyt/datse al wat haer belieft/daer upt scheppen können/ maer alsulcken verstant isser weynich/dan daer tegen zijn zeer vele/welcke door groote neersticheyt quade wercken maken. Daer gelijc ic gesept hebbe/de wel-gedeffende Meesters ooc geen exempel aenschouwende/sullen een voortreffelick werc maken/hoe wel voorwaer dat aensien op't leven en natuer alle dinghen beter maect: Daer in den ongeleerden ende onervaerden is sulcken succes niet te hoopen/want niets van desen comt by geval. Daerom können somwijlens eenen vinden/ die van hem selven ende alleen wt sijn gemoets verstant/oy geen levendich exempel ziende/ nochtans voortreffelickere Beelden wedichtet / als andere/ hoe-wel ghestadich ende neerstich het leven ende natuer teghenwoordich aensiende/want de kennisse des constis ontbreect desen. Daer die lof begeert/ moet sich boornaemlick wachten/ op dat het werck niet met eenighe leelichheyt besmet worde. Daerom moet ghy die overbloedige dingen van die Beelden/ die wy willen schoon hebben/ af laten/want sy wordē daer door veronciert/dat moet ghy also verstaen/blintheyt/swackheyt/verdwijninge/kreupelheyt/te samen drapinge is leelick van wegen het ghebreck des natuerlicken gebzucks: Het sal oock niet minder leelick wesen/dat pmandt met drie oogen ofte met so veel handen ende voeten ghesten wordt/ niet om het ghebreck maer om overbloedichhepts willen. Hoe meerder ghy dan dese dingen vermijden sult/ ende voort deselve/noodighe/rechte/aensienlicke/gesonde dinghen/ die altemael aenghe-naem zijn ende voort goet ghehouden worden/ schildert/ hoe meerder lof ghy met u werck vercrijgen sult. De schoonheyt inde natuer verborghen zijnde turbeert ghemeenlic onse oordeelen. Men vint somwijlens twee menschen seer schoon ende frap/van welken een met den anderen niets gemeen heeft/ nochtan maet noch van constitutie/ende nochtans ist niet openbaer/welcker van beyden die schoonste soude gheseyt worden. Sulcke duysternissen zijn in onsen verstant/wie sal dan de waerheyt van des schoonhepts voortreffelichheyt

wtspreek

wtspreecken? Maer hoe wel ons dat niet blickt/ soo ist nochtans ghelooftick/ dat die eben schoon zijn/ dat eene het ander in seecker deelen volmaecktheyde overtreffe.

Hier wt moet een verstandighe Meester hem wachten/ dat hy niet alrijt een geslacht in schilderpen nabolge/ maer dat hy in veelvoudige ende verschedene manieren geoeffent sy: Waer wt dit volghen sal/ dat hy menschen beelden van allerhand constitutie wtducken can. Als daer zijn der toornigen ende der blysienden ofte van allerhand andere meer / dewelcke alle in haer aert frap gemaect zijnde/ vooz goet ghehouden worden. Comt dan ymandt ende begeert een Beelt van een afgonstich en stuers mensch/ ofte liever een Amoureuus ende lieflicken/ wat sal eenen geoefden lichtcr zijn/ als wt de voozgheschevenen leeringen een bequame ende waerachtige maet sulcken Beelden te vinden? ende die gebundene met een gheschickte form verlichten? Want aller menschen natueren kunnen also wtgebeeloet worden / als welcke syn vierich/ lochtich/ aerdisch/ wanneer des consts macht dat werck moderiert: Ende die erbarene Meester behoeven een loflick werck niet langh aen te zien/maer dat selve treckt terstont alle verstandighe tot ongheloofticke liefde van sich selve. Die in desen dinghen wel gheleert zijn/ dien is openbaer dat ick segghe ende dieselve hebben wetenschap van den waren gebruyck. Maer wetenschap omhelst alrijt die waerheyt/ nademael opinien dickwils daer af dwalen. Daer om sal hem niemant al te seer betrouwen / op dat hy in dit werck niet bedrogghen worde. Daerom sal een Student van d'eerste const een seer nutlick dinc doen/ so hy veeler gheprobierden Meesters wercken dickwils aengeshouwet ende nagevolcht/ ende van hare redenen die Meesters dickmaels d'sputerens de gehoozt sal hebben. Maer ick wil niet dat jemant meyne/ ghelijck of men in een loflick werck eenige dwalingen sose zijn/ niet afmercken soude/ welcke te bekennen ende verbeteren seer goet is.

Laet u niet bereden/ dat ghy u ghemoet tot eene aert van Beelden aenbindet/ welcks ghy onlancks verstaen dat een Meester ghedaen heeft. Maer die natuer lijdet/ dat dat beelt sodanich sy/ hoe danich het oordeel ende wijse des gemoets is. Maer ick beveele vele dinghen te beschouwen/ ende de besten daer wt verkiezen / want die valsheyt van opinien staet bycrans allen in den wech/ ende wie zoude dozven seggen/ dat een werck so volmaeckt/ dat een beters niet soude connen gemaect worden/ dewijl niemant seggen can/ hoe wel een schoon mensch gesien/ dat een schooner niet soude moghen ghebonden worden. Maer den sekersten wech ingaen is het beste/ het sy wt ander lieden leeringe/ ofte wt syn epgghen soeckinge op een lebendich exempel. Maer die Meesters achte ick niet vooz goet/ welke bande const veel woorden te maecten ghewennet zijn/ maer selve geen loflick werck hebben vooz te brengen/ hoedanich ick sommighe ghesien hebbe: So ghy sulc nabolgen/ so zult ghy vallen/ welke de quaetheyt van haer wercken genoegh roept/ of ick nu stilwpghe/ want dit zijn verschedene dinghen/ vant werck veel spreekers/ ende dat niet doen. Nochtans en verbiede ick niet/ dat jemant der onerbaren onderwijsinghe toelaet/ want het gheschieden can/ dat ooc die Boeren een fant in u werck aenwijsen zullen/ hoe wel sy niet leeren kunnen/ op wat wijse ghy het verbeteren moet.

Op dese plaets wil ic dese konst d'onwetende vermaent hebben die van onse leeringe te leeren aengevangen hebben / datse dese dingen van ons voort ghebrachte vlijtich leeren/en haer int eerst weynich dingen te leeren en te doen verstellen/als dese begrypen/datse dan tot ander voortgaen. Want de wetenschap moet met het gebruyc wassen/op dat de hant den wil en verstant diene/waer upt eyndelijc des konst en gebruyc groote gewisheyt ontsaet / welke beyde moeten te samen ghevoecht zijn/en van malckanderen af-ghelondert/vermoghen niets/hoe-wel nu het gemeene peupel schijnt seer betere dingen van seer quaden te onderschepden konnen/300 ist nochtans niemant die waerachtelic oordeelen kan/als een ervaren konstmeeester/die ooc selve dickwils lof met spene werken bekomen heeft.

Maer eenighe mochten zeggghen/zal men zoo vele moeyten doen / ende zoo veel tijts aenwenden/dat men int besonder alle beelden op dese manier brenghen / maer in een kleynen tijt vallen vele beelden te maken voor. En wy gebieden dit niet/maer dit leere ic/dat men door vlijt en neersticheyt/eeninghe gewisheyt/die alleen in reden bestaet/sich te wegghen brenghen / en van den ghenen/die sulcke ghewisheyt met een onfeylbare vryheyt der hant verkregghen hebben/zal niemant aller lichamen en ander dingen af-metinge afvoorderen.

Ja de oogen van de konst bereypt zijnde/vangen aen een reghel te zijn/maer de hant is de konst gehoorlaem / die een vast betrouwen maect en de dwalinghe wech drijft/en de valscheyt des wercks wt-sluyt: En als dan ontbreecte die valscheyt niet/en van wetenschap vol zijnde / zult ghy niet vragghen wat ghy doen zult/noch lichtelijc een punct ofte getrocken linien versletten. Zoodanighe werken verdienen lof van de konst/dewelcke lieflic/vry en gheensins angstich/maer recht aenghezien worden. Zoodanighe dinghen worden van allen voor goet ghehouden/om datse in allen deelen goet zijn: Maer de onervaerne/ ende des konst onwetende zullen niets goets maken/al-hoe-welke der hant vryheyt verkregghen hebben/ Ja sulcke vryheyt mach men voor een gevanckene honden/dewijlse tot dwalinghen aenbindet. Dit en vermach dan niet sonder konst / en dese zonder ghebruyck vermach niet veel / maer dese beyde/gelijc ic geseyt hebbe/moeten te samen ghebonden zijn. Daer upt wort openbaer/dat den Studenten van dese saken der af-metinge gheleghentheyt moet bekent zijn/upt dewelcke wonderbaerlijcke successen nae-volghen.

F I N I S.

